

*Vergadering van Vrijdag, 24 Maart 1905, 's avonds
ten 7¹/₂ ure.*

Voorzitter: Generaal DE VLAMING.

Aan de orde is de ballotage van kandidaten.

De VOORZITTER verzoekt de Heeren W. C. NIEUWENHUYZEN en Jhr. G. A. A. ALTING VON GEUSAU met hem het bureau van stemopneming te willen uitmaken.

De uitslag der stemming is, dat tot leden worden aangenomen de Heeren E. Kroef, Kapitein der Infanterie N.-I. Leger, te 's-Gravenhage, Dr. M. Meijers, 1e Luitenant b/d dienst. Schutterij en Jhr. J. A. A. von Schmid, Kapitein der Infanterie, beiden te Amsterdam; J. C. Lens en E. Wijtema, beiden 1e Luitenant der Artillerie, te Brielle; Jhr. A. D. Laman Trip, 2e Luitenant der Infanterie, te Haarlem en W. J. M. van de Wijnpersse, Kapitein der Genie, te Utrecht.

Aan de orde is de discussie over het door den gepensioneerden Majoor van het Ned.-Indisch leger D. J. RUITENBACH, op 16 December 1904 behandelde onderwerp, getiteld: *De verwijdering en de middelen tot toenadering tusschen leger en volk* 1).

De VOORZITTER: Het ligt voor de hand, dat dit onderwerp, in zoo nauw verband staande met onze legerbelangen, voor zeer vele leden een punt van ernstige studie zal hebben uitgemaakt, en het vermoeden is dan ook gewettigd, dat verschillende leden voornemens zijn, hierover het woord te voeren.

Reeds nu is door vijf leden het woord gevraagd en daarna zal zeker eene gedetailleerde repliek van den Heer RUITENBACH volgen. Wanneer ik alzoo een overzicht neem van den arbeid, die ons wacht, dan kan ik niet genoeg nadruk leggen op de

1) Opgenomen in de Ve afl. van het Orgaan 1904/1905.
1904/05. X.

noodzakelijkheid voor de sprekers om de meest mogelijke kortheid in de ontwikkeling hunner denkbeelden te betrachten.

Ik begrijp echter, dat het niet altijd gemakkelijk is, de beknoptheid met de vereischte duidelijkheid in verband te brengen. Het Bestuur heeft, met het oog daarop, dan ook steeds de vrijheid gegeven om in het te drukken verslag eene breedere uiteenzetting van de ontwikkelde denkbeelden te doen opnemen, en de gelegenheid daartoe zal ook nu gegeven worden.

Het ligt echter in den aard der zaak, dat, wat den aandrang tot beknoptheid betreft, hierop eene uitzondering moet worden gemaakt voor den eersten spreker, den Heer VAN AKEN, die, door den Heer RUITENBACH in de eerste plaats in het strijdpark geroepen, zeer begrijpelijk wel eenigen tijd voor zijne verdediging noodig zal hebben. Wenschelijk is het, dat de volgende sprekers niet langer dan een kwartier aan het woord blijven.

Ik meen, dat dit billijk is, opdat ieder, die zijne meening wenscht te doen kennen, daartoe in de gelegenheid zij en zulks in verband met de wenschelijkheid om de vergadering op een behoorlijk uur, liefst niet later dan 11 uur, te doen eindigen.

Ik hoop, dat de verschillende sprekers er in slagen zullen te handelen in den door mij aangegeven zin en geef thans het woord aan den Heer VAN AKEN.

De Heer VAN AKEN: Mijnheer de Voorzitter! In het debat, volgende op de voordracht, die ik de eer had in November 1903 voor de leden onzer vereeniging te houden, merkte de Heer RUITENBACH op, dat ik de zedelijke zijde van het vraagstuk der Volksopvoeding onbesproken had gelaten; op uw verzoek verklaarde hij zich bereid, zijne denkbeelden daarover nader te ontwikkelen. De Heer RUITENBACH gaf daaraan in December van het vorige jaar gevolg en met de grootste belangstelling heb ook ik die rede aangehoord.

De voortreffelijke vorm, waarin de geachte spreker zijne meeningen uiteenzette, bleef mijne aandacht tot het einde

boeien, evenwel zonder mijne hooggespannen verwachtingen te bevredigen. Ik werd teleurgesteld, omdat ons geen enkel practisch uitvoerbaar nieuw gezichtspunt geopend werd, omdat in plaats van eene opbouwende critiek, niets anders dan afkeuring van het bestaande vernomen werd en ten slotte een middel werd aangeprezen, dat, naar mijne vaste overtuiging, nooit het gewenschte gevolg kan hebben.

De herlezing van de rede heeft den indruk, dien ik bij het aanhooren verkregen had, volkomen bevestigd. De onjuiste voorstelling van bestaande toestanden, eene bedenkelijk geringe waardeering van proefhoudend gebleken middelen — gevolg van onbekendheid met die toestanden en met die middelen — en een idealistisch vertrouwen in den magischen invloed van naar zijne denkbeelden gevormde militaire onderwijzers, zij dwingen tot een protest, tot de nadere waardebepaling van de lichamelijke opvoeding en van de gesloten exercitiën en tot de critiek, waarvoor ik uwe aandacht vraag.

Eene humanitaire paedagogiek, gegrond *op* en een uitvloeisel *van* eene psychologisch-paedagogische vorming van kader en officieren, acht de Heer RUITENBACH, in verband met het naturel van ons volk, bij de soldaten-opleiding eene onafwijsbare noodzakelijkheid. En om die noodzakelijkheid aan te toonen, trekt de Heer RUITENBACH scherpe grenslijnen tusschen volk en leger, idealiseert hij het naturel van ons volk, veroordeelt hij alles wat naar dwang zweemt, miskent hij den zedelijken invloed van goed geleide lichaamsoefeningen, stelt hij de geschiktheid van officieren en kader in een zeer verdacht licht, en dit alles zonder een enkel argument aan te voeren, dat aan de practijk ontleend is.

Op welke gronden, vraag ik, komt de geachte spreker tot de conclusie, dat er eene »verwijdering tusschen volk en leger bestaat», ja, »dat het leger gehaat en geminacht is?»

Het bewijs ontbreekt. Of moet het feit, dat de 20-jarige jonge man liever niet aan het familieven, aan zijn werkkring of aan zijne studie onttrokken wordt, als bewijs voor deze uit-

spraak gelden? Aangenomen, dat deze meening juist is, dan kan zonder eenig voorbehoud worden verklaard, dat onze militieplichtigen met alle dienstplichtigen in geheel Europa hetzelfde gevoelen deelen. Het groot aantal jonge Duitschers, dat zich vooral in onze handelssteden vestigt en zich laat naturaliseeren, is hiervoor een afdoend bewijs. De Zwitsers vormen tot zekere hoogte eene uitzondering. Dat volk behoudt door de lichamelijke inspanning, waartoe het bergland onophoudelijk verplicht, zijne energie en zijne krijgshaftigheid; evenals in het oude Sparta, beschouwen die Alpenbewoners het nog als eene schande, wanneer men niet in staat geacht wordt, den militieplicht te vervullen.

Ook het gebrek aan vrijwilligers doet dienst om het geloof aan de »haat en minachting" van de burgerij ten opzichte van het leger ingang te doen vinden. De reden voor dit gebrek is m. i. is eene geheel andere. Het is het eenvoudig gevolg van een verfinjd systeem van voortbrenging, dat de menschen in fabrieken en werkplaatsen tot een geestdoodenden eenzijdigen arbeid verplicht, waardoor lusteloosheid en algemeene lichaamszwakte veroorzaakt en alle energie gedood wordt.

Aan die verhoogde energie, gevolg van eene met zorg geleide lichamelijke opvoeding, in en buiten de school, en tot hare grootste hoogte door den algemeenen dienstplicht opgevoerd, dankt het Duitsche volk voor een goed deel de leidende rol, die het op allerlei gebied vervult; aan de verwaarloozing daarvan hebben andere volken het te wijten, dat zij zich in hun eigen land van de meest winstgevende plaatsen zien verdringen. Zoo geeft de practijk een antwoord op de vraag, waarover filosofen twisten, of het leger al of niet productief is voor de gemeenschap. De strenge school, die het leger aan een volk geven kan, verheft het moreel en fysiek, verhoogt zijn energie en expansievermogen en draagt in niet geringe mate bij tot verbetering der volkshygiëne en dus ook tot de volkswelvaart.

Slechts van lichamelijk gezonde en dientengevolge opgewekte en tot handelen bereide menschen kan de wilskracht verwacht

worden, noodzakelijk tot het besluit om, ten einde aan mischien spoedig voorbijgaande ongunstige omstandigheden te ontkomen, hunne vrijheid voor eenige jaren prijs te geven. Men behoeft toch niet alles te haten en te minachten, wat men niet voor zichzelf begeert! De antithese is m. i. geheel onverdedigbaar, wanneer wij het oog op de bestaande toestanden richten.

Overall, waar het Nederlandsch Gymnastiek Verbond feesten en wedstrijden organiseerde, te Amsterdam, Arnhem, Delft, Dordrecht, Breda, Bergen-op-Zoom, Gouda, Groningen, den Haag, 's-Hertogenbosch, Nijmegen, Roermond, Rotterdam, Utrecht, enz., hebben wij altijd de grootst mogelijke medewerking van militairen van alle rangen en graden onderzonden en heerschte de meest aangename verstandhouding tusschen militairen en burgers. En mogen onze officieren en minderen zich gewoonlijk niet in de bijzondere gunst van de dochters der burgerij verheugen? Zijn officieren en burgers niet leden van dezelfde sociëteiten en is het aantal militairen, leden van burgervereenigingen, niet bijzonder groot? Worden militairen van hooger en lageren rang, zelfs bij groote mededinging, niet in burgerbetrekkingen geplaatst, als volksvertegenwoordigers gekozen en in alle mogelijke commissiën benoemd?

Door het geleidelijk verdwijnen van den kastegeest uit het leger is de verstandhouding tusschen militairen en burgers eene meer normale geworden. Het reservekader, de persoonlijke dienstplicht en de korte eerste-oefeningstijd hebben de tegenstelling opgeheven; het leger haten en minachten wil in de huidige omstandigheden niets anders zeggen dan dat men zichzelf haat en minacht.

Ik meen hiermede te hebben aangetoond, dat de Heer RUITENBACH mij ten onrechte rekent tot hen, die aan eene antagonistische verhouding tusschen volk en leger gelooven. Ik beschouw het leger als een gedeelte van het Nederlandsche volk, belast met eene bijzondere taak, en verwijt de volksopvoeding, dat ze niets of bijna niets doet om bij de

jeugd liefde voor vrijheid, vaderland en vorstenhuis aan te kweken.

In het naturel van het Nederlandsche volk vindt de Heer RUITENBACH aanleiding om tegen de door mij aangeprezen opvoedingsmiddelen te velde te trekken; dat naturel, wat zich vooral in vrijheidszin en wars zijn van dwang openbaart, maakt, volgens den geachten spreker, eene geheel andere opvoedingsmethode noodzakelijk.

De geschiedenis leert inderdaad, dat het Nederlandsche volk altijd zijne vrijheid op den hoogsten prijs heeft gesteld en dat dwangmaatregelen altijd verzet hebben ontmoet. Maar hebben wij nog het recht, dien vrijheidszin en dien weerzin tegen dwang als iets typisch Nederlandsch te blijven beschouwen, wanneer wij het oog vestigen op Zwitserland, Polen, Finland en Atjeh?

Hebben de langdurige vrede, de sociale verhoudingen en het enorme wereldverkeer niet gaandeweg het begrip »vaderland» ondermijnd en hebben de literatuur en hulve beschaving en ontwikkeling aan het begrip van vrijheid niet een zóó bedenkelijken vorm gegeven, dat zijne eigenlijke beteekenis geheel is ontaard?

Ziet, het is ongetwijfeld een dankbaar werk om aan een volk een testimonium van voortreffelijkheid te geven, maar daar staat tegenover, dat men eene groote verantwoordelijkheid op zich laadt, wanneer dit testimonium in strijd is met de werkelijkheid en aanleiding moet geven om middelen en maatregelen weg te laten, die noodzakelijk zijn om den staat te doen voortbestaan. En inderdaad is, hetgeen de Heer RUITENBACH beweert in strijd met de werkelijkheid. Menschen, die in het midden van het leven staan, komen tot geheel andere conclusiën; de pers levert ons dagelijks daarvoor afdoende bewijzen. Enkele uittreksels uit dagbladen van recenten datum mogen dienen om aan te toonen, dat het *liefelijk* beeld, dat de Heer RUITENBACH van onzen volksaard schetste, niets anders dan een product van de studeerkamer is.

In het *Handelsblad* las ik, dat de circulaire, waarbij aan de

Amsterdamsche onderwijzers, op straffe van ontslag, het slaan verboden werd tengevolge heeft gehad, dat de schooljeugd is geworden »brutaal, tiranniek en wild”. Met het oog hierop vraagt een schoolhoofd »bescherming voor de onderwijzers tegen de jeugd en somt daarbij eenige treurige staaltjes van verwildering op.

In *Neerlandia* las ik, dat de Heer L. SIMONS in »Ons Huis” te Amsterdam spreken zal over onze straatjeugd en daarbij de volgende stellingen zal verdedigen : oorsprong en voorwaarde van alle tucht zijn eerbied en verantwoordelijkheidsgevoel ; eerbied voor de persoonlijkheid, de menschheid en de gemeenschap. De redactie voegt hieraan toe, dat het zeer te wenschen is, dat de Heer SIMONS wil krijgen van zijn optreden. »Gebrek aan tucht, in den zin waarin hij die bedoelt, is een weerzinwekkend en gevaarlijk verschijnsel bij ons volk, niet bij onze straatjeugd alleen.”

In het *Weekblad de Amsterdammer* las ik : »Bij het groote publiek is alle eerbied voor het gezag verloren gegaan ; men waagt het er op en stelt eene bekeuring niet hooger dan de geringe boete, welke daarop is gesteld. Moge al de politie worden uitgebreid, het zal niet baten, zoolang de onmisbare eerbied voor het gezag bij het publiek blijft ontbreken.”

Aan de *Nieuwe Rotterdamse Courant* ontleen ik : »Inzage van de statistiek der kantongerechtszaken — kortweg, ofschoon dan niet in alle scherpte juist, de *statistiek der overtredingen* genoemd — doet eenvoudig schrikken. Hier zijn de stijgingen zoo enorm, absoluut en relatief, dat zij eene vraag stellen, nu niet van crimineele sociologie of psychologie, maar eene van zuivere rechtspleging, eene vraag, die urgent is en een antwoord verlangt.

Sinds 1896 is het getal veroordeelingen — op een enkel jaar na — steeds stijgend en de stijging in het allerlaatste jaar is bijzonder groot. In 1896 was het aantal 66,028, in 1901 101,113, in 1902 reeds 120,825 ; relatief berekend naar de bevolking, per 10,000 inwoners, respectievelijk 134.9, 193.7 en 227.7.”

Het *Weekblad voor het Recht* schrijft: »Het aantal veroordeelingen wegens overtredingen van de plaatselijke politieverordeningen bedroeg in het arrondissement Amsterdam in 1899, 6814; in 1900, 7850; in 1901, 8794 en in 1902, 14,015, d. w. z. van 1901 op 1902 eene vermeerdering met 5221, binnen een tijdperk van vier jaren eene toeneming met 7201, meer dus dan eene verdubbeling. Wij zijn op dit oogenblik buiten staat deze ontzettende vermeerdering te verklaren. Wie ons aan die verklaring helpt, verricht een nuttigen arbeid.»

Mij is bekend, dat in eene groote gemeente achtereenvolgens eenige ambtenaren, die met het toezicht op werkvolk belast waren, zenuwziek zijn geworden en *iedereen* kent de beestachtigheid, die in de drukste straten der groote steden, overal op kermissen en lotingsdagen en bij de bestorming van publieke verkeersmiddelen dagelijks plaats grijpen.

Een goed deel van die burgers van heden zijn de soldaten van morgen en daardoor is dan ook verklaarbaar hetgeen de *Echo* berichtte, dat bij eene rustpoos te Laren eenige soldaten een bezoek aan de Katholieke kerk brachten en daar zóó huis hielden, dat er eene klacht moest worden ingediend.

Voegen wij hier nu nog aan toe, dat een groot deel van de onderwijzers, aan wie zulk een belangrijk deel der opvoeding is toevertrouwd, al het mogelijke doet om zich aan het gezag te onttrekken en wij in een tijd leven, waarin men rechten *eischt*, doch over plichten niet eens *denkt*, dan geeft de rede van den Heer RUITENBACH aanleiding om GOETHE'S woord:

Grau, theurer Freund, ist alle Theorie

Und grün des Lebens goldner Baum,

in herinnering te brengen, wanneer men naar middelen zoekt om van onze recruten menschen te maken, bereid en geschikt om hunne taak naar behooren te vervullen.

Opzettelijk moeten zij daartoe fysiek en moreel worden ontwikkeld. Fysiek, omdat dit de grondslag van het noodzakelijke zelfvertrouwen is; moreel, omdat een leger zonder een hoog ontwikkeld moreel niet anders dan eene bende zou blij-

ken te zijn. Hoogere beschaving met het daaruit voortvloeiende plicht- en eergevoel kunnen waarborgen voor het moreel van den meerdere zijn, bij den man van geringe beschaving en ontwikkeling kan het moreel slechts steunen op eene in het leger met zorg gekweekte en gehandhaafde heteronome tucht.

Van het ideaal, dat de militaire geest, opgevat in zijne moderne beteekenis, het uitvloeisel kan geacht worden van de opvoeding in het huisgezin en in de school, zijn wij helaas maar al te ver verwijderd. De boven geciteerde feiten, de »Verslagen van de vereeniging Pro Juventute» en de schetsen in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, getiteld: »Onder de menschen» geven een drastisch beeld van de opvoeding in het huisgezin; de tekortkomingen der school heb ik in mijne voordracht m. i. afdoend aangetoond.

De onjuiste voorstelling, die de Heer RUITENBACH heeft van de verhouding tusschen het Nederlandsche volk en het geheel uit dat volk gevormde leger, waarin bij onzen korten eerste-oefenings-tijd, voor de groote massa, de kazerne niet meer is dan een passantenhuis, doet hem vreezen voor eene nog grootere verwijdering tusschen leger en volk, indien volle staatsburgerlijke rechten slechts worden toegekend aan hen, die zich op de eene of andere wijze voor de landsverdediging hebben voorbereid. De antipathie tusschen leger en volk zou daardoor versterkt worden, omdat het stemrecht dan een product zou zijn van eene dwangopvoeding. Ik vestig er hier de aandacht op, dat de Heer RUITENBACH geen enkel bewijs voor die »verwijdering» en voor de bestaande antipathie heeft geleverd.

De geachte spreker heeft het kunststuk klaargespeeld om 50 pagina's over het naturel van het Nederlandsche volk te schrijven, zonder zich daarbij bewust te worden, dat de wijze, waarop dat naturel zich uit, niet anders kan beschouwd worden dan als eene verbastering van het ware vrijheidsbegrip, en verklaarbaar is het dan ook, dat hij in de door mij gewenschte voorbereiding tot de landsverdediging een ergerlijk dwangmiddel ziet. Die conclusie is echter al even zonderling als zoovele

andere, waartoe de geachte spreker in zijne voordracht komt. De Heer RUITENBACH blijft geheel in gebreke aan te toonen, hoe het bestaan van een georganiseerden staat mogelijk is, zonder dwang en zonder verplichtingen aan de burgers op te leggen.

Wordt, om maar met het 6-jarige kind te beginnen, reeds geen vaccinebewijs *geëischt* om van den *leerplicht* — in het algemeen belang ingevoerd — te mogen profiteeren? Is een met gunstig gevolg afgelegd examen niet de eenige sleutel, die de deuren van H. B. S., Kweekschool en Academie voor de belanghebbenden opent? Eischt men voor de uitoefening der geneeskundige en rechtspractijk en voor talloze staatsambten geen diploma, dat een vermoedelijke waarborg is voor de geschiktheid van hem, die het ambt uitoefent? Tracht men langs dien weg niet te bewerken, dat de staat eene waardige plaats in de rij der cultuurstaten inneemt en is het onafgebroken opvoeren der eischen geen *dwangmiddel* tot grootere volmaking en beschaving? En is het dan zoo ongerijmd om van iedereen, die in den Nederlandschen staat leeft te eischen, dat hij, om medezeggingschap in het bestuur te krijgen, zich degelijk voorbereide om tot de instandhouding van dien staat te kunnen bijdragen? Is het in deze vereeniging eenige jaren geleden door den Generaal DE VLAMING verdedigde, en door niemand nog wecrlegde, kerngezonde denkbeeld van eene Weerbelasting niet eene uiting van hetzelfde gevoelen?

Ik weet wel, dat mijn denkbeeld voorloopig geene algemeene instemming zal vinden, vooral niet in een tijd, waarin het hoogste landsbelang, de eenheid van het Nederlandsche volk, op de meest bedenkelijke wijze wordt ondermijnd, maar van den Heer RUITENBACH, die eene lans breekt voor zedelijke opvoeding, had ik ten deze geene bestrijding verwacht. Zijn standpunt eischt onverdeelde instemming met dit denkbeeld, omdat er geen motief van hoogere zedelijke orde denkbaar is, dan eene geheel vrijwillige toewijding, met opoffering van tijd en genoeg, ter verkrijging van een recht, in het streven waarnaar men tevens alle hoedanigheden ontwikkelt, noodig om de onafhankelijkheid van den Nederlandschen Staat te kunnen handhaven.

Wanneer men hier tegenover stelt het belastingbiljet — in den gedachtengang van den Heer RUITENBACH is de betaling daarvan geen dwang — waaraan men nu het kiesrecht ontleent, en de walgingwekkende stemmenfokkerij, waarmee in de vorige maand alle partijen zich bezighielden, en die zelfs zoover ging, dat personen en kiesvereeningen zich met de betaling voor onwillige kiezers belastten, dan geloof ik, dat het kiesrecht naar mijn dwangstelsel van hoogere zedelijke orde is en in de waardeering van den Heer RUITENBACH eene eerste plaats moest innemen.

De vermindering van nationaliteitsgevoel, die ik in mijne voordracht trachtte aan te toonen, is een verschijnsel, dat niet iets typisch Nederlandsch is. Men vindt het bij vele beschaafde Europeanen, en wijlen Prof. BELLAAR SPRUIJT noemde het twaalf jaar geleden »een der vele gevolgen van de toepassing der natuurwetenschappelijke methode op de geestelijke wetenschappen." Dit verschijnsel heeft echter voor iemand, die zijn land lief heeft, iets verontrustends en daarom meende ik goed te doen in mijne voordracht, de middelen onder de aandacht te brengen om de verdere ontwikkeling van dit bedenkelijke verschijnsel te bestrijden. En ik was mij daarbij volkomen bewust, dat ik met die middelen, die slechts door eene strenge toepassing het gewenschte gevolg kunnen hebben, in botsing zou komen met hen, die aan het begrip »vrijheid" eene andere beteekenis hechten dan »zelfbedwang" en bij wie de woorden »vaderland" en »onafhankelijkheid" een spotlach veroorzaken.

Een als zeer bekwaam bekend opvoedkundige, met wien ik ter loops deze quaestie besprak, schetste de heerschende meening als volgt: De mindere man zegt: »Wà kan 't mij verd...." De tweede stand trekt er zich niets van aan en lacht om hen, die zich over onze zelfstandigheid beangst maken. De hoogere standen schokschouderen een beetje, worden na een goed diner, evenredig met de genoten brandstof, warm en houden dan gloeiende speches.

Iedereen vergeet, dat alleen maatregelen en daden de mid-
delen zijn om ons uit het moeras te brengen.

Hiertegen zegt de Heer RUITENBACH: »Onze rede laat niet toe, het gevoelsvermogen van eene natie naar vooropgezette denkbeelden te dwingen.» Maar, vraag ik, is het dan niet eenvoudiger Gods water over Gods akker te laten loopen en kalm als eene landbouw en veeteelt drijvende kudde rustig te blijven voortleven, totdat anderen ons hunne wetten voorschrijven? Wil men dit niet, dan moeten wij de tot nu toe betreden banen verlaten en gemeenschappelijk bewerken, dat door de opvoeding in het huisgezin en in de school, in vereenigingen en in het leger, het nationaliteitsbesef wordt opgewekt en levendig gehouden. En dan noeme men mijnentwege die opvoeding gerust eene caricatuur en tendentius. De rede moge er zich tegen verzetten, hier heiligt het doel de middelen. De practijk leert, dat dit gezonde chauvinisme overal heerscht, waar men de integriteit van een Staat wil handhaven. Of zou de Heer RUITENBACH in ernst meenen, dat een volk zich zal opofferen voor een land, waarvoor het niets voelt, omdat men verzuimde de kiemen te leggen voor de wortels, die het er aan moeten hechten? Of is vaderlandsliefde soms iets, dat aangeboren is? Evenmin als de zucht tot orde en eerbied voor het gezag. Een Nederlander, in Duitschland opgevoed, wordt onder den invloed van die opvoeding een stramme Duitscher en een Duitsche jongen, die hier wordt grootgebracht, krijgt hetzelfde naturel en denzelfden vrijheidszin als de beste Nederlander. Als het hem geleerd is, zingt dat kind, *uit Deutsche ouders geboren*, zonder blikken of blozen »Wien Neêrlands bloed door d'adren vloeit, van *vreemde* smetten vrij.» Ook de mensch neemt de kleur van zijne omgeving aan en omdat men dit weet, zorgt men er overal elders voor, dat die omgeving erop gericht is om den staat intact te houden.

Bij ons denkt men daar volstrekt niet aan. De maatschappelijke deugd: »vaderlandsliefde» wordt bij ons onderwijs niet aangekweekt — er zijn uitzonderingen — en dat men zich zelfs schaamt, Nederlander te zijn, kan iedereen waarnemen,

die veel in het buitenland reist. Meermalen is men daar in de gelegenheid op te merken, dat de Nederlandsche polyglot al het mogelijke doet om zijne nationaliteit te verbergen. Ik beschouw dit als een gevolg van een verzuim, bij de opvoeding begaan.

Het Duitsche kind wordt groot gebracht met het »Deutschland über alles in der Welt'', het Zwitsersche met de verheven spreuk »Vaterland nur dir'', langs oog en oor in het hart gegrift. Door school- en volksfeesten, met een sterk uitgesproken tendenz — die wij niet vieren, omdat wij, volgens den Heer RUITENBACH, wars zijn van opgewondenheid en aanstellerij — worden de in de jeugd gelegde kiemen verder ontwikkeld, het gemeenschapsgevoel levendig gehouden en de banden met het vaderland vernieuwd en versterkt. Ons volk viert, in overeenstemming met zijn naturel — zonder opgewondenheid, zegt de Heer RUITENBACH — zijne kermis met vechtpartijen, geaccompagneerd door draaiorgels en eene apotheose tot hulding van Schiedam. Die zedelijke opvoeding wordt door den Heer RUITENBACH, als eene vrije uiting van het naturel, in bescherming genomen, omdat leiding geven waardoor op menschverheffende wijze feest kon gevierd worden, »dwang zou verraden, waartegen het vrijheidsbegrip en de afkeer van dwang zich ernstig zou verzetten.'' »Het zou paedagogische ketterij zijn."

Het door mij aangetoonde verband — geheel aan de practijk ontleend — tusschen zedelijke en lichamelijke opvoeding wordt door den Heer RUITENBACH eene ongerijmdheid genoemd, omdat de daardoor ontwikkeldé hoedanigheden, die de soldaat werkelijk noodig heeft, tengevolge konden hebben, dat men struikroovers vormde, en ik kans loop vandaag of morgen den een of anderen schavuit te ontmoeten, die zich als een product van mijn stelsel komt voorstellen.

Hoe iemand, die zich zeer bescheiden »Ducimus'' teekent, hetgeen in goed Hollandsch wil zeggen »wij geven leiding'', tot eene zoo laag-bij-de-grondsche conclusie kan komen, is mij geheel onverklaarbaar.

Zijn, vraag ik met evenveel nadruk als de Heer RUITENBACH, de hoedanigheden, die ik wensch te ontwikkelen, niet van de grootste sociaal-economische beteekenis en tevens de toetssteen voor de militaire bruikbaarheid? Moet het goede geweerd worden, omdat het bij misbruik tot verkeerde daden aanleiding kan geven? Is 't naar de opvatting van den Heer RUITENBACH dan ook niet gevaarlijk om de menschen lezen te leeren, omdat zij daardoor toegankelijk kunnen worden voor anarchistische dwaalleer en is de schrijfkunst niet uit den booze, omdat ze het stellen van valsche handteekeningen mogelijk maakt? Heeft, vraag ik, de Heer RUITENBACH, toen hij zijne manschappen schieten leerde en oefende in het gebruik van terreinhindernissen, niet in de hoogste mate direct tot bandietenvaardigheid bijgedragen? Of heeft het hoog moreele standpunt van den geachten spreker hem belet, zijne soldaten tot het vervullen van hun plicht voor te bereiden? Naar deze middeleeuwsche opvatting van den Heer RUITENBACH zou het 't best zijn, in plaats van moed, vaardigheid en zelfvertrouwen aan te kweeken, het geheele volk zoodanig te verlammen, dat het tot geene enkele krachtige daad meer in staat was.

Met verwijzing naar hetgeen ik ter zake in mijne voordracht »Volksofvoeding en leger» gezegd heb, zij 't mij veroorloofd, hier nog eene enkele opmerking te maken over het moreel in verband tot de lichaams oefeningen.

Ik geef gaarne toe, dat er nog andere middelen zijn om het moreel te ontwikkelen, doch ik blijf volhouden, dat, omdat zij den wil stalen, lichaams oefeningen daarbij de eerste plaats innemen. Want de opvoeding moge het zoover brengen, dat de mensch inderdaad moreel hoog staat, dit heeft voor hem niet de minste waarde, wanneer hij te zwak of te besluiteloos is om te handelen zooals zijn hart hem ingeeft. De edelste denkwijze en het best denkbare karakter kunnen het tekort aan lichamelijke kracht en weerstandsvermogen onmogelijk vergoeden, als de omstandigheden tot de daad en voortgezet handelen verplichten.

Het is daarom eene taak van de opvoeding om, in de plaats van een theoretisch leven, met zwakte, besluiteloosheid, enz. tot gevolgen, aan de middelen, die leeren handelen, eene betere plaats in te ruimen; met zorg geleide lichaamsoefeningen zijn daarbij van de grootste waarde, omdat ze het beste middel zijn om den wil te stalen. Voor de niet ingewijden ligt deze gevolgtrekking niet zoo voor de hand en zelfs TAINÉ, die het wel ondernam, de wording van het menschelijk verstand te schetsen, verklaarde in zijn uitnemend werk »De l'Intelligence», dat hij er nooit toe komen zou, een boek »De la Volonté» te schrijven.

Voor denkers van lateren tijd was deze taak weggelegd, omdat de voortgang der wetenschap meer en meer het innige verband tusschen physiologie en psychologie aan het licht bracht. 1)

Slechts eene oppervlakkige notie van elementaire physiologie is reeds voldoende om te begrijpen, dat lichaamsoefeningen gecstesoefeningen zijn 2). Elke *nieuwe* handeling toch moet worden voorafgegaan door eene voorstelling van die handeling en dit is, physiologisch beschouwd, precies hetzelfde als die handeling *zien*. De reeks veranderingen, die daarbij in de hersenen plaats heeft, is in beide gevallen volmaakt dezelfde.

Waar men nu in 't algemeen karakter toekent aan den man met geest- en wilskracht daar drukt men daarmede uit het vermogen om de aandacht bij zekere denkbeelden te bepalen en om de daden, waartoe die denkbeelden behooren, te leiden, snel en beslist te volbrengen. De snelheid tusschen gedachte en daad hangt geheel, de nauwkeurigheid grootendeels van lichamelijke geoefendheid af.

Wordt nu gehandeld in de richting, die wij naar onze zedeleer *goed* noemen, dan spreekt men van een *goed*, in het tegengestelde geval van een *slecht* karakter. De geschiktheid

1) Zie TH. RIBOT, „Enquête sur les idées générales” en JULES PAYOT, „L'Éducation de la Volonté”.

2) Zie S. VAN AKEN, „Eene bijdrage tot de kennis van de waarde van het oefenen,” *Militaire Spectator* 1901.

tot de daad zal zich dus slechts dan bij voorkeur in eene niet-gewenschte richting uiten, als men bij de ontwikkeling van den wil het *slechte*, als doel waarnaar gestreefd wordt, op den voorgrond plaatst. Het omgekeerde is echter ook waar en den Heer RUITENBACH zij hier verzekerd, dat, uitzonderingen buiten beschouwing gelaten, de huidige denkbeelden over opvoeding eene op het goede gerichte tendenz hebben.

De moderne oorlog eischt het uiterste, wat de mensch vermag.

Waar bij ons moreel en fysiek beide te wenschen laten is het m. i. vrij wel nutteloos, over de betrekkelijke waarde van elk afzonderlijk te filosofheeren. Wij moeten niet rusten voor wij beide verkregen hebben.

In de theorie der moraal moet men het goede willen. In de practijk is *willen* zonder *kunnen* waardeloos. Het turnen is de school voor practische moraal, omdat, terwijl het den wil oefent en staalt, het tevens leert *kunnen*. Bevordering van lichaams oefeningen wil dus niet zeggen: »de fysieke eischen ten koste van de moreele op den voorgrond schuiven», het beteekent niets anders dan de theoretische moraal tot de hoogte van de practijk verheffen.

Dat het hier aangevoerde overal elders volkomen begrepen wordt en, in verband hiermede, de lichamelijke opvoeding zich in groote waardeering mag verheugen, moge uit het volgende blijken. Mijn beperkte tijd verplicht mij tot het doen van slechts enkele grepen.

In *nawolging* van hetgeen hier voor de 4-maanders is vastgesteld, zijn ook in Zwitserland eischen van lichamelijke geoefendheid, aanvankelijk bij de VIe Divisie ingevoerd.

In de militaire vereeniging te Solothurn werden den 13den Januari l.l. de volgende door den Kapitein D. WOLF toegelichte stellingen met algemeene stemmen aangenomen.

1. Die körperliche Ausbildung der Jugend ist die nothwendige Grundlage für die militärische Erziehung und für die Schaffung einer schlagfertigen Armee.

2. Der Bund hat die Pflicht, die körperliche Ausbildung

der männlichen Jugend bis zum dienstpflchtigen Alter mit allen ihm zu Gebote stehenden Mitteln zu fordern.

3. Der freiwillige militärische Vorunterricht dritter Stufe ist in seiner bisherigen Form fallen zu lassen; dagegen ist er im Sinne eines obligatorisch zu erklärenden Turnunterrichtes für alle Stufen zu reorganisiren.

4. Jeder Schweizerbürger hat bei Anlasz der Rekrutenaushobung eine Prüfung über seine körperliche Leistungsfähigkeit zu bestehen.

In zijn in het begin van dit jaar verschenen werk: „Gymnastik und ihre militärische Verwertung“ zegt de Duitsche Majoor VON DITFURT, die over dit onderwerp toch ook wel een woord mag medespreken: „Gymnastik ist das beste — in vieler Hinsicht einzige — Mittel, Leib und Seele des Soldaten so zu stärken und bereit zu machen, wie es der volle kriegerische Manneswert erfordert.

Vielfach wird der Einflusz der Gymnastik auf die körperliche Durchbildung und auf die Stärkung der seelischen Eigenschaften noch immer erheblich unterschätzt. — Daran ist mangelndes Verständnis Schuld und damit zusammenhängend der oft mit längerer Unterbrechung, dann nur kurze Zeit, dafür aber mit Hochdruck gepflegte Betrieb der Gymnastik. Sie musz planmäßig, zielbewust und mit Frische und stetig betrieben werden, nicht schablonenmäßig und nicht mit langen Unterbrechungen.

Wesentlich durch Gymnastik hat Prinz FRIEDRICH KARL seinem III Armeekorps auch im Frieden den Schneid und frischen Geist eingimpft, der bei Düppel, Alsen und Vionville seine Früchte trug.

Erst Gymnastik und dann Exerzieren der Reihenfolge nach, nicht umgekehrt! Aus der körperlichen Regsamkeit folgt die geistige.”

Toen in Deutschland van den drie- tot den tweejarigen diensttijd werd besloten, werd tegelijkertijd het gymnastiekonderwijs op alle scholen van twee op drie uren gebracht, ver-
1904/05. X. 50

leenden de hoogstgeplaatste personen moreelen en finantieelen steun aan de »Verein für Turn- und Jugendspiel" en ontvingen de schoolautoriteiten circulaires, waarbij, met het oog op de weerbaarheid, »op strenge handhaving van het gymnastiek-onderwijs werd aangedrongen". De »Deutsche Turnerschaft" met hare 800.000 leden wordt op alle mogelijke wijzen ondersteund en compagniescommandanten noodigen bij advertentie de leden der turnvereenigingen uit, zich bij hunne compagnieën te doen inlijven, waarin zij bijzondere voorrechten genieten. In Frankrijk is, dank den krachtigen steun van het Departement van Oorlog, in acht jaren tijds, het aantal turnvereenigingen van 300 tot 1000 aangegroeid en het aantal werkende leden met 150.000 vermeerderd.

De bezitters van het »brevet militaire de gymnastique" worden 4 maanden na de inlijving korporaal en bij de dezer dagen aangenomen wetsherziening is hun het recht van »devancement d'appel," d. w. z. dat zij zich reeds op hun 18e, in plaats van hun 21e jaar kunnen doen inlijven, toegekend. Maatregelen zijn in voorbereiding om het gymnastiek-onderwijs in geheel Frankrijk in nauw verband met het leger te brengen.

Zou men nu in ernst kunnen meenen, dat eene dergelijke bevoorrechting van eene wetenschap, die wij als een product der beschaving kunnen beschouwen, op losse gronden geschiedt? Ik zal de Grieken laten rusten en uit de nieuwe geschiedenis een paar feiten aanstippen.

Het is bekend, dat in de vrijheidsoorlogen in het begin der vorige eeuw de turners zich bijzonder hebben onderscheiden.

In den burgeroorlog tusschen de Noordelijken en Zuidelijken hebben de in Amerika gevestigde Duitschers afzonderlijke turnerafdeelingen gevormd; zij zijn met roem vermeld. De turners, die in Bosnië en in de Herzegowina streden, hebben zich eervol gedragen en de hier volgende statistiek is een afdoend bewijs voor de groote beteekenis der turnkunst voor den militair.

In 1870 waren ingelijfd, uit alle deelen van Duitschland,	14909	turners.
daarvan trokken mede naar Frankrijk	11591	»
gewond werden	1243	»
zieken en achterblijvers	191	»
het Yzeren kruis ontvingen	580	» d.i. 5 pct.,

terwijl zeer velen hunner in hun eigen land, Beieren, Saksen, enz., bijzondere militaire onderscheidingen ontvingen.

Het totaal gewonden en vermisten van het geheele leger was	34291
Zieken en achterblijvers	22599
Het aantal Yzeren kruisen bedroeg ruim	1 pct.

De verhouding tusschen gewonden en vermisten en zieken en achterblijvers was voor de turners 13 tot 4, voor de overigen 13 tot 9. Hieruit volgt, dat de turners tweemaal zooveel weerstandsvermogen of tweemaal zooveel doodsverachting hadden als de anderen, in elk geval van hooger militair gehalte waren.

Bedenken wij nu nog, dat velen, die als turner te boek stonden, niet zoo ontwikkeld waren als zij hadden kunnen zijn, indien zij langer lid eener turnvereeniging waren geweest, en dat daartegenover vele niet-turners van nature krachtiger zijn, dan vele leden van turnvereenigingen, dan staat het onweerlegbaar vast, dat het turnen, zoowel in psychischen als physieken zin, voor de landsverdediging van de hoogste beteekenis is.

De hier gegeven cijfers leeren, dat een leger turners langer bruikbaar en moreel van hooger gehalte is, dan een leger van menschen, die den invloed van het turnen niet ondergaan hebben.

De turners brengen het geharde lichaam mede, dat over het weerstandsvermogen beschikt om inspanning en vermoeienis te verdragen; bij het overwinnen van de talloze hindernissen, aan het aanleeren van moeilijke oefeningen verbonden, hebben zij hunne wilskracht gestaald en hun moed verhoogd, besluitvaardigheid en tegenwoordigheid van geest verkregen; in vrijwillige onderwerping aan reglement en bevel is de zelf-

beheersching gekweekt, die in het leger een der grondslagen voor de discipline is.

Dat dit alles, wat de fysieke resultaten betreft, waar is, kan men dagelijks bevestigd zien; de gelegenheid om de moreele invloeden te controleeren, zijn zeldzamer; ze bestaan echter.

Bij het in 1903 te Neurenberg gevierde 10e Duitsche turnfeest moest om 11 uur de optocht naar het feestterrein beginnen; om twee uur zou de laatste man op het terrein aankomen en onmiddellijk daarna met de algemeene oefeningen worden begonnen. De 33.000 man waren in acht colonnes op verschillende plaatsen opgesteld. Om 11 uur begon het te stortregenen, dat onafgebroken tot half vijf aanhield. Ten gevolge van een te kort berekenden afstand kwam op een gegeven oogenblik het hoofd der colonne tegen ongeveer het achterste derde gedeelte daarvan terecht. Het hierdoor veroorzaakte oponthoud had tengevolge, dat, in plaats van om twee uur, om half zeven de laatste turners op het terrein aankwamen; de ruim 8000 man, die voor de algemeene oefeningen waren aangemeld, stonden precies om zeven uur opgesteld. Met trots noemde later de 76-jarige voorzitter van de »Deutsche Turnerschaft" dien mislukten optocht het schoonste deel van het feest, omdat, in weerwil van het oponthoud, van den stortregen en van de ledige magen, niemand de gelederen verlaten had.

Na het turnfeest heb ik met den inspecteur van het gymnastiek-onderwijs in Wurtemberg eene inspectiereis van 14 dagen gemaakt en daarbij tal van ervaringen opgedaan, die bewijzen, dat de school-gymnastiek dergelijke feiten voorbereidt; zij stellen m. i. de hoog moreele waarde der turnkunst in een licht, dat door geene enkele beschouwing kan worden verduisterd.

Om deze en nog vele andere redenen blijf ik in eene breed opgezette gymnastische voorbereiding, gevolgd door schietoefeningen, de middelen zien om ons volk voor de landsverdediging geschikt te maken.

Het is een opvoedkundige plicht, aan de school opgelegd, om aan het lichaam te geven, wat aan het lichaam toekomt,

en om de zielshoedanigheden en karaktereigenschappen te ontwikkelen, die slechts door een doelmatig gebruik der lichaamskrachten kunnen ontwikkeld worden.

De geheele maatschappij zal daar de vruchten van plukken.

Het Nederlandsch Gymnastiek Verbond, met zijn sterk toemend ledental, is de instelling, waarin op de door de school gelegde grondslagen moet worden voortgebouwd. Voor onze landsverdediging is de taak der vrijwillig werkende vereenigingen van onschatbare waarde. Zij bereiden op de meest natuurlijke wijze de geheele mannelijke bevolking voor om te voldoen aan de eischen, die de dienst in het leger aan de dienstplichtigen stelt; het zijn de instellingen, waarin het toekomstige reservekader, in het midden van de menschen, die het later te bevelen heeft, de levenservaring opdoet om te kunnen leiden en bevelen en de geschiktheid daartoe te onderhouden; zij vormen de eenige en niet te vervangen gelegenheid, waarin de verlofgangers hunne militaire bruikbaarheid kunnen bestendigen en verhoogen; zij zullen, helaas, nog zeer langen tijd de eenige instelling zijn, waaruit een bruikbare landstorm te putten is.

De eenvoudige maatregel van den Generaal ELAND om ook lichamelijke geoeffendheid te eischen, heeft het vadsige naturel van tienduizenden reeds uit den dommel opgeschrikt.

Die maatregel zou reeds oneindig betere gevolgen hebben gehad, als bij de uitvoering daarvan geene onvoldoende middelen waren toegepast, doch de koninklijke weg gevolgd was; er zou dan op 't oogenblik geen gehucht meer zijn, waar men zich niet ernstig voor de landsverdediging voorbereidde.

In dit verband zij hier met groote waardeering melding maakt van de kort geleden gepubliceerde eischen van toelating voor het Koninklijk Instituut voor de Marine, waarbij ook fysieke geschiktheid en gymnastische geoeffendheid worden verlangd.

Ik zal nu mijne opmerkingen vervolgen.

»Gelukkig dan ook maar, zegt de Heer RUITENBACH, dat ons volk thans reeds zedelijk hoog genoeg staat om voor de eenzijdig-spartaansche ideeën van den Heer VAN AKEN niet meer ontvlam-

baar te zijn." Hiertegenover stel ik, dat ons volk zedelijk niet hoog staat en dat het wel degelijk vatbaar is voor die spartaansche ideeën, als het maar op doortastende wijze geleid wordt. Het is, zacht uitgedrukt, onvoorzichtig te beweren, dat ons volk eene bepaalde eigenschap mist, waar nog nooit eene ernstige poging is gedaan om die eigenschap tot ontwikkeling te brengen. Zoo ontstaat de legende en de wijze, waarop de Heer RUITENBACH het naturel schetst, draagt daartoe het hare bij. De fout ligt in het streven om eene theoretische paedagogiek een recht van bestaan te verzekeren en in de omstandigheid, dat er te weinig opvoeders zijn, die geleerd hebben, die strenge beginselen naar behooren toe te passen.

De Heer RUITENBACH zegt, dat het vraagstuk hier aan de orde niet moeilijk op te lossen zou zijn, indien men van fysieke eischen uitging.

Met den meesten nadruk vestig ik er de aandacht op, dat het vraagstuk op geene andere wijze kan opgelost worden. Fysiek, moreel en intellect staan met elkaar in het nauwste verband. De meening, dat de gymnastiek direct op het lichaam en slechts middellijk op den geest werkt, is ten eenenmale onhoudbaar. Wilsprikkels, samenstellingen, maat, snelheids- en krachtsbepalingen voor de verschillende bewegingen en, geheel afgescheiden nog daarvan, het koene wagen en de zelfbeheersching bij sterk aangrijpende onverwachte gebeurtenissen, dit alles is niets anders dan geesteswerk, dat door zijn invloed op ons spierstelsel zich lichamelijk uitbeeldt. Uit alles blijkt het innig verband tusschen geest en lichaam. Daarom eischen orde en tucht, in 't algemeen al wat zedelijk genoemd wordt, eene lichamelijke basis. Als we dus het volk fysiek opvoeden, dan wordt het ook in intellectueelen zin ontwikkeld en moreel versterkt. De Heer RUITENBACH, volgens wien door lichaams-oefeningen het leger wel fysiek, nimmer moreel winnen kan, begrijpt van dit alles niets en zijne eenzijdige denkwijze brengt hem ertoe, mij toe te dichten, omdat ik tucht en discipline bij de opvoeding eener massa op den voorgrond stel, dat ik zelfs de spelen in militairen geest wensch geleid te zien.

Indien deze bewering van den Heer RUITENBACH juist ware, dan zou ik werkelijk bewezen hebben, dat zelfs de meest elementaire paedagogiek mij onbekend is; ik zou tevens het verwijt van verregaande inconsequentie ten volle verdienen. In herinnering zij gebracht, dat ik het voorbereidend militair onderricht — vooral door de omstandigheden, waaronder het wordt gegeven — herhaaldelijk op paedagogische en andere gronden bestreden heb en dat ik nooit te vinden ben geweest om aan de gymnastiek specifiek militaire eischen en vormen ten grondslag te leggen. Herhaaldelijk heb ik aangetoond, dat men het leger moet laten, wat daarin eigenaardig te huis behoort; dat men de ernstige taak van den landsverdediger niet moet parodieeren door kinderen met sabels en geweren te laten rondloopen; en dat men het symbool van de kracht en van de strijdbaarheid van een geheel volk niet door belachelijke vertooningen mag ontwijden.

Men late, schreef ik, het wapen den man, doch bereide de jeugd op doeltreffende wijze voor om, op den daarvoor bestemden leeftijd gekomen, in den kortst mogelijken tijd tot bruikbaar soldaat te worden gevormd.

De vakkundige strijders voor eene lichamelijke opvoeding, die ook meenen bekend te zijn met de eischen, die het leger moet stellen om zijne taak naar behooren te vervullen, hebben gymnastiek en spel altijd als een onafscheidelijk geheel, als elkaar aanvullende elementen bij de opvoeding beschouwd. Zij trachten daardoor aan het uitsluitend op den geest doelend opvoedingsstelsel, waarin alleen aan voorstellingen en begrippen, doch weinig aan daden eene plaats wordt ingeruimd, de middelen te verbinden, waardoor voorkomen wordt, dat het waarnemingsvermogen verloren gaat, dat de centra daarvoor worden afgestompt, en dat het zich bewust zijn van eigen kracht en vaardigheid wordt opgeheven. Daarom gunnen zij der jeugd het vrije, vroolijke spel, doch *eischen* daarbij — en hier komen zij weer in conflict met het naturel — strenge nakoming der spelregels om daardoor dat spel direct aan de zedelijke opvoeding dienstbaar te maken.

»Wij behoeven ons niet bekommerd te maken over het be-
weerde gebrek aan lichamelijke ontwikkeling der natie», zegt
de Heer RUITENBACH. »Wij hebben overal vrije en orde-oefe-
ningen, onderwijzers, lokalen en, behalve aan de gymnasia,
verplicht gymnastiek-onderwijs.»

Deze voorstelling van de zorg voor de lichamelijke opvoe-
ding van het volk is, indien mogelijk, nog meer geflatteerd
dan de zooveel vertrouwen wekkende schets van het naturel.
Het is eene geheel gefingeerde voorstelling en tegelijk het be-
wijs, dat de Heer RUITENBACH zich een oordeel aanmatigt
over zaken, waarvan hij niets meer dan den naam kent.

Toen de »Vrije- en orden-oefeningen» in de Wet zouden
worden opgenomen, heb ik mij daartegen ernstig verzet en
omdat ik mij niet wil verdedigen tegen het verwijt van den
Heer RUITENBACH, dat het mij aan paedagogisch inzicht
mangelt, laat ik hier een oordeel over deze oefeningen vol-
gen, ontleend aan brieven van de hoogstbevoegden in deze
materie 1).

»Wenn Lust und Liebe zum Turnen bei den Schülern an-
halten sollen, so müssen unbedingt auch Gerätübungen ge-
macht werden. Für den Lehrer ist es leichter dem Unterricht
im Gerätturnen zu erteilen als in Frei- u. Ordnungsübungen;
sogar ein Lehrer, welcher die Uebungen selbst nicht mehr
fertig bringt, kann aber doch einen ganz ordentlichen Un-
terricht erteilen.»

W. MICHELS, Hoofd van den opleidingscursus voor gymna-
stiek-onderwijzers in Zwitserland.

»Wenn man sieht, und ich habe alle Tage Gelegenheit dies
beobachten zu können, mit welche Freudigkeit nach dem Tur-
nen der Frei-übungen, die Schüler an die Geräte gehen, so
kann man entschliessen welchen Werth die Kinder selbst dem

1) Zie ook J. C. LION und W. JENNY, Bemerkungen über Turnun-
terricht, bladz. 19. M. ZETTLER, Methodik des Turnunterrichts, bladz.
172 en 177. A. MAUL, Anleitung für den Turnunterricht am Knaben-
schulcu, deel I, bladz. 71.

Gerätturnen beilegen. Für jeder Erzieher ist dies eben ein ganz deutlicher Fingerzeig was er zu thun und niemals ganz zu unterlassen hat. Ein Turnlehrer der bloß Freiübungen mit seinen Volksschülern treiben wollte, wurde sicher in nicht gar zu langer Zeit eine Misstimmung gegen den Turnunterricht hervorziehen, die im Interesse der körperlichen Ausbildung der Schüler als eine bedenkliche gelten musste.

Auch in die Hände des geschicklichsten Lehrers wurde eine derartige Betriebsweise endlich doch eine gewisse Einseitigkeit und Eintönigkeit hervorrufen. Die Kinder wollen Abwechslung und auch kräftiger Ausbildungsmitteln. Durch das unbedingt nothwendige Gerätturnen werden diese in reichen Masse geboten."

M. ZETTLER, Oberturnlehrer für die städtischen Turnanstalten in Chemnitz.

»Der aus dem Turnen zu erziehende Gewinn hängt groszenteils von der Energie der Bewegung beim Turnen ab und diese wieder ist abhängig von der Freudigkeit des Uebenden. Ein Turner der nicht gerne turnt, strengt sich nicht an und profitirt daher auch wenig von seinen Uebungen. Aus dem Grunde müssen die Turnübungen so beschaffen sein, dasz die Schüler sich dafür interessiren und sie gerne machen. Dies trifft am wenigsten bei Ordnungsübungen, nur zum kleinen Teil bei Freiübungen, am meisten aber bei Gerätübungen und bei Turnspiele zu. Mit Frei- und Stabübungen kann man Schüler ganz wohl 15 bis 20 Minuten beschäftigen ohne sie zu langweilen, zumal wenn sie wissen dasz darauf noch andere, sie ansprechender Uebungen folgen. Aber ausschlieszlich mit diesen Uebungen den Turneifer wach zu erhalten gelingt auch dem geschicklichsten Turnlehrer höchstens ein paar Stunden lang, aber nicht auf die Dauer. Deshalb hat man selbst in den kleinsten und ärmsten Dorfgemeinden die Lieferung von Geräten von der Regierung vorgeschrieben."

Hofrat, A. MAUL, Direktor von der Turnlehrer-Bildungsanstalt im Karlsruhe.

Na eene door mij gehouden voordracht nam in 1890 de Nederlandsche Gymnastiek-Onderwijzers Vereeniging de volgende motie aan :

»De Vereeniging is overtuigd, dat de invoering der gymnastiek, volgens de nieuwe Wet, *geen grond geeft om daarvan resultaten te verwachten*. Zij besluit echter met al de kracht, die in haar is, te willen medewerken tot den bloei van dit leervak op de Lagere School.»

Wij hebben woord gehouden, maar de practijk heeft bewezen, dat wij ons oordeel op goede gronden hebben uitgesproken. De onderwijzers, die aan hunne bevoegdheid slechts bij hooge uitzondering de geschiktheid paren om van dit onderwijs iets terecht te brengen, hebben evenveel weerzin in het onderwijzen van deze leerstof als de jeugd in de beoefening daarvan. Het aantal gevraagde vrijstellingen van de verplichting, dit onderwijs te doen geven, is reeds een afdoend bewijs.

Ter voorkoming van de vraag van den Heer RUITENBACH of ik dit in eene onderwijzersvergadering zou durven beweren, deel ik maar bij voorbaat mede, dat ik dit oordeel in onderwijzersvergaderingen uitgesproken en in schoolbladen geschreven heb.

»Er werd reeds vrijwel gedaan, wat gedaan kon worden ; men heeft de lichamelijke opvoeding zooveel mogelijk in overeenstemming gebracht met de militaire eischen» beweert de Heer RUITENBACH.

De hier aanwezige officieren, die op 't oogenblik met de recruitment-opleiding belast zijn, zullen den Heer RUITENBACH wel beter kunnen inlichten. Die heeren ervaren in dezen tijd, helaas, maar al te sterk, dat er eigenlijk geene lichamelijke volksopvoeding bestaat, nu zij te doen krijgen met menschen, die alles missen, wat door lichaamsoefeningen verkregen kan worden. Ook hier blijkt de Heer RUITENBACH naar Utopia verdwaaald te zijn. Eene schets van den werkelijken toestand moge deze meening toelichten.

Bij de beraadslagingen in de Tweede Kamer der Staten-Generaal over het Middelbaar Onderwijs, in December l.l.

vestigde de Heer VERHEY er de aandacht op, dat aan vele H. B. S. in *een* of *twee* der hoogste klassen het gymnastiek-onderwijs niet wordt gegeven, en dat in de derde klasse daaraan meermalen slechts één uur per week wordt besteed. Bij de behandeling van de oorlogsbegroting hebben de Heeren VERHEY, MARCHANT, DUYMAER VAN TWIST, TYDEMAN en VAN VLIJMEN allen op verbetering en uitbreiding van het gymnastiek-onderwijs aangedrongen en heeft Z. Exc. de Minister van Oorlog verklaard, dat op 68 plaatsen aansluiting van het voorbereidend militair onderricht met het gymnastiek-onderwijs is verkregen. Die aansluiting — volgens den Heer RUITENBACH overal verkregen — wordt dus op ongeveer 1130 plaatsen, d. i. zowat het geheele land, gemist.

Ten einde te voorkomen, dat de door den Heer RUITENBACH gegeven voorstelling voor goede munt wordt aangenomen, heb ik een onderzoek ingesteld. Ik zal hetgeen ik over het platte land vernam, maar laten rusten; hoe de toestanden daar zijn, is gemakkelijk af te leiden uit hetgeen over enkele groote gemeenten kan medegedeeld worden.

Localen en oefenplaatsen zijn in ongeveer 800 gemeenten niet te vinden en waar ze bestaan, worden de onmogelijkste argumenten aangevoerd om het gebruik er van tegen te werken. Particuliere belangen van enkele gymnastiek-onderwijzers, wier salaris — helaas! — voor een gedeelte in de beschikking over de rijks- of gemeentelocalen begrepen is, of door invloedrijke personen beheerde maatschappijen, die de gebouwen exploiteeren, staan het gebruik van de gymnastiekzalen, tegen vergoeding van vuur, licht en onderhoud in den weg. Het gevolg hiervan is, dat de gymnastiekverenigingen, waarvan het algemeen nut moeilijk bestreden kan worden, een kwijnend bestaan leiden, omdat zij eene te hooge contributie moeten heffen, genoodzaakt zijn toestellen aan te schaffen en voor hare oefeningen van café's en danszalen moeten gebruik maken met de indirecte verplichting tot drankgebruik; en dat, terwijl, zooals bijv. te Heerenveen, het gymnastieklocaal van de Rijks H. B. S. 's avonds niet gebruikt wordt.

Te Apeldoorn werd kort geleden het gebruik van het gymnastieklocaal geweigerd; te Utrecht motiveerde men de afwijzing van het verzoek met de opmerking, dat het niet aangaat, in een nieuw gebouw eene gasleiding aan te leggen.

Te Haarlem staan de vrije en orden-oefeningen op den rooster, maar er wordt, evenals te Deventer, Zwolle en Brielle, ongeveer niets aan gedaan.

Te Groningen is de toestand treurig. In de geheele Zaanstreek wordt slechts op enkele scholen les in de vrije en orden-oefeningen gegeven en te Eindhoven heeft, zoover mijn berichtgever bekend is, geen enkele candidaat aan de eischen, voor de 4-maanders vastgesteld, kunnen voldoen.

Te Tiel ontvangen 50 leerlingen volledig gymnastiek-onderwijs; 1500 doen er niets aan en 500 kinderen van lagere scholen genieten (?) van de vrije en orden-oefeningen in de vestibule van de school.

Als de Heer RUITENBACH, die zonder eenigen zweem van onderzoek, phantastische uitspraken doet, zich de moeite gegeven had om in de residentie eens rond te kijken, dan zou hij ongetwijfeld niet tot uitspraken gekomen zijn, die kant noch wal raken. Uit het feit, dat van de 269 leerlingen van het gymnasium, er 46 gymnastiekles nemen, zou hij dan kunnen afleiden, welk een uitgestrekt veld er nog braak ligt en met mij overtuigd zijn, dat er nog een ontzaglijke arbeid moet verricht worden, eer wij met recht kunnen zeggen, dat het Nederlandsche volk ook fysiek wordt opgevoed. Zij, die door vergelijking met andere volken gelegenheid hebben gehad onze chinoiserie ook in dit opzicht te constateeren en wier waarnemingen hen, met het oog op de toekomst van het vaderland, met ergernis en weemoed vervult, zij hunkeren naar de bewindslieden, die de daad in plaats van het woord stellen. De geringe bezwaren, die overwonnen moeten worden, zinken in het niet tegenover de groote voordeelen, die langs den weg der lichaamsoefeningen voor de gemeenschap te behalen zijn.

Om zich uitspraken te kunnen veroorloven, moet men de toestanden kennen; de Heer RUITENBACH is er volstrekt niet

van op de hoogte. Die kennis en eene eenvoudige berekening doen zien, dat in Nederland ongeveer 300.000 kinderen en jongelieden tusschen den 6- en 20-jarigen leeftijd volledig of zeer onvolledig gymnastiek-onderwijs ontvangen, in de gunstigste omstandigheden tweemaal per week één uur, tegenover \pm 50 uren geestesarbeid. Van 1.100.000 laat men de fysieke ontwikkeling geheel aan toevallige omstandigheden over; en zulks, waar alles erop wijst, dat de veranderde levensomstandigheden eene opzettelijke fysieke opvoeding noodzakelijk maken, niet alleen uit een hygiënisch, doch ook uit een sociaal-economisch en niet het minst uit een weerbaarheidsoogpunt beschouwd.

Of grondt de Heer RUITENBACH zijne uitspraak in zijn vertrouwen op den Noordwester, die onze voorouders tot onophoudelijken strijd tegen het water verplichtte en ons nu wel zal doen aanwaaien, wat overal elders met de grootste zorg wordt aangekweekt? Onze tekortkomingen in deze zullen zich ongetwijfeld wreken; zij zijn een vergrijp, aan de toekomst van ons volk begaan.

Gelukkig begint men dit eindelijk ook bij ons te begrijpen en dringen volksvertegenwoordigers, geneeskundigen en opvoeders op verbetering van de lichamelijke vorming aan. In tegenstelling met den Heer RUITENBACH, die meent, dat de volksopvoeding niets meer kan doen in het belang van het leger en dat onderzocht moet worden of wijziging in de militaire opvoeding geene betere resultaten kan opleveren, gelooven zij, dat wij van eene gewijzigde volksopvoeding alles verwachten moeten en dat die opvoeding zóó moet zijn, dat het leger daarop gemakkelijk kan voortbouwen. Slechts als aan alle eischen, die in het belang van de instandhouding van den staat moeten gesteld worden, door de volksopvoeding wordt voldaan, kan de opvoeding in het leger daaraan in formeelen en materieelen zin aansluiten.

De lichamelijke opvoeding moet — dit leert ons de physiologie met onweerlegbare nauwkeurigheid — vóór den 20-jarigen leeftijd bijna geheel voltooid zijn.

Het weinige, dat men dan nog bereiken kan, is slechts bereikbaar door het werken onder hooger en druk, met veel grootere kennis, moeite en inspanning.

Met de karaktervorming is het nog veel ongunstiger gesteld. De kiemen voor de opvoeding in formeelen zin moeten als 't ware met de moedermelk worden ingezogen, in huis en school worden gekweekt en ontwikkeld en in vereenigingen en bij de voorbereiding tot nationale feesten worden onderhouden.

Menschen, die tot hun 20ste jaar met geen ander doel hebben rondgelopen dan met de zorg voor hun eigen *ik*, wier naturel zich in alle ongebondenheid heeft kunnen uiten en wier eenige leerschool er eene voor ontevredenheid en zelfoverschatting is geweest, hebben de ontvankelijkheid voor theoriën grootendeels verloren. De meest volleerde opvoedkundigen, volkomen vertrouwd met synthetische, analytische en heuristische leervormen, bekwaam in zielkunde en zedeleer en toegerust met al de aan het bewaarschoolonderwijs ontleende desiderata van den Heer RUITENBACH, zij zullen op het karakter van die 20-jarigen weinig invloed meer oefenen. Een uitgegroeiden boom leidt men niet meer in de richting van een dorren boonenstaak, evenmin als men een volwassen leeuw met Haagsche hopjes dresseeren kan.

Daarom moet men vroeger beginnen en de »Nouveaux programmes des écoles primaires», voor de Fransche scholen vastgesteld, kunnen den Heer RUITENBACH zijn verkeerd inzicht en onze school hare tekortkomingen doen inzien. Dat programma bevat *alles*, wat, van ons beschavingsstandpunt uitgaande, tot de zedelijke opvoeding behoort en binnenkort zal te Rotterdam overwogen worden, hoe onze scholen ook in die richting aan de volksopvoeding dienstbaar te maken zijn.

Het verband tusschen de lichamelijke opvoeding en de militaire eischen moge nader uit het volgende blijken.

Het standpunt, van waar uit de school het vraagstuk beschouwen moet, is in de eerste plaats, dat bij de opvoeding het opvoeden de hoofdzaak is, doch dat ook, tot zekere hoogte, van de nooit zuiver te stellen abstracte idealen, ten bate van een concreet staatsbelang, daarvan mag worden afgewoken. Die taak wordt aanmerkelijk verlicht, wanneer wij er in sla-

gen, binnen de grenzen, ons door de opvoeding gesteld, een element te ontdekken, dat *en* aan de opvoeding der jeugd *en* aan de weerbaarheid van het volk in gelijke mate ten goede komt. Het algemeen menschvormende kan de hoofdzaak blijven, doch onzinnig zou het zijn, dit uitsluitend als ons doel te beschouwen, waar tegelijk een ander doel, van ideëele strekking, op voortreffelijke wijze kan worden gediend. Wat men bij de geestelijke opvoeding niet nalaat, zou men dit bij de fysieke opleiding moeten verzuimen?

Het bijwonen van een paar goed gegeven gymnastieklessen moet iedereen, die niet ziende blind is, overtuigen, dat er tusschen de militaire oefeningen en de gymnastiek, hoe verschillend ook in doel, eene treffende overeenkomst bestaat. Slechts kortzichtige theoretici kunnen van eene bepaalde oefening het geestelijk moment bestrijden, de opvoedkundige betekenis der lichaamsoefeningen ontkennen en in elke beweging, hoe ook gebonden aan vorm, richting, maat en tijdduur, niets meer dan eene uiting van het onbewuste dierlijke leven zien.

Deze opvatting leidt op dwaalwegen; zij ontnemt iedereen, die vaardigheidsoefeningen onderwijst, en in de eerste plaats den aan betrekkelijk weinig vormen gebonden militairen onderwijzer, alles wat hem verheft boven het peil van eenzijdig drillmeester en verlaagt de leerstof tot onnutte kunsten. Het is echter anders. De leerstof aan de toestellen en in het springen is het middel tot het geleidelijk ontwikkelen van spierkracht en vaardigheid en tevens eene school voor wilskracht en vastberadenheid; zij biedt — in de tegenwoordige levensomstandigheden — eene door niets anders te vervangen gelegenheid tot het vrijmaken van den mensch uit de banden, waarin gebrek aan zelfvertrouwen en moed hem gekluisterd houden. Door het streven naar de vaardigheid om alle mogelijke hindernissen te overwinnen, wordt het lichaam tot een gehoorzamen dienaar van den geest gemaakt. Het beproeven van de lichaamskracht en het in uiterste spanning in dienst stellen van alle beschikbare krachten ter bereiking van een eenvoudig doel, bijv. bij een hoogtesprong, bevat een element

voor geestesoefening, dat door geen ander geëvenaard wordt.

Bij de oefeningen, die op bevel worden gedaan, is het de persoonlijke »Strammheit» van den onderwijzer en de tot de hoogste spanning opgevoerde energie van het bevel, die den leerling de stramme houding geven, hem naar de grootste snelheid en nauwkeurigheid doen streven.

De duidelijkheid en de van onwederlegbare grondslagen uitgaande eenvoud der methode doen het overige. Want veel minder dan oppervlakkigen meenen is de vrees voor straf een prikkel tot plichtsvervulling. Die bestaande vrees is in haar eigenlijk wezen m. i. niets anders dan eene gewaarwording, een gevoel van de zwaarte van eene onverbiddelijke wet, waarvan men de noodzakelijkheid inziet en beaamt. Daardoor komt het, dat de strengheid, die slechts als er misbruik van gemaakt wordt, de zelfstandigheid vernietigt, een krachtigen invloed op het karakter oefent.

De overeenkomst van de orden-oefeningen met de elementaire tactiek maakt deze oefeningen, uit een opvoedkundig oogpunt, voor school en leger van gelijke waarde, niettegenstaande zij, vooral met het oog op den leeftijd, op verschillende wijzen worden toegepast.

Bij de orden-oefeningen werkt de leerstof zelve; zij leidt met psychologisch overleg den leerling geleidelijk tot het doel. De onderwijzer handelt zuiver methodisch en komt, van het eenvoudige uitgaande, door verbinding en uitbreiding, langzamerhand tot de moeilijkste vormen.

Bij de militaire opleiding doet men anders. Hier wordt de stof in den vorm, die voor het naastliggende doel — gemakkelijke leiding door de bevelvoerders — noodzakelijk is, den leerling botweg voorgezet. Hier doet men een direct beroep op den wil, die in een bewusten strijd tegen traagheid, lusteloosheid, slaperigheid en onoplettendheid alle moeilijkheden tegelijkertijd overwinnen moet. Bij de schoolgymnastiek, dus eenvoudige, de belangstelling wekkende en onderhoudende, gemakkelijk aan te leeren beginnende, waaruit zich gaandeweg met toenemende beslistheid, zonder dwang, de ten laatste indrukwekkende tucht en orde ontwik-

kelt, bij de militaire opvoeding eenvoudig den vorm als doel. Hier eischt men, mathematisch nauwkeurig, het resultaat en met het overwinnen van de bezwaren, daaraan verbonden, is ook het geheele vraagstuk zoodanig in principe opgelost, dat na elke les eene vrijer, gemakkelijker beweging van de oefenenden merkbaar wordt.

Bij de schoolgymnastiek ontwikkelt men den ernst uit het spel en de vaardigheid uit de handeling vol afwisseling, aangepast aan den natuurlijke bewegingslust van den leerling; bij de militaire oefeningen onderdrukt men de persoonlijke neigingen en neemt men de onafgebroken spanning der willekeurige opmerkzaamheid tot uitgangspunt. En zeer terecht. Want waar de soldaat de verpersoonlijkte opmerkzaamheid moet zijn en de groote meerderheid der recruten, met negatieve hoedanigheden gepantserd, in het leger komt, daar *moet* -- zoo lang eene algemeene gymnastische voorbereiding niet mogelijk wordt gemaakt -- door toepassing in haren strengsten vorm, door het eischen van snelheid en nauwkeurigheid, de leerstof zelve op den leerling werken, om in den korten beschikbaren tijd de recruit van een afgetrokken, droomend en doezelend, onzelfstandig wezen, een man te vormen, die, zijn eigen geest en lichaam bewust, een wakker en opgewekt, bruikbaar soldaat kan genoemd worden.

Het is hier de plaats om te herhalen, wat ik vroeger in hetzelfde verband elders gezegd heb. Als leek zal ik het niet ondernemen, het juiste inzicht in twijfel te brengen van de in de militaire wetenschappen hoog staande mannen, die de tactische oefeningen tot de eenvoudigste vormen terugbrachten, omdat de moderne vuurwapenen dien eenvoud noodzakelijk hebben gemaakt. Doch met nadruk wijs ik er hier op, dat daardoor de ontbolsterende waarde der oefeningen grootendeels verloren is gegaan. 1) Zij moeten nu noodzakelijk worden voorafgegaan door eene degelijke algemeene voorbereiding of

1) Zie o. a. S. VAN AKEN, „Eene bijdrage tot de methode van het gymnastiek-onderwijs,” *Militaire Spectator* 1902.

aangevuld worden door andere, met zorg gekozen en beoefende leerstof, waarbij het schermen, om zijne den geest ontwikkelende eigenschappen, niet te vergeten is.

De verspreide vechtwijze maakt het noodzakelijk, dat de zin voor orden-verhoudingen tot in den hoogsten graad ontwikkeld is. Voor de ontwikkeling van den eenling tot volkomen bewuste zelfstandigheid in de massa, blijf ik de oefeningen in gesloten orde van de grootste waarde achten. De ordenoefeningen der schoolgymnastiek zijn daartoe een niet falend middel, omdat zij den man leeren, zich in elke verhouding van een grooter of kleiner aantal eenlingen of veelvouden gemakkelijk te voegen, hem de geschiktheid geven, zich volkomen vrij te bewegen in elke verhouding, met inachtneming van de aan de massa gestelde eischen. Opmerkzaamheid en wilskracht zijn de hoofdvoorwaarden voor het voldoen aan de gestelde opgaven. En hoezeer de wilskracht van den man ook kan worden gestaald door snelheids- en duuroefeningen, bij de gelijktijdige uitvoering van oefeningen toont zij zich in hare hoogste geestelijke uiting, als gemeenschappelijken wil.

Hierbij is het dus niet voldoende, te *willen* en te *kunnen*, hier komt het er op aan om, in eene vaak zeer kort toegemeten tijdsruimte, door scherp gespannen opmerkzaamheid en algeheele toewijding, het eigen kunnen in volkomen harmonie met dat van anderen te brengen.

Als de resultaten van het turnen, met inbegrip van de ordenoefeningen, in vleesch en bloed overgegaan zijn, dan ontstaat een zelfde toestand als bij een goed geoefenden troep, die een nieuw reglement moet aanleeren. En het getuigt van een verregaand gebrek aan inzicht, in het eigenlijke wezen van de militaire geoefendheid, wanneer men meent, dat het door eene degelijke gymnastische voorbereiding verkregen resultaat beperkt is tot het gemakkelijker aanleeren van de militaire exercitiën; het hoofdresultaat is het wakker bewustzijn, het volkomen vertrouwd zijn met alle bewegingsvormen, de overgang in vleesch en bloed van den gemeenschappelijken geest — als men wil van den waren militairen geest — van de in

hare grootte nog geheel onvoldoende gewaardeerde vrije, bewuste beweging in het geheele samenstel der militaire tactiek.

Een geoefend mensch lacht om de stijve, hoekig, met overmatige inspanning, uitgevoerde bewegingen van den beginnening en deze vindt op zijne beurt, dat een geoefend mensch, ook daar waar flinkheid geëischt wordt, zich de zaak erg gemakkelijk maakt. Die schijnbare slapheid, dat sierlijk gemakkelijke is echter niets anders dan een bewijs, dat de man zich als 't ware in zijn element voelt, in zijn handelen boven het mechanische verheven is. Slechts een zoo toegerust soldaat is in staat, al zijne zinnen op het doel van zijn handelen te richten en volkomen bewust, zonder zich door allerlei hindernissen te laten afleiden, zijn plicht te vervullen.

Hoe hooger aanvankelijk de eischen aan stramheid, snelheid en nauwkeurigheid gesteld, des te grooter vrijheid kan later worden verleend. Die vrijheid zal dan zijn het product van zelfbedwang, eene vrijheid met orde.

Geheel onwillekeurig is door de voorafgaande beschouwing, veel meer dan ik aanvankelijk bedoelde, het innig verband tusschen eene degelijke lichamelijke opvoeding, de militaire geoefendheid en den waren militairen geest aangetoond. En gemakkelijk is hieruit af te leiden, dat de taak van den militairen onderwijzer veel eenvoudiger, veel lichter en oneindig meer dankbaar zou zijn, wanneer eene voorbereiding, in den door mij bedoelden zin, gemeengoed van het geheele volk was. De strijd, die nu in het leger gevoerd moet worden tegen lichamelijke slapheid en traagheid, en niet het minst tegen de bedenkelijke uitingen van het zoogenaamde naturel, zou dan overbodig en eene andere verhouding tusschen meerderen en minderen gemakkelijk denkbaar zijn. De opvoeder zou dan meer op den voorgrond kunnen komen, het leger de sluitsteen der opvoeding kunnen zijn omdat, zooals de Generaal VAN DAM VAN ISSELT zich in 1893 uitdrukte, de militaire discipline dan zou wortelen in de burgerlijke tucht, de militaire deugd in de burgerdengd haar oorsprong zou hebben. Maar dit alles

behoort, helaas, nog tot de vrome wenschen; daarom *kan* het leger zich niet aan de burger-opvoeding aansluiten; het heeft zich af te vragen, welke taak het te vervullen heeft; daarmede in verband moet het zijne middelen kiezen.

Indien men zich bij de keuze dier middelen liet leiden door het naturel, zooals de Heer RUITENBACH wil, dan geloof ik, dat spoedig aan het leger zijn ruggegraat zou outnomen zijn. Wij zouden dan in de onafwijsbare noodzakelijkheid verkeerem, door het Departement van Buitenlandsche Zaken, dus langs diplomatieken weg, kennis te geven, dat wij ons leger in overeenstemming met het naturel van het volk hebben geoefend en vriendelijk verzoeken, daarmede eventueel rekening te willen houden.

Van discipline, tucht, eerbied voor den meerdere en gehoorzaamheid zou dan volstrekt geene sprake meer zijn; in plaats van aan het leger, zouden wij aan eene gewapende bende, met evenveel hoofden als zinnen, de verdediging van ons volksbestaan moeten overlaten.

De theorieën van den Heer RUITENBACH zijn m. i. slechts toe te passen op menschen, die door eene voorafgaande opvoeding daartoe ontvankelijk zijn gemaakt en door onderwijzers geleid worden van een gehalte, dat tot de hoogste uitzonderingen behoort. En het feit alleen, dat, kort geleden, in deze materie hoogst bevoegde mannen een geheelen avond over enkele onderdeelen der militaire strafwetten discussieerden, bewijst afdoende, hoever wij nog van de toestanden verwijderd zijn, waarin iedereen, meerdere en mindere, genot vindt in plichtsvervulling, het goede doet om des goeden wille.

Naar dit *onbereikbaar* ideaal moet echter bij de geheele volksopvoeding gestreefd worden om het *bereikbare* te verkrijgen; eene met zorg geleide opvoeding van den wil is daarbij de hoofdzaak.

En nu meene men niet, dat men ons volk door bespiegelingen aan de onhebbelijke uitingen van zijn naturel kan ontwennen.

Het coquetteeren met vrijheidsgevoel en warsheid van dwang

leidt tot gevolgen, die ordelijke toestanden opheffen en een behoorlijk verband in eene massa, zooals het leger is, onmogelijk maken. De averechtsche opvatting van het ware vrijheidsbegrip verplicht tot maatregelen en, helaas, maar al te dikwijls tot dwang. Die opvatting, in welk schitterend licht ook gesteld, is onduidbaar, de mooiste theorieën om haar te bestrijden zijn waardeloos. Hoe is 't mogelijk, aan de formeele middelen van den Heer RUITENBACH — toegediend aan onontwikkelde menschen — dien alles overwinnenden invloed toe te kennen, waar zelfs curatoren der Rijksuniversiteiten weigerden om onderwijs te doen geven in de leer van het krijgswezen?

Men mag toch niet veronderstellen, dat *die* heeren onbekend zijn met die formeele middelen en hunne invloeden?

Eene ervaring, zooals weinigen kunnen aanwijzen, in directen omgang met jong en oud van alle standen opgedaan, heeft mij de zekerheid gegeven, dat een streng régime, consequent en stipt eerlijk toegepast, het eenige middel is om gehoorzaamheid en plichtsgevoel bij ons volk tot de voor een militair doel noodzakelijke hoogte op te voeren. Tegen de ook door den Heer RUITENBACH begunstigde legende, dat de Nederlander voor die strenge tucht niet vatbaar is, protesteer ik ernstig en wel met bewijzen voor het tegendeel.

Mij zijn gymnastiekverenigingen bekend, waarin gedrild wordt — in den goeden zin van het woord op te vatten — en waar de opkomst veel grooter is dan daar, waar men geene tucht kent; ik kan eene school aanwijzen, waar de gymnastieklessen naar zeer strenge beginselen worden gegeven en waar, voor vergrijpen elders begaan, het onttrekken aan eene gymnastiekles als straf wordt toegepast. Aan die school komen leerlingen der hoogere klassen, in hun vrijen tijd, uit eigen beweging, dus geheel vrijwillig, zich onder dit strenge régime stellen.

Waarom men beproefde middelen wil vervangen door opzettelijke gemoedelijkheid is voor mij nog altijd een raadsel. Is de ijzeren discipline, die in het Duitsche leger heerscht — het misbruik neem ik natuurlijk niet in bescherming — soms

een beletsel geweest om de overwinningen in 1866 en 1870 behaald, mogelijk te maken?

Is het niet teekenend, dat het volk, dat op dit oogenblik de geheele wereld door zijne schitterende triomphen verrast, de tucht van zijne leermeesters in zijne legers handhaaft? Spreekt in dit opzicht de dagorder van den Generaal OKOE, waarin men leest: „de betrekkingen tusschen aanvoerders en ondergeschikten moeten een uitsluitend ambtelijk karakter dragen,” geene boekdeelen?

Hebben de Boeren, aan hun gebrek aan discipline, gevolg van hunne aartsvaderlijke verhoudingen, niet voor een goed deel hun ondergang te wijten en moet ons dit niet afschrikken van pogingen om eene gemeenzaamheid in het leven te roepen, die, gezien het naturel van ons volk, de schromelijkste gevolgen moet hebben?

Nog eens, slechts met de naakte werkelijkheid en met de eischen, die den oorlog stelt, moet met de opvoeding van den recruit tot soldaat rekening gehouden worden.

De man, die vóór zijn indiensttreden misschien nog nooit onmiddellijk gehoorzaamd heeft, moet door het gevoel der zwaarte van den hiërarchischen druk geïmponeerd en met eerbied worden vervuld voor een systeem, dat op een gegeven oogenblik zelfs den drang naar zelfbehoud overwint, omdat het hem leerde, zich te onderwerpen aan het gezag, als symbool van ijzeren noodzakelijkheid. Wanneer men het gezag niet geheel op den voorgrond plaatst, dan ontstaat de waarschijnlijkheid, dat het langzamerhand geheel wordt opgeheven en dat in critieke omstandigheden, als onverwijld handelen noodzakelijk is, over de beteekenis van een bevel heel gemeedelijk tusschen meerdere en minderen wordt gediscussieerd. Dit gevaar is volstrekt niet denkbeeldig en aanmerkelijk vergroot, nu de persoonlijke dienstplicht elementen in het leger gebracht heeft, die er vroeger geheel ontbraken; de recruit van heden staat in beschaving en algemeene ontwikkeling vaak oneindig hooger dan zijne onmiddellijke superieuren; een misstand, die slechts kan worden opgeheven door invoering

van het capitulantenstelsel en door bij de legervorming voor goed voorbereid reservekader te zorgen.

Wat blijft er van het gezag en van den invloed van den meerdere over, wanneer hij slechts éénmaal tegen een op moreele invloeden steunend stelsel zondigde? Dan zal er een last op hem drukken, dien hij niet meer kan afwentelen, tot blijvende schade voor het gezag.

Het is daarom het eenige mogelijke, dus meer practische, door de gewone beproefde middelen, die *elkeen kan toepassen*, de tucht te handhaven. Iedereen weet dan, waaraan hij zich te houden heeft, weet dat voor allen dezelfde wetten gelden en dat eene fout, door wien ook gemaakt, gestraft wordt. Is dit een meerdere, dan wordt met de straf het rechtsgevoel van den mindere bevredigd en het gezag in geen enkel opzicht benadeeld.

Men leide hier niet uit af, dat het mijne bedoeling is, den man eigenlijk altijd met het eene been in de strafkamer te doen staan. Integendeel. Men trachte straffen te voorkomen door vanaf het eerste oogenblik stipte nakoming der gegeven bevelen tot gewoonte te maken; door niets te bevelen, wat onuitvoerbaar is; door niet te bevelen buiten noodzakelijkheid; door niet te reglementeeren, wat niet gereglementeerd behoeft te worden en door te profiteeren van den indruk, dien de geheel nieuwe omgeving op den man maakt, om alle middelen toe te passen, die bevorderlijk kunnen zijn aan het gewinnen aan *snel* en *onmiddellijk* gehoorzamen.

Men meene niet, dat de door mij bepleite »stramme" uitvoering der bewegingen iets typisch Duitsch en derhalve in strijd is met het naturel en karakter van ons volk. Ik laat de stamverwantschap geheel buiten beschouwing, doch vestig er de aandacht op, dat men in die »Strammheit" blijkbaar *overal* nog het beste middel ziet om bruikbare landsverdedigers te vormen. Daarom worden Turken en Japanners door Duitschers geoefend en tracht men in alle staten van Europa die »Strammheit" te imiteeren.

In de Skandinavische landen is het dientengevolge mogelijk,

een gymnastiekonderwijs toe te passen, dat in zichzelf geen enkel element bevat, waardoor het aantrekkelijk is en de vrees voor minderwaardigheid is oorzaak, dat Frankrijk en Italië met dit beginsel woekeren. En zelfs in Zwitserland kent men eene »Strammheit» en eene tucht, die men hier te vergeefs zoekt.

Het leger te willen belasten met de taak om de in eene onbegrensde verscheidenheid gevormde en misvormde karakters van 20-jarige menschen, in vier en acht maanden tot de zedelijke hoogte van een verheven ideaal op te voeren, is eene utopie najagen. Men doet het mogelijke door de leerstof zelve haar krachtigen invloed te doen oefenen en verder, door alle gepaste middelen het eer- en plichtsgevoel van den man te ontwikkelen.

Het bevorderen van zang en muziek, van spel, gymnastiek en schermen, het organiseeren van wedstrijden en feesten acht ik daartoe de beste middelen, omdat ze op de meest ongezochte wijze meerderen en minderen tot elkander brengen; den mindere doen zien, dat de meerdere in hem niet uitsluitend een object ziet, dat geoefend moet worden, doch een mensch, in wiens ontwikkeling hij belang stelt en in wiens genoegen hij zich verheugen kan. De menschen zullen dan ook anders gaan denken over en anders gevoelen voor hunne leiders, waardeeren hetgeen voor hen gedaan wordt en in die waardeering een prikkel vinden tot plichtsvervulling.

Eene discipline, die uitsluitend op vertrouwen steunt, kan slechts door zeer weinigen, bijzonder hoog staanden worden bereikt. Bij ons maakt de korte oefeningstijd haar onbestaanbaar. Wij zullen altijd eerst moeten drillen om, als er dan nog tijd overblijft, onze krachten aan de opvoeding te beproeven.

Met den Heer RUITENBACH erkennende, dat er aan den leervorm en aan den leertoon, bij het leger in gebruik, ernstige gebreken kleven, moet ik toch met nadruk waarschuwen tegen het middel van den Heer RUITENBACH, om deze gebreken

door specchende luitenants, onderofficieren en korporaals op te heffen. Hiervan verwacht ik geen ander gevolg, dan dat de door den Heer RUITENBACH gewenschte vroolijkheid in die mate wordt opgewekt, dat de troep — *ook als de leider het niet wil* — zich onder het fluiten of zingen van Chrétienni's meest populairen marsch naar de Maliebaan begeeft, om daar, overeenkomstig zijn naturel, de gezelligheid voort te zetten.

De Heer RUITENBACH zal natuurlijk vinden, dat ik hier overdrijf; ik meen aan de beleefdheid verschuldigd te zijn, do overdrijving van den Heer RUITENBACH te reciprocieren.

Ten slotte zij 't mij vergund nog een paar opmerkingen te maken.

De door den Heer RUITENBACH op den voorgrond geplaatste meening, dat er eene verwijdering tusschen volk en leger bestaat, dat het leger gehaat en geminacht wordt, is, zooals ik in den aanvang heb aangetoond, valsch en daarmede vervalt ook de bewering, dat de in het leger gevolgde opvoedingsmethode, met onmiddellijk gehoorzamen tot uitgangspunt, daarvan de oorzaak is. Een groot aantal menschen, met rijpe levenservaring, noemen het een zegen voor onze jongens, dat ze voor eenigen tijd in een organisme worden opgenomen, waarin aan hun eigenzin, hun lust tot tegenspraak en hunne ongehoorzaamheid paal en perk wordt gesteld en waarin zij met vaste hand tot plichtsvervulling worden aangezet.

Die menschen nemen — in 't algemeen gesproken — de in het leger gevolgde methode in bescherming en onderschrijven dus het oordeel van den Heer RUITENBACH niet, dat er in het leger, in formeelen zin, zoo weinig wordt gedaan. Eigen ervaring, 30 jaren geleden opgedaan, is voor mij het bewijs, dat de Heer RUITENBACH de toestanden hier niet kent en met zijne denkbeelden minstens evenveel jaren ten achter is. *Toen* reeds ondervonden wij, dat — op eene enkele uitzondering na — de meerderen wel degelijk met „gemoed, hart, ziel en gevoelsvermogen” rekening hielden en slechts dan met strengheid optraden, als het weerbarstige naturel tot maat-

regelen dwong. Deze persoonlijke ervaring meen ik tegenover de meening van den Heer RUITENBACH te mogen stellen. Ik kwijt mij daardoor tevens van een plicht der dankbaarheid jegens toenmalige superieuren, wier raad en hulp door menig-een nooit te vergeefs werd ingeroepen en in wier vriendschap ik mij op 't oogenblik nog mag verheugen. Ik kan niet gelooven, dat de toestanden op 't oogenblik anders zijn. Op welken grond zou men kunnen beweren, dat de nieuwe inzichten over opvoeding en rechten alleen aan ontwikkelde burgers zouden bekend zijn en tot de officieren, ook van burgerlijke afkomst, niet zouden zijn doorgedrongen? Dit is eene beschuldiging van gebrek aan belangstelling in de vraagstukken, die dagelijks aan de orde zijn, die lijnrecht in strijd is met feiten. Honderden brieven van officieren, waarin inlichtingen omtrent onderdeelen van mijn vak gevraagd worden, getuigen van het tegendeel.

Dag- en weekbladen leveren bijna dagelijks het bewijs, dat het leger niet te kort schiet in pogingen om aan de formeele opvoeding hare plaats te verzekeren. En het woord „opvoeding” in den „Grondslag voor de opleiding van de Infanterie” is dan ook niet op te vatten als eene aanwijzing, dat men met die opvoeding beginnen wil, doch heel eenvoudig eene reglementeering van een reeds bestaanden toestand.

De door den Heer RUITENRACH gewraakte misstanden zijn niet in de eerste plaats in het leger, doch wel bij de voorafgaande volksoepvoeding te zoeken.

Onze jonge menschen komen voor het grootste deel zonder lichamelijke of zedelijke basis in het leger; hun naturel dwingt tot strengheid en controle, die zoowel voor hen, die haar moeten oefenen als voor hen, die ze te ondergaan hebben, onaangenaam zijn. De Heer RUITENBACH verontruste zich niet, dat daarbij welke fout als eene krijgstuhtelijke *zonde*, een losse knoop als een vergrijp aan de krijgstuht wordt aangemerkt.” 't Is niet de losse knoop, die *toevallig* loszit, maar 't is de losse knoop, dien men op bedriegelijke wijze voor *vast* wil doen doorgaan; 't is het *opzettelijk* bedriegen, dat als een

symptoon van gebrek aan eerbied en plichtsgevoel moet bestreden worden. Zonder eene krachtige wilsopvoeding, die tot zelfbedwang en plichtsvervulling leidt, is krijgstucht onbestaanbaar; zij is niet door bespiegelingen, doch slechts door daden en handelen te verkrijgen.

Aan het slot van zijne rede gekomen, betreurde de Heer RUITENBACH het, dat hij het ontleedmes moest hanteeren tegen eene instelling, die hij zoolang gediend heeft.

Het spijt mij, Mijnheer de Voorzitter, dat ik — met allen eerbied voor de toewijding en de goede bedoelingen van den Heer RUITENBACH — aan die verklaring slechts eene zeer betrekkelijke waarde kan toekennen. Uit den geheelen opzet der rede kom ik tot de conclusie, dat de geachte spreker met zekere voorliefde de bestaande toestanden geeselde en een te ongunstig licht liet vallen op kader en officieren, om daardoor de beteekenis van de door hem aangegeven middelen des te sterker te doen uitkomen.

Het chirurgisch beeld van den Heer RUITENBACH beschouwende, vestig ik er de aandacht op, dat de chirurg, die zonder volkomen bekendheid met den aard der nitwassen, die hij wil verwijderen, gevaarlijke wonden veroorzaakt, eene daad pleegt, die door de mooiste theorieën niet te vergoelijken is, omdat de patient de dupe blijft. De geachte spreker heeft naar mijne burger-opvatting noodelooze vivisectie op het leger toegepast en middelen voor de nabehandeling aanprezen, die van den patient een stumperd zouden maken.

De Heer OUDENDIJK: Ingevolge uw verlangen, Mijnheer de Voorzitter, zal ik zooveel mogelijk naar korthed streven.

En om deze in acht te nemen, wensch ik mij te beperken tot één onderdeel, en wel tot dat, waar sprake is van de wijze, waarop thans in ons leger de opleiding van den recruit geschiedt.

De critiek hierover is eenvoudig vernietigend geweest, geen enkel waardecrend of verzachtend woord. »Het ontleedmes" was vlijmend scherp en werd zeer, zeer diep in het vleesch gezet.

De harde woorden over het militair onderricht hebben mij daarom zoo onaangenaam getroffen, omdat ik oprecht geloof, dat ze voor een groot deel onverdiend zijn.

De instructeur, zooals die werd geteekend, behoort toch als algemeen geldend type reeds lang tot het verleden. Die barre ijzervreters, die geen ander onderricht kennen, dan met behulp van vloeken en schelden, ze komen nog wel eens voor in de »Kasernenhofblüte" van de »Fliegende Blätter", doch op het exercitieveld ziet men ze nog *zeer* weinig. Het gehalte van ons kader, dit *moet* ik verklaren, is in dit opzicht veel verbeterd.

En mocht in dit opzicht nog niet alles zijn bereikt, dan valt er toch onmiskenbaar eene krachtige, van hoogerhand gevoede strooming waar te nemen, juist in de richting, welke de geachte spreker van 16 December l.l. heeft aangegeven. Want, de Majoor RUITENBACH honde het mij ten goede, waar in de voordracht de eischen werden opgesomd, aan welke de militaire opleiding dan *wel* dient te voldoen, daar werd eigenlijk niets nieuws verkondigd. Toen ik vòòr 10 jaren voor het eerst recruten zou opleiden, werden mij gelijke beginselen door mijn compagnies-commandant voorgehouden en sedert heb ik steeds om mij heen het streven waargenomen om in dien geest de opleiding te doen plaats vinden.

Of het ideaal reeds is bereikt, durf ik niet te beweren (wanneer bereikt men een ideaal?), doch het ernstige streven ten goede bestaat in ons leger stellig en zeker, en juist het miskennen of stilzwijgend voorbijgaan daarvan heeft mij in de rede van den Majoor RUITENBACH zoo innig leed gedaan.

Dat het ernstige streven bestaat om de opleiding te doen geschieden in den geest als op bladz. 412—413 wordt aangegeven, zou ik, behalve uit menig opstel ter zake 1) van officieren, kunnen bewijzen uit onze reglementen en voorschriften, waar sprake is van opleiding en onderricht. Ik wil mij tot enkele reglementen, uiteraard van mijn eigen wapen, bepalen

1) Oulangs nog in de Januari-aflevering van *De Militaire Spectator*.

en haal daarom in de eerste plaats punten 11—14 aan van van het Opleidingsvoorschrift der Vesting-Artillerie. De opleidingsvoorschriften van de overige deelen van het wapen bevatten trouwens gelijklopende bepalingen.

Ik wil die punten woordelijk voorlezen om goed te doen uitkomen, hoe daarin dezelfde beginselen worden verkondigd, als door Majoor RUITENBACH worden voorgestaan. Punt 8 geeft aan, dat de opleiding omvat *opvoeding, onderricht en oefening* en de punten 11—14 luiden :

11. » *Opvoeding*. Men stelle zich vóór alles op het standpunt, dat de recruten, bijna zonder uitzondering, met goeden wil bezielde in dienst treden.

Zij weten, dat gehoorzaamheid aan het gegeven bevel van hen zal worden gevorderd. Zij moeten echter doordrongen worden van de noodzakelijkheid en de onvermijdelijkheid van de tucht onder alle, zelfs onder de moeielijkste omstandigheden.

Het machtigste hulpmiddel hiertoe is het voorbeeld van ieder, die boven hen gesteld is, gepaard aan geduld en welwillendheid — geen zwakheid — in de behandeling, en bovenal strikte rechtvaardigheid.

Wie op deze wijze het vertrouwen zijner onderhebbenden heeft gewonnen, zal wederkeerig op hen kunnen vertrouwen.

12. *Onderwijs*. Het onderwijs moet aanschouwelijk zijn en gericht op de eischen der practijk.

De hoofdzaak is, dat de man goed kan *doen*, wat hij te verrichten heeft. Geenszins moet de eisch worden gesteld, dat hij met woorden kan uitleggen *hoe* hij het doen moet.

Slechts de onderwijzer moet kunnen uitleggen, doch moet daarbij lange redeneeringen vermijden, want deze vermoeien noodeloos den geest en leiden de aandacht af. Voordoën, met korte aanduiding van het voornaamste, daarna van het minder belangrijke, waarop te letten valt en onmiddellijk daarop laten nadoen — dat is het beste middel om den man de noodige voorbereiding voor de oefening te geven.

Voor het beoogde doel moet het onderwijs zooveel mogelijk man voor man en aanschouwelijk worden gegeven. Dit geldt

voor alles wat de man kennen moet, voordat hij met vrucht gezamenlijk met anderen in het gelid, bij het stuk of in de batterij kan optreden.

13. *Oefeningen*. Ook de oefeningen hebben in den aanvang zooveel mogelijk man voor man plaats. Eerst, wanneer door eigen oefening de man ten volle in staat is de verrichtingen uit te voeren, die men van hem verlangt, kan met vrucht worden overgegaan tot gezamenlijk oefenen op commando.

14. Zoowel bij het onderwijs als bij de oefeningen moet zooveel mogelijk naar afwisseling worden gestreefd. Dit houdt lichaam en geest frisch en wakker.

Tusschen de verschillende lessen en oefeningen geve men telkens eenige oogenblikken van verpoozing.

Men stelde de eischen aanvankelijk laag, om geleidelijk van het gemakkelijke tot het moeielijke en samengestelde op te klimmen. Wie van den man op een gegeven oogenblik meer verlangt, dan waartoe hij op dat oogenblik in staat is, verliest diens vertrouwen.

Overhaasting bij de opleiding straft zichzelf, doordien men achterblijft. De wedijver tusschen de commandanten onderling moet zijn het beste te leveren, geenszins om het eerste gereed te zijn."

Dan zou ik nog kunnen voorlezen de wenken, welke de onderwijzer krijgt voor het onderricht in de geschutbediening, het richten, het waarnemen, enz. om te bewijzen, hoe overal het beginsel voorziet om door een methodisch, *aanschouwelijk* onderwijs, den man de verschillende verrichtingen te leeren uitvoeren, maar ook — waar de Majoor RUITENBACH zoozeer op aandringt — te leeren BEGRIJPEN. Daarom wordt ook voorgeschreven, dat juist in den aanvang van de opleiding tot kanonnier het onderricht moet worden gegeven door een officier of een zeer geschikt onderofficier (ook een der wenschen van den Majoor RUITENBACH.)

De eischen, welke, volgens den Majoor RUITENBACH, aan den militairen onderwijzer zijn te stellen: levendigheid, warmte, opgeruimdheid en welwillendheid... wie zou er betere weten

te noemen! Hoogstens zou men ze in het kort kunnen samenvatten onder de bewoordingen: de onderwijzer moet zijn hart geven aan zijne taak. Goede en slechte onderwijzers zullen er steeds bestaan, ook al voldoet de gehuldigde onderwijsmethode aan de hoogste eischen. Doch ook hier was, naar mijne stellige overtuiging, het afkeurende oordeel van den Majoor RUITENBACH te fel. In tegenstelling met hetgeen door dezen spreker werd beweerd, geeft men zich aan de inrichtingen van militair onderwijs wel degelijk veel moeite om den aanstaanden officier ook voor de hoogere roeping van zijne toekomstige betrekking voor te bereiden 1). Zoo mocht ik voor korten tijd kennismaken van een niet in den handel zijnde boekje, in dien geest geschreven door den 1en Luitenant VAN EVERDINGEN, naar mijne meening, ondanks het eenvoudige uiterlijk, een prachtwerk in zijne soort. Dit boekje, vol van nuttige wenken en wijze raadgevingen omtrent de opvoeding van en den omgang met de oudergeschikten, neemt de jonge officier tegenwoordig mede bij het begin zijner loopbaan.

Het streven *bestaat* bij ons officierskorps om bij de opleiding naar vermogen het goede te doen, dat is om methodisch, pedagogisch te werk te gaan.

Er zijn echter weinig onderwijzers en instructeurs, die onder zoo bezwarende omstandigheden moeten werken als de militaire. Weinigen wordt het door velerlei oorzaken zoo moeilijk gemaakt om de, ook door Majoor RUITENBACH zoo noodig geachte »opgewektheid» te bewaren. Ik wil niet alle omstandigheden noemen, welke van invloed kunnen zijn op die opgewektheid, dit zou mij te ver kunnen voeren; op enkele echter wil ik wijzen. Beklaagt men wel eens den burgerleeraar, dat hij ieder jaar zijne leerstof weer van voren af aan moet beginnen, hoe dan te denken over het lot van den tegenwoordigen militairen onderwijzer, die viermaal in het jaar de elementaire recruten-exercitie op nieuw moet aanvangen en voor zichzelf weinig of geene gelegenheid vindt om te voldoen aan zijne eigenlijke

1) Zie bladz. 415.

militaire roeping: *het leeren aanvoeren van troepen op oorlogssterkte.*

Wanneer het werkelijk waar mocht zijn, dat de verwijdering tusschen leger en volk in den grond der zaak aan het leger zou zijn te wijten (wat ik betwijfel) dan moet toch ook worden erkend, dat in dit opzicht wisselwerking bestaat en dat het wantrouwen, waarmede inzonderheid de officieren door de natie worden gadeslagen, moeilijk van goeden invloed kan zijn op de opgewektheid der officieren bij de vervulling hunner taak.

En toch — het zij nog eens gezegd — er wordt, voor zooverre ik dat kan beoordeelen, over het algemeen met toewijding gewerkt.

Wat mag dan de oorzaak zijn der in zoo fel daglicht gestelde verwijdering tusschen leger en volk?

Als werkelijk, zooals de Majoor RUITENBACH heeft betoogd, het gezonde verstand de daden van ons volk zoo geheel en al beheerscht, dan is het onbegrijpelijk, waarom dit zoo lichtzinnig in zake de landsverdediging kan zijn. Naar men zegt, heeft ook de verstandigste mensch toch altijd één punt, waarop zijn logisch denken ophoudt. Welnu, JOHAN DE WITT heeft reeds geconstateerd, dat op het gebied van de landsverdediging het Nederlandsche volk in vreedstijd niet volkomen toerekenbaar is. Dit is al erg genoeg, doch het allerergste is wel, dat de landsverdediging eene zaak van politiek is geworden! Daardoor zien we de verschillende politieke partijen om strijd een wissel trekken op de gemakzucht van ons volk, het steeds voorhouden, dat de persoonlijke lasten in den grond der zaak veel te zwaar zijn, en dat, als deze of die partij maar eenmaal op het kussen zit, men eens zal zien, hoe gemakkelijk men van zijne militaire plichten afkomt. En wanneer men van militaire zijde dat alles niet zoo grif *kan* toestemmen, dan is het duidelijk hoe de verwijdering steeds moet aangroeien.

Er zijn toch weinig invloeden, die zoo demoraliseerend werken op den geest van een leger, als zich den twistappel

tusschen de politieke partijen te gevoelen. Niets kan meer tot de verwijdering bijdragen.

Ik moet bekennen, dat ik den weg ter verbetering niet zoo aanstonds weet aan te geven. De kwaal zit reeds te diep. Ik wil echter hopen, dat het leger zich niet zal laten ontmoedigen; dat ieder gotrouwelijk, naar zijn beste weten, zijne plichten zal vervullen, zal doen, wat in zijn kring zijne hand vindt te doen en dat daardoor de verwijdering eenmaal moge worden overbrugd, het wantrouwen der natie moge worden weggenomen!

De Heer SNEEL: Mijne Heeren! Waar in verband met het opsporen der oorzaken van verwijdering tusschen leger en volk, door den Majoor RUITENBACH eene gedeeltelijke schets wordt gegeven van ons volkskarakter en uit dit naturel wordt geconstateerd, dat de volksopvoeding in goede richting wordt geleid, vermeen ik in de eerste plaats te moeten aantonen, dat deze praemisse onvolledig en dus onjuist is, waarom dan ook de logica der gevolgtrekkingen mag betwijfeld worden.

De spreker schetst dit karakter met betrekking tot zijn doel als »kenmerkend door liefde voor vrijheid en afkeer van blind gezag» en verwijst naar de: »Opmerkingen over het Nederlandsche volkskarakter» van Prof. H. KERN en naar de studie van Dr. KARL MENNE, getiteld »Die Niederländer als Nation».

Van de laatste studie oordeelt KERN, dat zij homogeen is met de zijne, doch dat MENNE te weinig de schaduwzijden heeft doen uitkomen.

Het wil mij daarom gewenscht lijken, bij de beoordeeling van dat naturel, ons te houden aan de volledige beschouwingen van den Nederlandschen Hoogleraar, en dan zou de schets van den Majoor RUITENBACH doeltreffender zijn geweest, wanneer ZHEG. ons tevens gegeven had, hetgeen KERN door de Franschen treffend uitgedrukt vindt in »les défauts de ses qualités.»

De genoemde loffelijke, Nederlandsche, eigenschappen slaan,
1904/05. X.

volgens den Professor, maar al te dikwijls over in eigenzinnigheid, afkeer van tucht en gebrek aan eensgezindheid.

Waar we verder worden beschreven als wel altoos bezig, maar, als de Engelschman van ons zegt, weinig uitrichtend, lettende op de kleinigheden, terwijl wij de hoofdzaken voorbijzien; met veel behagen in peuterwerk en weinig warmte voor idealen; daar is mijne overtuiging, dat dit naturel karaktertrekken vertoont, die moeten worden vervormd, gewijzigd, gestaald of bestreden en op grond dezer overtuiging alleen vermcan ik eene tendentieuze opvoeding noodzakelijk te moeten achten.

En hiermede kom ik geleidelijk tot het door den spreker geuite beweren, dat eene tendentieuze opvoeding van ons volk zou maken eene caricatuur.

Ik begrijp deze uitdrukking niet goed, en wel daarom niet, wijl ik mij het woord opvoeding niet kan denken zonder dit hier onvermijdelijk toevoegsel.

Waar dan ook door den Heer RUITENBACH wordt aangehaald § 33 der Wet tot regeling van het Lager Onderwijs, luidende dat het schoolonderwijs onder het aanleeren van gepaste en nuttige kundigheden moet worden dienstbaar gemaakt aan de ontwikkeling van de verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle christelijke en maatschappelijke deugden, wil het mij toeschijnen, dat hieraan eveneens tendenz ten grondslag ligt en den dwang, om aan deze ontwikkeling eene bepaalde strekking te geven, niet valt te ontkennen.

Men zou intusschen eene andere, zeer gewichtige vraag kunnen opperen, namelijk of bij het eerste onderricht der jeugd al reeds van dwang sprake kan zijn; deze daarentegen niet veeleer zal bestaan, waar men den negentienjarigen jongeling blijvend wil vormen.

Het denk- en gevoelsvermogen van den enkelen mensch is niet te dwingen naar vooraf bepaalde, vooropgezette denkbeelden, zeker niet; de stelling is evenwel niet te verdedigen, waar men aan de wordende menschjes uit de kinderjaren denkt.

Is niet het in den regel nog onbedorven gemoed van het

6- à 7-jarig kind een onbeschreven blad papier, waarop de opvoeder zelf de teekeningen kan aanbrengen; of beter nog eene wasplaat, waar geen hamer of beitel van noode is, doch een zachte vingerdruk voldoet om vervormingen te veroorzaken?

Zoo men dit beaamt en men wil daarbij bedenken, dat de vaderlandsliefde van ons volk in vreedestijd zich zelden anders uit dan in een slecht gezongen Wilhelmus; dat het dienstnemen voor onze koloniën in geenerlei verband staat met opofferingsgezindheid, maar een gevolg is van gunstiger dienstbepalingen of hooge premiën; dat vrijheidszin gevaar loopt tuchteloosheid te worden en men rechtmatig gezag dikwijls aanziet voor dwang; waar we sceptisch gezind zijn omtrent onze verdediging, soms den nek krommer hebben gebogen dan met gepaste fierheid is overeen te brengen; waar bovendien demagogen het volk leeren, den eerbied voor het gezag er aan te geven en men ten slotte de lichamelijke ontwikkeling onzer jeugd schromelijk verwaarloost, daar moet bij den jeugdigen mensch de volksofvoeding ingrijpen en een beslist tendentieux karakter dragen.

De paragraaf van onderwijs zou ik daarom als volgt gewijzigd willen zien: »dienstbaar gemaakt aan de lichamelijke, zedelijke en verstandelijke vermogens der kinderen en aan hunne opleiding tot alle maatschappelijke en vaderlandsche deugden.»

In dien geest zou bijv. het onderwijs in de vaderlandsche geschiedenis, als door den Heer RUITENBACH later aangegeven, formeel moeten zijn, d. w. z. daarbij voor alles beoogende aanwakking van de zucht tot schoone, vaderlandslievende daden en aankweeking van nationaliteitsbesef.

Bij het ontelbaar aantal gelooven en ongelooven in ons land is het zeker te verkiezen, dat de godsdienst op de neutrale school neutraal blijft; waar echter het vaderland gemeengoed is (zelfs de socialisten bezitten het, volgens den Heer RUITENBACH), daar dient de liefde voor den geboortegrond te worden aangekweekt als eene zeldzaam kostbare plant.

Het zou in zekeren zin overbodig genoemd kunnen worden,

wanneer ik het speciaal tournooiveld betrad van den Heer VAN AKEN, waar deze zijne inzichten verdedigt tegen den Majoor RUITENBACH.

Waar de laatste echter oordeelt, *dat er reeds vrij wel gedaan is, wat er gedaan kon worden*, t.w. »men heeft de lichamelijke opvoeding zooveel mogelijk in overeenstemming gebracht met militaire eischen en moedigt van overheidswege de vrijwillige oefeningen in den wapenhandel aan”, *daar wordt blijk gegeven van eene door velen gekoesterde opinie, als zou hier en voor lichamelijke ontwikkeling en als voorbereiding voor legeroefening de goede weg worden bewandeld.*

't Is deze meening, welke ik vermeen, mede tot een punt van bestrijding te moeten maken en ik verzoek haar te mogen toelichten door citaten.

Men acht wel eens de grootsche ideeën van den grooten Italiaanschen physioloog ANGELO MOSSO verouderd; de enkele, welke ik u hier zal voordragen, komen mij evenwel zeer »up to date” voor.

En het punt in quaestie behoort zoo tot de vragen van den dag, wordt door zooveel schrijvers, o. a. in *De Militaire Gids* aangeroerd en de aansluiting zoodanig met kracht en klem aanbevolen, dat allicht een wenk niet overbodig genoemd mag worden.

In het werk van MOSSO, in 't Hoogduitsch vertaald, getiteld: »Die körperliche Erziehung der Jugend” komen de volgende hier passende waarheden voor.

In een cursus over physiologische opvoeding discussieerde een Fransche majoor met eenige artsen, physiologen en officieren en nitte deze hoofdofficier zich als volgt:

»Pour mon compte, je n'ai jamais trouvé plus de mauvais soldats que dans les parages où ces sociétés d'instruction militaire sont florissantes.”

Er ontspon zich daarna een levendig onderhoud, waarbij allerlei anecdoten de ronde deden over het gebrek aan krijgstucht en de groote aanmatiging van voorgeoefende jongelieden, wanneer deze in het leger werden ingelijfd.

De majoor maakte een einde aan het gesprek door de kernachtige opmerking: »Ce n'est pas le maniement des armes, c'est l'obéissance qu'il nous faut.»

Waar Prof. KERN in zijn, met eenige zorg, mijmeren over de toekomst, oordeelt, dat wij ons ernstig moeten afwennen, vrijheid te verwarren met onwil om ons aan tucht te onderwerpen, geeft deze spreuk te denken!

In de *Revue du Cercle Militaire* komt voor een oordeel van den Franschen majoor der infanterie LA GROS, waarin mede op ondubbelzinnige wijze de staf gebroken wordt over de militaire opvoeding der jeugd. Hij schreef o. m. »Je ne connais rien de plus déplorablement inepte que la prétention de développer le physique des jeunes gens et de leur inculquer l'esprit militaire en les assujettissant à une parodie (kindische Soldatenspielerlei zou VON MOLTKE zeggen) des exercices militaires.

La sanction du devoir militaire est la mort. La discipline des manoeuvres a pour objet de faire pénétrer cette conviction comme par une suggestion, par un massage incessant, dans le cerveau et dans tous les membres du soldat.

Un simulacre de mouvement, qui est dépourvu de cette redoutable sanction ne saurait passer que pour une parodie sacrilège, d'autant plus malsaine que l'on affecterait davantage de la prendre au sérieux.

Toutes les simagrées militaires auxquelles peut se livrer un collégien pendant le cours des études, n'équivalent pas à huit jours d'instruction dans un régiment"; en wat nu volgt is, naar mijne meening, zoo geheel van toepassing op het V. M. O., waarbij men n. b. de burgerjeugd reeds de krijgstucht doceert) »elles causent, au contraire, un préjudice irréparable en déflorant à tout jamais cette terre sacrée, qu'éprouve le jeune soldat placé pour la première fois devant l'officier, devenu pour lui l'image vivante de la Loi et de la Patrie.»

Ten slotte leert Mosso zelf ons deze schoone les:

»Die Jugend vorzeitig mit der Handhabung der Waffen

bekannt zu machen, ist nicht als eine naturgemäße Erziehungsmethode zu betrachten; es ist eine künstliche Auferziehung, wie sie die Pflanzen im Treibhaus zu Teil wird, darin zu erkennen.

Warten wir die Zeit ab, wo die jungen Leute militärpflichtig sind und geben ihnen dann das Gewehr in die Hand.

Ueberlassen wie die Sorge, die kommenden Generationen zu einem kräftigen Menschenschlage heranzubilden, *anderen* Personen als gerade den *Militärs.*”

Voor wien nu analoog gaat met den gedachtengang, die in deze citaten gelegen is, vervalt, dat er reeds vrij wel gedaan werd, wat er gedaan kon worden en rijst misschien de vraag, of niet nauwkeuriger onderzoek naar den aard der volksopvoeding hoogst gewenscht is.

Neemt men echter aan, dat in geheel het vorig betoog geen schijn van waarheid huist, dan nog is het m. i. niet mogelijk, in alle punten accoord te gaan met de aanwrijving der groote fouten, welke, volgens den Heer RUITENBACH, de militaire opvoeding aankleven.

De grondstelling, waarbij wij militairen van de idee zouden uitgaan, dat aan de beginselen, waarop de militaire opvoeding steunt, niets zou zijn te veranderen, is *niet* vol te houden met de gelijktijdige bewering, dat de evolutie, die zonder ophouden de maatschappij beroert en wijzigt, hare werking evenzoo verricht *in* de militaire wereld.

Als dit laatste vaststaat, en het lijkt me even natuurlijk als de spreker het vindt, zou dan het eerste mogelijk zijn; of, ben ik geneigd te vragen, zouden de intellectuels in de militaire maatschappij, vóór allen de officieren, niet mede kennis nemen van gewijzigde denkbeelden, deze verwerken en practisch toepassen?

Het behoeven nu juist geene socialistische of anarchistische denkbeelden te zijn, toch zullen er in 't leger gedachten ont-kicmen — en dit lijkt me evident — die langs den weg eener

geleidelijke evolutie de legeroefening en legeropvoeding voortdurend wijzigen.

En dat dit reeds heeft plaats gehad, heeft ieder kunnen waarnemen, die onbevooroordeeld, met open oog en gezond verstand, eenige jaren in den troep heeft medegeleefd.

De dressuur, vroeger gevolgd, heeft afgedaan; reglementen en voorschriften ademen een humanen en verstandigen geest en de legeropvoeding is reeds eene geheel veranderde geworden.

Het volksleger, prototype der natie, het besproken naturel vertegenwoordigende, kan niet steunen op sterke fundamenten, waar dit naturel karaktertrekken vertoont, waarvan enkele met kracht moeten worden bestreden, andere gewijzigd of gestaald, wil het leger *werkelijk zijn*, wat het *wezen moet*, de sterke arm tot keering van buitenlandsch geweld en hier bovenal ter handhaving van wet, orde en rust.

Waar militaire opvoeding, zich concentreerende in opleiding, gesplitst wordt in materieel en formeel onderricht, zou ik willen uitroepen: »nil novi sub sole”.

Beiden vinden toepassing, tenzij hier en daar nog een oude sabreur mocht zijn verdwaald, verzot op voorwereldlijke ideeën en afkeerig van nieuwigheden.

Het gehalte der officieren en onderofficieren van het Nederlandsche leger *is*, misschien spreker niet voldoende bekend, geheel veranderd.

Dit is nu van de eersten wel aan te nemen, maar, ik herhaal, ook de snorrebaarden van weleer bestaan slechts sporadisch.

Geen kader met stug uiterlijk en zware commandostem wordt meer alleen om die eigenschappen gefêteerd met het radicaal van uitstekend instructeur.

O, dat is al heel oud!

Ik ben van meening en de meeste heeren zullen het met mij zijn, dat een onderofficier met flink postuur, vlotte bewegingen en heldere, krachtige commandostem is te verkiezen boven een slap aangedraaiden driekwart met eene stem als eene gebroken dwarsfluit (*ouvrez-moi l'expression, elle est typifiée*);

maar toch zij opgemerkt, dat intellect en tact tot het geven van het zoo noodzakelijk formeel onderricht op den hoogsten prijs worden gesteld en deze gunstige qualiteiten, waar mogelijk, worden bevorderd.

Ik ken het oordeel van drie achtereenvolgende compagniescommandanten over een sergeant, helaas niet in 't bezit van de opgegeven hoog geroemde eigenschappen voor het radicaal van uitstekend instructeur, en dat oordeel luidt algemeen, dat hij een unicum is als onderwijzer en voorganger.

»Het formeel onderricht wordt in het leger op schromelijke wijze verwaarloosd" is dan ook m. i. eene beschuldiging, die ieder, zich van zijne taak goed bewust officier, die het ernstig met zijne roeping meent, *te na moet komen*.

Wilde spreker formuleeren : »wordt in het leger tot het strikt noodzakelijke beperkt en dient verder uitgebreid", dan kon men over het al of niet mogelijke (wenschelijk is het steeds) nader discussieeren.

Op de wijze door Majoor RUITENBACH geformuleerd, past een woord van protest, hoe nobel de bedoelingen van den spreker ook zijn mogen.

Wijden wij thans onze aandacht aan dat gedeelte zijner voordracht, waar de Majoor RUITENBACH zegt : »de tegenwoordige oorlogvoering eischt van den soldaat de practijk van meerdere kennis en juister oordeel bij steeds gecompliceerder toestanden" »Noodzakelijk wordt het daarom, bij ieder soldaat een hooger gevoel van plicht en toewijding aan te kweeken." »In dezen tijd, nu de strijd van het bestaan de maatschappij dreigt te ontwrichten in hare onderste lagen, en demagogen van allerlei slag het volk leeren, den eerbied voor het gezag er aan te geven, in dezen tijd is het een der eerste plichten van den militairen onderwijzer om den man uit dat volk, reeds wellicht besmet door de gepredikte theorieën, een helder inzicht te geven van het nut van wet, het nut van gezag" en »hier bedoel ik niet eens de opvoeding in de kinderjaren, hoewel deze in het ouderlijk huis ook dik-

werf ver van goed genoemd kan worden." Hierop volgt dan eene zeer juiste beschrijving van den jeugdigen daglooner of fabrieksarbeider tot op het oogenblik, dat hij met zijn dikwijls verdorven karakter in de gelederen plaats neemt.

In gemoede vraag ik, hoe is het wel denkbaar, dat de spreker aan de illusoire mogelijkheid gelooft, dergelijke jongelieden, in den tijd van 4 tot 8 maanden, boven en behalve het materieel en hoogst noodzakelijk formeel onderricht (t. w. in krijgstucht en alle verrichtingen van den soldaat te velde) waarbij het waarom ook zulk eene beduidende rol speelt; hoe is het wel denkbaar, om in die korte spanne tijds die menschen ook nog zedelijk onderwezen te zien, door hun een blijvend, helder inzicht te geven in datgene, wat demagogen en andere kameraden hen in zeven jaren hebben leeren haten en minachten, terwijl er in al dien tijd niets gedaan mocht worden om hun een gezond werkend tegengift te verschaffen!

Men kan, en dat dan ook voor een heel enkelen keer, een deel van den zeer beperkten tijd besteden aan eene causerie over die onderwerpen, doch zedelijk vormen komt, naar mijne meening, uit Utopia.

Bovendien, het met min of meer gloed uitgesproken woord van den officier-opvoeder beoogt dan toch ook in eene veel gevaarlijker levensperiode het uitoefenen van zedelijken dwang op het denken en voelen van den 19-jarigen man, die, doortrokken met perverse denkbeelden, de woorden van zijn superieur over het groote nut van orde en gezag, het schoone van plicht en toewijding, de noodzakelijkheid van eene legerinstelling, met instinctmatig wantrouwen en afkeer bejegt.

Waar de bodem niet behoorlijk doorploegd en geëgd is, waar niet zorgvuldig wordt gewied, teelt men door goede bemesting geene goede vruchten, welke zullen worden verstikt door het welig tieren van het onkruid. *En zoo verhard ik in de gedachte, dat men alleen baat zal kunnen vinden in verandering, verbetering, der volksopvoeding.*

Eerst dan en nooit eerder kan in het leger een tempel worden opgericht, gewijd aan vaderlandsliefde en nationaliteits-

gevoel, in welken tempel zeker de hereeniging zal kunnen gevierd worden van Leger en Volk, eens in willen en streven; eenstemmig denkende, dat voor dat Leger de schoone taak is weggelegd van de verdediging van de rechten des Volks.

In trouwe vindt het formeel onderricht bijna overal elders toepassing. Gaat het misschien nog niet zoover, dat men den man duidelijk maakt, waarom hij in 't gelid moet stilstaan, toch noodzaken de meeste vakken van onderwijs een uitleg van het »waarom" en »waarvoor."

Zooveel heeft het officierskader van het Nederlandsche leger in de evolutionaire beweging der maatschappij al geleerd, dat het begrijpt bij intuïtie, het wezen der dingen te moeten verklaren.

Bovendien is het in de punten 16, 18 en 25 van den Grondslag der Opleiding van de Infanterie duidelijk en schoon voorgeschreven. (Een boekske, samengesteld met veel tact en kunde, veel zorg en menschenkennis, ter stipte naleving warm aan te bevelen.)

Een andere blaam, die op het leger en dus zijne voorgangers wordt gezegd te rusten, is het rondweg uitgesproken: »Er ontbreekt in het leger eene methode van onderwijs."

Ik ontken dit; wel bestaat er geene voorgeschreven methode, en dat is maar gelukkig ook, daar deze gemakkelijk hier en daar kans zou loopen te falen.

In waarheid echter hebben de meeste chefs, behoudens noodzakelijke controle, eene eigen methode, zij het eene minder practische.

En omdat die meerdere is de verantwoordelijke persoon voor zijne afdeeling, is het ook billijk en logisch, dat men hem binnen zekere grenzen laat »walten und schalten", om de resultaten te bereiken, welke men van hem verlangt.

Waar echter de Majoor RUITENBACH zijne methode aangeeft, wordt deze, naar mijne meening, al naar gelang van krachten, reeds min of meer gelukkig toegepast.

De leervorm, genoemd de mededeelende, onderscheiden in dien door aanschouwing en door het woord, wordt behandeld in onze reglementen en voorschriften, is dus bevolen en wordt daarom dan ook aangewend. Als voorbeeld van mededeeling door aanschouwing hooren wij van den spreker: »Zoo zal, om in het algemeen het nut en doel van terreinvoorwerpen duidelijk te maken, de onderwijzer den man achter boomen, struiken, huizen, enz. moeten voordoen, hoe hij zijn geweer in den aanslag heeft te brengen, en hoe hij zich, zonder de gevechtskracht van zijne wapens prijs te geven, het best dekken kan, enz.»

In verband met de punten 194 en 195 (leermethode omtrent dekking en vuuruitwerking) van het Reglement op de exercitien der Infanterie kan ik mij dit onderricht, ook wijl de onderwijzer voor moet doen, hetgeen hij onderwijst, niet anders voorstellen en ik heb het ook nooit anders zien plaats hebben.

Alle officieren zullen het op deze wijze behandelen en de onderwijzer, die den man dergelijke kundigheden door praten wil leeren, verdient een brevet van onbekwaamheid.

Eveneens wordt de mededeelende leervorm door het woord, zoowel in den trant van eene voordracht, als door het spreken af te wisselen met vragen, bij vele vakken van onderwijs gebruikt.

De eerste vorm, het wordt door spreker erkend, is de moeilijkste.

Ik zou willen zeggen: die vorm is zoo ontzaglijk moeilijk, dat maar weinig bevoorrechten bij machte zijn, zelfs bij volkomen beheersching der stof, eene voordracht tot haar goed recht te doen komen.

Vermoedelijk zijn er, die hunne gedachten in geregeld logisch verband kunnen neerschrijven, deze echter op dezelfde wijze uit te spreken, is maar weinigen gegeven. En onder hen, die dat wèl kunnen, zijn er, die uit den aard van hun temperament, het voorgedragene zullen geven op saaië, droge, weinig opwekkende wijze.

Dergelijke voordrachten stichten niet alleen weinig nut, maar kunnen zelfs schadelijk zijn.

Hij, die kan voordragen, doet dit onwillekeurig zonder dat het hem gelast wordt, en hem zal het ook meermalen voorkomen, dat hij zich schuldig maakt aan eene nuttige tijdsoverschrijding.

Bij zulke meerderen kan wat geleerd worden.

Die enkelen hebben echter dit improviseeren niet geleerd; het is een hun geschonken talent, door de zorgvuldigste opvoeding niet aan te kweeken.

Hierbij komt nog, dat men zóó moet kunnen voordragen, dat ook de bekrompen elementen onder het auditorium de stof machtig zijn te verwerken; bijv. om maar iets te noemen, in dialect.

Kan men dit niet of raakt men bij een onderwerp in vuur, dan loopt men gevaar, dat een groot gedeelte der manschappen het vermogen verliest den spreker te volgen, gaat soezen, en dus de schoone woorden te loor gaan.

Men wordt bovendien, indien men goed opmerkt, proefondervindelijk bij dergelijke voordrachten dikwijls uit den hoogsten hemel tot de nuchtere werkelijkheid ternggeroepen, wanneer men zoo eens plotseling midden in eene improvisatie aan enkele minder intellectueelen vraagt, waarover men het eigenlijk heeft.

Zeldzaam zal het dan zijn, wanneer een alleszins bevredigend antwoord gegeven wordt.

Dit zou nu wel weer in den aard der voordracht hebben kunnen liggen, doch staaft dan de bewering, hoe moeilijk dit voordragen is.

De mededeeling door het woord alleen moet daarom uitzondering blijven en alleen worden opgedragen aan hen (officieren en onderofficieren), die daartoe bijzonder bevoegd zijn.

In beginsel blijve men echter vasthouden aan het voorschrift, dat korte theorieën ($1/2$ à $3/4$ uur) wenscht, korthed beveelt in de uitleggingen van den onderwijzer en korte, zakelijke antwoorden voldoende acht.

Met GOETHE'S *Faust* zou men van de militaire opleiding kunnen getuigen: »Grau ist alle Theorie'', zoodat men, waar

eenigszins mogelijk, zal moeten streven naar de applicatorische methode.

Ten vervolge op deze beschouwingen vermeen ik eene categorische behandeling van de door den Heer RUITENBACH geconcludeerde punten der soldatenopleiding in het kader dezer beoordeeling te moeten opnemen, waarbij ik aanteeken:

Ad I. De leervorm is formeel en de stof wordt bijna immer methodisch verwerkt.

Ad II. Materieel onderricht moet worden gegeven in al die vakken, waarbij het »waarom" geene belangrijke rol speelt. In alle andere gevallen blijft het formeel onderricht voorgeschreven als bij de punten 14 (applicatorische methode) en 16 (het »waarom") van den Grondslag der Opleiding van de Infanterie is bepaald.

Ad III. De officier kan niet steeds in de eerste plaats als onderwijzer optreden. Het aantal is daarvoor te gering en de klasse in verband met het onderwijs te groot. Men zou zijne krachten dikwijls overschatten, het inferieure kader de gelegenheid benemen, zich voor die hoogst gewichtige taak te bekwamen, en het onderwijs zou er door kunnen lijden.

Toezicht houden met open oor en oog en ingrijpen, mits met tact, werkt paedagogisch op leerling en onderofficier-onderwijzer. Men bedenke, dat ook al door het V. M. O. het kader elke opleiding mist.

Dit onderwijs blijve dus als in den leiddraad der Infanterie in punt 9 oordeelkundig is voorgeschreven.

Ad IV. Voor de plaats der recrutenoefening wordt reeds sedert jaren het geaccidenteerde terrein genomen. Logische uitzonderingen zullen steeds mogelijk zijn bij ongunstig weer, bij gebrek aan die terreinen of bij het elementair onderricht in de Soldatenschool. Het is bovendien voorgeschreven in »De opleiding in het terrein" in *Reglement I* en in het *Reglement op de exercitiën IIe deel*, punt 589.

Ad V. Het gebruik maken van een vijandelijken troep bij de recrutenopleiding vindt, waar noodig en mogelijk, ruim toepassing en is bovendien bepaald in punt 593 *Regle-*

ment II en in het Manoeuvrevoorschrift. Het is zelfs uitzondering, wanneer dit bij het velddienstonderricht niet geschiedt.

Ad VI. Veel en aanhoudende afwisseling vindt plaats en is voorgeschreven bij punt 12 Grondslag der Opleiding van de Infanterie.

Ad VII. Opgewektheid en leven bij de oefeningen wordt bijna steeds behartigd (is voorgeschreven in punt 9 Grondslag der Opleiding van de Infanterie.)

Ad VIII. De theoretische lessen moeten gericht zijn op de praktijk. Dit geschiedt reeds lang en is voorgeschreven in punt 14 Grondslag der Opleiding van de Infanterie.

Mag men aannemen, dat reglementen en voorschriften *niet* op schandelijke wijze worden genegeerd, zoo vermeen ik te mogen herhalen: «Niets nieuws onder de zon.»

En nu ten slotte, waar ik het in de thans volgende gedeelten in groote hoofdzaken eens zou kunnen zijn met den spreker, als ZHEG. gedrongen tot deze gedachtenuiting door den innerlijken wensch, dat het waarachtig belang van het leger door deze repliek moge gebaat zijn, daar draag ik niet zijn pessimistischen bril.

Waar gesproken wordt over de opgewektheid, over de duurzame blijmoedigheid van geest, die in de gelederen van het leger heet te ontbreken, is deze bril bepaald donker zwart gekleurd.

Gelukkig wil ik uitroepen, zijn er voorbeelden te over, waar deze gewenschte blijmoedigheid wel heerscht. Men bedenke hierbij, dat de geest eener afdeeling meestal gestempeld wordt door dien vanden chef; ja, zelfs is de tijdelijke blijmoedigheid van den troep dikwijls recht evenredig met het tijdelijk humeur van die autoriteit.

En zoo is het eveneens met andere gemoedsaandoeningen van dien aard.

En nu vermeen ik met vertrouwen te mogen beweren, dat er onder de officieren van het Nederlandsche leger nog tal van frissche, vroolijke, in 't goede, ook van hunne roeping, geloovende krachten zijn, wier ernstige individualiteit evolutio-

neerend zal blijven werken ten bate van de toenadering tusschen leger en volk.

Het zijn dezulken, die eene persoonlijkheid blijven, ondanks alle daarop werkende invloeden.

Men denke daarbij aan de ontelbaren, die niet de meening zijn toegedaan, dat overdreven ernst en een barsch gezicht de onafscheidelijke voorwaarden moeten zijn ter handhaving eener goede krijgstuclit en ter bevordering eener deugdelijke legeroefening.

Men vergete ook hen niet, die zonder in altoosdurende klachten te vervallen, dat er niets en nog minder deugt, de overtuiging bezitten, dat niet alle verandering verbetering mag heeten en dat, mits krachtig de hand houdende aan de strikte uitvoering onzer schoone en duidelijke voorschriften en reglementen, in den bestaanden legervorm nog eene kerngezonde kiem huist.

En zoo heb ik het geloof, dat de voorgestelde legerevoluclit er geene zal zijn, die niet al in werkelijkheid in voortdurende wording is, tenzij men er overdreven eischen aan gaat stellen, die, den korten diensttijd in aanmerking genomen, als onbereikbare idealen tot de „châteaux en Espagne” moeten gerekend worden. Tastbaarder voordeel voor legerverbetering lijkt mij toe eene deugdelijke gymnastische voorbereiding bij de Wet te verplichten, mits, ik accentueer, deze plaats vindt op de scholen door bevoegde gymnastiek-onderwijzers, in geenerlei vorm ontaardend in militaire spelletjes. Een diensttijd van 6½ maand voor allen, zonder allerlei voordeeltjes voor enkelen, eene andere en nuttiger besteding van het wintertijdperk en, in wonderlijk verband, uitbreiding van het Wapen der Koninklijke Maréchaussée, voert tot beschouwingen buiten het kader van dit betoog, doch zou van eene goed geleide lichaamsontwikkeling onzer jeugd, de niet te versmaden vrucht kunnen zijn.

En hiermede, Mijne Heeren, heb ik gezegd, wat mij van het hart moest en spreek ik de hoop uit, dat de Vereeniging, inzonderheid ook de Heer RUITENBACH, de welwillendheid moge hebben, deze gedachten te beschouwen als te zijn geuit met de zuivere bedoeling, mede het pad te willen zoeken,

dat zal kunnen leiden tot het schoone doel: *Een in alle opzichten deugdelijk leger.*

De VOORZITTER: Ik heb den vorigen spreker met genoeg zijne rede laten voltooien, ofschoon de tijd, in den aanvang door mij genoemd, daardoor reeds verstreken was. De Heer DE RIDDER heeft nu het woord gevraagd. Verlangt ZEd. nog te spreken?

De Heer DE RIDDER: Neen, Mijnheer de Voorzitter, in verband met den korten beschikbaren tijd zal ik van het woord afzien. Ook ik had willen opkomen tegen hetgeen door Majoor RUITENBACH is gezegd omtrent de methode van opleiding — alsof er slechts één bestaat, terwijl er inderdaad meer dan 170 zijn — en de mindere geschiktheid van de militaire onderwijzers voor hunne taak. Dit is echter reeds door den Heer SNEL geschied, en bij hetgeen door dien spreker hieromtrent is gezegd, sluit ik mij geheel aan. Hetgeen ik had willen zeggen is evenwel door mij op schrift gesteld, en het zou mij aangenaam zijn wanneer dit als bijlage in het verslag zou kunnen worden opgenomen.

De VOORZITTER: Hiertegen bestaat geen bezwaar, mits het dan ook — zoo noodig — door den Heer RUITENBACH afzonderlijk wordt beantwoord.

De Heer KIERSCH: Voor zoover er verwijdering bestaat tusschen leger en volk, moet men de verklaring daarvan in de maatschappij zoeken, die zich een eigen militair ideaal heeft gevormd en in dat opzicht eene snellere evolutie heeft door-gemaakt dan het leger zelf. Uit andere toestanden voortgekomen, zonder ooit eene radicale verandering te hebben ondergaan, heeft dit uit den aard der zaak eigenschappen en hoedanigheden overgehouden, die het min of meer het karakter eener corporatie verleenen en het als zoodanig tegenover de burgermaatschappij stellen. Deze tegenstelling spreekt zich nergens duidelijker in uit dan in de houding der toonevende legerkringen in zake de verkorting van den diensttijd en de

quaestie der vooroefeningen. Ofschoon ook naar mijne meening geene te groote waarde mag worden toegekend aan deze oefeningen vóór den diensttijd, getuigen zij toch van zooveel ernst en offervaardigheid, dat zij op meer medewerking van den kant der militaire autoriteiten aanspraak zonden mogen maken. Wanneer men hoort, dat de jongelui in 't kamp van Laren eerst op den laatsten dag, na hun herhaald verzoek, aan den velddienst konden mededoen, dan zal men moeten erkennen, dat van hooger hand weinig toenadering wordt getoond. Op die wijze komt men met de quaestie van verkorten oefeningstijd in het leger niet verder. De op zich zelve ongelukkige instelling der viermaanders kan door hare zonderlinge samenstelling er niet veel toe bijdragen om de oplossing daarvan te verhaasten, zoodat er geen andere uitweg overblijft dan op grond van de ruime bepaling der wet een behoorlijk aantal geoefenden aan eene eerlijke proef van een korten diensttijd te onderwerpen. Zooals het Duitsche spreekwoord zegt: »Probiren geht über studiren.» Mocht die proef niet steekhoudend blijken, niets zou verhinderen ze op uitgebreider schaal, na betere voorbereiding, te herhalen. Een overgangstijd is onvermijdelijk met alle daaraan verbonden ongewenschte vormen. Men verbeelde zich vooral niet, dat wij met droge voeten uit het »moeras» zullen komen.

Niets is voorzeker meer geschikt om het Nederlandsche volk met zijn leger te verzoenen dan eene ernstige poging om met zijne eischen zooveel mogelijk rekening te houden.

Nu het weet, dat het Zwitsersche leger, in weerwil van zijn uiterst korten oefeningstijd door gezaghebbende buitenlandsche officieren als eene krijgsmacht wordt beschouwd, waar de omringende mogendheden in geval van oorlog ernstig mede rekening zullen moeten houden — wat van ons leger niet kan worden gezegd — zal het zeker niet rusten, vóór is uitgemaakt, wat wij in de richting van het militie-leger bereiken kunnen. Al kan niet ontkend worden, dat dit streven voor een deel voortspruit uit de zeer verklaarbare behoefte aan vermindering van de persoonlijke en geldelijke lasten, men zou toch verkeerd doen, het voor te stellen als eene minder

lofwaardige poging om zich aan zijne verplichtingen te onttrekken.

Waar eene zoo belangrijke quaestie naar eene oplossing vraagt, is het dubbel te betreuren, dat in het leger niet die mate van gedachtevrijheid bestaat, welke men voor eene gezonde ontwikkeling der militaire denkbeelden vorderen mag. Zoo men door een krachtig optreden tegen afwijkende meeningen de krijgstucht denkt te bevorderen, vergeet men, dat men zodoende bij de sterke karakters haat en wrok aankweekt, wat meer dan iets anders de ware tucht zal ondermijnen. Vóór alles verlangt die waarheid en gerechtigheid. Hoewel het door geen denkend mensch zal worden betwist, dat een ambtenaar niet altijd en in alles van zijne vrijheid als mensch en staatsburger gebruik kan maken, moge men niet uit het oog verliezen, dat eene beperking van die vrijheid alleen uit een oogpunt van hoogere belangen geoorloofd kan zijn. Een ambtenaar, zegt Oberst WILLE zeer terecht, heeft niet alleen het recht, maar ook den plicht om te zeggen, wat hij in het algemeen belang noodig acht. Het Nederlandsche volk zou gaarne zien, dat deze opvatting in het leger beter tot haar recht kwam.

De VOORZITTER: Ik heb den spreker niet in de rede willen vallen, doch meen, dat hij zijn betoog toch wat te breed heeft opgezet en zulks vooral met het oog op den tijd, die nog ter onzer beschikking staat. Ook loopt hij naar mijne meening gevaar, een terrein te gaan betreden, dat voor het oogenblik buiten den kring onzer werkzaamheid ligt.

De Heer KIERSCH: Ik heb alleen op den voorgrond willen stellen, wat door den Heer RUITENBACH verzwegen is. En wanneer nu gesproken wordt van de oorzaken der verwijdering tusschen leger en volk, dan meende ik ook te mogen zeggen datgene, wat ik gezegd heb.

De Heer DE WAAL: Mijnheer de Voorzitter. Ik zou gaarne den Heer RUITENBACH eenige inlichtingen willen vragen omtrent het door hem medegedeelde op blz. 381, namelijk:

»Het feit, dat zich om zoo te zeggen geen enkel vrijwillig dienend soldaat in het leger bevindt, en dit in een tijd, dat de strijd om het bestaan en de werkeloosheid in alle takken van industrie en landbouw zich, vooral des winters, op het nijpendst doen gevoelen, zegt ons reeds genoeg. Hier is de afkeer van het militaire zóó groot, dat men niet meer moet spreken van onverschilligheid en lauwheid, maar eerder van haat en minachting.»

Zoude de Heer RUITENBACH willen zeggen, op welken grond hij zijne meeningen steunt?

De Heer RUITENRACH: Mijnheer de Voorzitter! Allereerst den Heer VAN AKEN beantwoordende, moet het mij van het hart, dat deze spreker mij het debat niet gemakkelijk maakt. Zijne rede bevat zóó veel wijdlopende beschouwingen over allerlei zaken, die de quaestie, welke ons hier bezig houdt, slechts van ter zijde raken, dat ik er van moet afzien, hem op den voet te volgen. Vooral daar, waar de Heer VAN AKEN, zijn oud stokpaardje bestijgende, de gymnastiek bespreekt, zal ik weinig zeggen. Aanbeveling verdient het, om, waar ik nog zoovele andere sprekers te woord moet staan, slechts de hoofdzaken, waaraan ik eenig houvast kan hebben, tot punten van bespreking of bestrijding te maken.

In de eerste plaats wil ik dan den Heer VAN AKEN antwoorden, waar hij de verwijdering tusschen volk en leger in twijfel trekt. Het spreekt van zelf, Mijnheer de Voorzitter, dat ik met de beantwoording hiervan moet beginnen, omdat zij werkelijk het hart van de quaestie raakt. Wanneer ik toch van geene »verwijdering» had mogen spreken, dan is de praemisse, die ik den 16en December j.l. vooropstelde, foutief, en zullen mitsdien de conclusiën, die ik uit die praemisse opbouwde, eveneens foutief of, in elk geval, overbodig zijn. Ter loops zij hier opgemerkt, dat de Heer VAN AKEN bij zijne voordracht over »Volksopvoeding en leger» feitelijk van dezelfde praemisse nitging, — al sprak hij haar niet uit, — daar immers, wanneer tusschen volk en leger alles «couleur de rose» kon worden

geacht, door den Heer VAN AKEN de opvoeding van het volk ten bate van het leger, in *deze* vereeniging, tot geen bijzonder punt van behandeling had behoeven te zijn verheven.

De omstandigheid, dat er, om zoo te zeggen, geen enkel vrijwilliger in het leger gevonden wordt, meen ik nog altijd als een sprekend feit te kunnen aanhalen om die verwijdering te kunnen bewijzen. Denkt er eens goed over na, Mijne Heeren! De volksklassen, waaruit wij onze vrijwilligers zouden kunnen trekken, zijn het leger zóó vijandig gezind, dat zij blijkbaar liever *gebrek* lijden, dan zich in de kazerne te laten opnemen, waar zij behoorlijk gevoed, gekleed en bezoldigd zouden worden! De Heer VAN AKEN meent, dat het gering aantal vrijwilligers te wijten is aan een verijnd systeem van voortbrenging, dat de menschen in fabrieken en werkplaatsen tot een geestdoodenden arbeid verplicht, waardoor lusteloosheid en algemeene lichaamszwakte veroorzaakt en alle energie gedood wordt." Nu, wanneer dit laatste zoo is — wat ik wel geloof — zou men juist zeggen, dat die menschen die fabrieken en werkplaatsen zouden gaan *ontvluchten* om aan dien geestdoodenden arbeid, enz. te *ontkomen*. Maar neen, zelfs die fabrieken en werkplaatsen heeft men blijkbaar nog liever dan de kazerne! Voorzeker, de Heer VAN AKEN helpt mij hier wel in het bijbrengen van bewijzen voor mijne stelling. Of deze spreker evenwel niet aan zijne eigen woorden zal moeten twijfelen, wanneer hij later in zijne rede diezelfde »lustelooze« menschen te recht verwijt, op kermis en enz. zoo dolzinnig te zijn, zal ik aan het eigen oordeel van hem maar overlaten. — En waar blijven nu de bewoners van het platte land en zij allen, die *niet* in «fabrieken en werkplaatsen» arbeiden?

Ook sprak ik reeds van het feit, dat het Hooger Onderwijs koelheid en onverschilligheid verraadt. Beter dan ik, zou hier het bestuur onzer vereeniging tot antwoorden in staat zijn, wijl dit immers heeft ondervonden, hoe «mannen, eerbiedwaardig om hunne kennis en de ruimte van hun gezichtskring, er dikwijls niet tegen opzien, om ten aanzien van onze weerbaarheid van geringschatting en onkunde blijken te geven, ja, zich op die

onkunde te beroemen. Nu, zoolang dit het geval is, geloof ik ten aanzien van onze ontwikkelde volksklassen eveneens van »verwijdering» te mogen spreken.

Waar ik evenwel in mijne voordracht nog niet op gewezen heb, is het feit, dat onze Minister van Marine tegenwoordig de handen zoo vol heeft, om voortdurend de onrustige elementen uit de zeemacht te verwijderen. En nu moet men niet meenen, dat daarmee de zaak geheel geholpen is. Neen, die elementen worden gesteund door een deel van het volk, waarvan men met gerustheid kan zeggen, dat het niet met koelheid en onverschilligheid, maar eerder met haat en minachting ten opzichte van de krijgsmacht is beziel. Van daar, dat er te midden van het volk zooveel bonden en vereenigingen kunnen groeien en bloeien, als daar zijn: de Fakkels, het Anker; de Bond van miliciens en oud-miliciens, de Anti-Militairistische Propagandavereeniging, enz.

En behoef ik nu eigenlijk nog wel verder te gaan, Mijnheer de Voorzitter, waar onze eigen vereeniging het bewijs voor de verwijdering tusschen leger en volk kan leveren?

Onze vereeniging werd in 1865 opgericht, met het doel: heldere krijgskundige begrippen te verspreiden, niet zoozeer bij militairen van beroep, maar onder het ontwikkelde deel der burgers. En wat is tot heden het resultaat geweest van haar 40-jarig streven? In onze vergaderingen is het burger-element niet of zeer schaars vertegenwoordigd; het aantal burgerleden bedraagt nog geen 0.5%! Zeker, Mijnheer de Voorzitter, er gaat kracht uit van deze vereeniging, maar wij mogen en moeten niet vergeten, dat die kracht uitgaat van het leger en ook slechts het leger ten goede komt. De natie blijft verre van ons; de vereeniging, vertegenwoordigende in zekere opzichten het leger, blijft buiten aanraking met het volk.

Al deze feiten meen ik voldoende te mogen achten om de verwijdering tusschen leger en volk als vaststaande te kunnen beschouwen. Overigens zou het mij niet moeilijk vallen, nog andere bij te brengen. Ik wil hier, omdat dit door den

Heer OUDENDIJK ter sprake werd gebracht, nog releveeren, dat ook ik van meening ben, dat de strijd der politieke partijen, zooals die tegenwoordig in den lande gevoerd wordt, die verwijdering nog meer in de hand werkt. Ook de quaestie, of het legerbestuur, bij het opleggen van militaire verplichtingen, wel altijd met op goede gronden berustende wenschen van het volk rekening houdt, en waarover de Heer KIERSCH reeds sprak, wil ik hier nog noemen.

Hiermede in verband, de vraag van den Heer DE WAAL beantwoordende, wil ik opmerken, dat ik in mijne voordracht geenszins den klemtoon heb gelegd op «haat en minachting», maar meer op «koelheid, onverschilligheid en gebrek aan belangstelling». Alléén, waar onze volksklassen toonen, liever aan gebrek en ellende ten prooi te zijn, dan op niet al te moeilijke wijze eene eervolle taak op zich nemen, heb ik gemeend, het recht te hebben, wel degelijk van «haat en minachting» te mogen spreken.

Een ander punt, waar ik het over zal hebben, is de quaestie, of dwang, in verband met ons naturel, bij de opvoeding noodzakelijk is. Bijna een kwartier lang heeft de Heer VAN AKEN deze noodzakelijkheid bepleit, daarbij al maar doende voorkomen, alsof *ik* dien dwang overbodig of verkeerd acht. Hoe komt de Heer VAN AKEN aan deze laatste veronderstelling? Neen, niet den dwang bij *de* opvoeding heb ik bestreden, maar den dwang bij *zijne* opvoeding. Zooals de Heer VAN AKEN het volk wil opvoeden — drillen zou beter woord zijn — heb ik er op gewezen, dat dit eene methode zonde zijn, die eenig en uitsluitend op dwang berust, en in verband met den aard van ons volk, heb ik die methode daarom afgekeurd, en keur ik die ook nu nog af. Alleen, wanneer men onze natie als eene verzameling van ledepoppen gaat beschouwen, mag men aannemen, dat die methode practische resultaten mogelijk maakt. Zoo lang de Heer VAN AKEN evenwel meent, over opvoeding te mogen spreken, zonder zich een ruimer gezichtskring te verschaffen dan eene gymnastiekzaal of een turnveld, zóo lang zal ik er mij verder voor wachten, hem te dezen opzichte

tot andere gedachten te brengen. Thans wil ik hem echter afvragen, hoe hij er toe komt, in zijne rede voorop te stellen, dat ik *allen* dwang veroordeel; *elken* zedelijken invloed van goed geleide lichaamsoefeningen misken? Het antwoord wil ik hier zelf geven, het is n.l. dit, dat de Heer VAN AKEN mijne voordracht schromelijk oppervlakkig gelezen heeft. Want waarom, moet ik vragen, heeft de Heer VAN AKEN, bij het zoo breed bespreken van dien vrijheidszin, ook niet gezegd, dat ik de *zucht naar rede* als eene uiting van ons naturel noemde? En waarom, zoo vraag ik verder, heeft de Heer VAN AKEN niet vooropgesteld, dat ik slechts van afkeer van »blind gezag», en *niet* van »dwang» gesproken heb?

Had de Heer VAN AKEN naar behooren mijne voordracht gelezen, zijn betoog zou zeker aanmerkelijk korter kunnen zijn geweest, dan dit nu het geval is. De beschuldiging, als zou ik het naturel van ons volk hebben geïdealiseerd, zou achterwege gebleven zijn, want wel degelijk heb ik, als uitvloeisel van onze zucht naar rede, genoemd: de neiging, om alles naar plat-materieele uitkomsten te beoordeelen; de onverschilligheid voor het algemeen belang; de groote zorg voor eigen welzijn, enz. (zie blz. 368). Zelfs heb ik onzen handelsgeest in een zoodanig somber licht gesteld, dat ik er voor waarschuwde, dat deze tot onzen zedelijken ondergang zou kunnen leiden. (blz. 367). Hoe iemand dit nu als een idealiseeren kan aanmerken, is mij een raadsel. Echter, dit op zich zelf zou mij koud laten, ware het niet, dat het telkens verzwijgen en verkeerd teruggeven van mijne woorden door den Heer VAN AKEN, nu ten gevolge heeft een debat, dat alle degelijkheid mist en dat de zaak, waarom het gaat, geene enkele schrede verder brengt. Want wat moet ik bijv. antwoorden op het hier aangehaalde: »De Heer RUITENBACH (dat ben ik dus) blijft geheel in gebreke aan te toonen, hoe het bestaan van een georganiseerden staat mogelijk is *zonder* dwang en *zonder* verplichtingen, aan de burgers opgelegd». — Ik ben er werkelijk verlegen mede! Mijne voordracht heb ik er nog eens op nageslagen om te zien of ik mij soms had

vergist, en die mogelijkheid door mij in waarheid was beweerd. Maar neen. Nu zal ik dus den Heer VAN AKEN maar eenvoudig dit antwoorden: *Een georganiseerde staat is zonder dwang en zonder verplichtingen, aan de burgers opgelegd, absoluut onbestaanbaar.* Ik zou immers op den 16en December j.l. een schooljongen of een anarchist moeten zijn geweest, wanneer ik het tegenovergestelde verkondigd had? Neen, nog eens, den dwang, dien *speciaal de Heer VAN AKEN* wil toepassen, en de verplichtingen, die *speciaal de Heer VAN AKEN* den burgers wil opleggen, acht ik verkeerd en in strijd met eene rustige en gezonde ontwikkeling van den staat. *Dit* ook alleen staat in mijne voordracht. Ik hoop, dat de geachte spreker dit nu eens en voor goed onthouden zal.

Ik zou nog zeer veel uit de rede van den Heer VAN AKEN kunnen bespreken, dat alles blijk geeft van het slecht lezen mijner voordracht, — ten minste daaraan zal ik het verkeerd en verwrongen weergeven mijner denkebeelden maar wijten. Het grieft mij evenwel, meer dan ik zeggen kan, Mijnheer de Voorzitter, hoe de Heer VAN AKEN mij telkens woorden in den mond legt en veronderstellingen aan mijne beginselen vastknoopt, die den oningewijde in den strijd moeten doen denken, dat ik al eene zeer vreemde wijze van volksopvoeding voorsta. Uit het zoo even aangehaalde zou men kunnen meenen, dat ik op den 16en December j.l. als een anarchist of idioot gesproken heb, maar wat zal men van mij moeten denken, wanneer men zoo maar heel gewoon weg van den Heer VAN AKEN verneemt: »Ons volk viert, in overeenstemming met zijn naturel — zonder opgewondenheid, zegt de Heer RUITENBACH — zijne kermis met vechtpartijen, geaccompagneerd door draaiorgels en eene apotheose tot huldiging van Schiedam. *Die* zedelijke opvoeding wordt door de Heer RUITENBACH als eene vrije uiting van het naturel in bescherming genomen, omdat leiding geven, waardoor op menschverheffende wijze feest kon worden gevierd, dwang zou verraden, waartegen het vrijheidsbegrip en de afkeer van dwang zich ernstig zouden verzetten. Het zou paedagogische ketterij zijn.»

Mijnheer de Voorzitter! Ter wille van de achting, die ik aan mij zelve als man en als verkondiger van opvoedkundige beginselen verschuldigd ben, wil ik deze hatelijke en *uit de lucht gegrepen* aanwrijving ontzenuwen en daarom het zoo even aangehaalde ontleden:

1°. Heb ik *geen woord gerept* over het vieren van kermissen enz.

2°. Heb ik *dus ook niet gezegd*, dat »ons volk zijne kermissen met vechtpartijen, geaccompagneerd door draaiorgels en eene apotheose tot huldiging van Schiedam, zonder opgewondenheid viert”.

3°. »Die zedelijke opvoeding wordt als eene vrije uiting van het naturel door mij *niet* in bescherming genomen”. (’t Is wel treurig, dat de Heer VAN AKEN mij verplicht, dit hier nog te moeten verzekeren!)

4°. Er bestaat *niet de minste aanleiding*, te meenen, dat ik »leiding om op menschverheffende wijze feest te vieren” met dwang zou gelijk stellen, waartegen onze afkeer van dwang zich ernstig zou verzetten.

5°. Waar ik van »paedagogische ketterij” sprak, had ik het over *heel iets anders*.

Het lust mij niet, Mijnheer de Voorzitter, den Heer VAN AKEN verder te wijzen op al die averechtsche conclusiën in zijne rede, waardoor of eene onware, of eene onjuiste voorstelling van mijne denkbeelden verkregen wordt; want zij zijn te talrijk. Ik heb nog steeds een te goed vertrouwen in den ernst van de mannen, voor wie ik den 16en December optrad, om niet te begrijpen, dat *zij* wel zullen inzien, hoe noodzakelijk het is, mijne voordracht er nog eens op na te slaan, bij ’t vernemen van wat de Heer VAN AKEN over die voordracht gelieft te zeggen. Wil ik in mijn betoog zakelijk blijven, dan dien ik thans over te gaan tot een ander punt, en wel tot dat, waar de spreker het heeft over die »paedagogische ketterij”.

Zooals boven blijkt, doet de Heer VAN AKEN het voorkomen, alsof ik de leiding, om op menschverheffende wijze feest te vieren, eene paedagogische ketterij heb genoemd. Ik zal het

hier nu eens precies zeggen, zooals het ook in mijne voordracht staat, (blz. 389) waarbij ik voorop stel, dat ik geen woord over »feestvieren” gesproken heb, en dus al vast die ketterij daárop niet kan slaan. Woordelijk heb ik gezegd, dat de Heer VAN AKEN »bij het aangeven der middelen om in de zedelijke volksopvoeding ten bate van het leger verbetering te brengen, uitgaat van eene stelling, die ik niet anders dan met den naam van paedagogische ketterij kan bestempelen”. Of deze *stelling* dus wel of niet ketterij was, daárover had de Heer VAN AKEN het moeten hebben. Ik heb dezen spreker verweten, dat hij de lichamelijke opvoeding als *basis* der zedelijke heeft aanbevolen en ik heb hem met argumenten bewezen, dat die stelling onjuist is. Wat doet nu de geachte spreker om deze stelling te verdedigen? Eenvoudig de loftrompet blazen over de lichamelijke opvoeding, — wel te verstaan hiervan alleen het onderdeel »gymnastiek”, — met telkens de mededeeling er bij, dat *ik* elken zedelijken invloed van de lichamelijke oefeningen misken. Ik verzoek den Heer VAN AKEN mij één plaats in mijne voordracht aan te wijzen, waaruit het laatste kan blijken. Neen, nog eens: de lichamelijke opvoeding mag niet zijn de *basis*, het *uitgangspunt* voor de opvoeding. »De geest beheerscht de stof, niet omgekeerd”, heb ik gezegd. Evenals op den 16en December j.l., wil ik ook nu nog eens psychologisch aantonen het verband en de verhouding, die er tusschen lichamelijke en zedelijke opvoeding moet bestaan, niet voor den Heer VAN AKEN, die zich nu eenmaal als gymnastiekleeraar alleen op de lichamelijke opvoeding blind wil staren, maar voor de andere leden dezer vereeniging. Dan hoop ik zal men begrijpen, waarom de zedelijke opvoeding de *basis moet* wezen en *niet* de lichamelijke, en wáárom ik de stelling, die het omgekeerde bewijzen wil, eene »paedagogische ketterij” heb genoemd.

Om niet te uitgebreid te worden, zal ik mij bepalen tot slechts één van onze zieleuitingen: het willen.

De wil kan, zooals U bekend is, worden ontwikkeld in kracht, en voor een deel kan de zedelijke opvoeding tot die

ontwikkeling bijdragen. Echter, voor een deel dus slechts. Voor een ander deel moet de lichamelijke opvoeding helpen, omdat de wil in de eerste plaats het eigen lichaam beheerschen moet, d. w. z. allereerst de vleeschelijke begeerten, van gemakzucht tot wellust toe, moet kunnen bedwingen. Daarom is het noodig, dat men het lichaam oordeelkundig oefent, door dit tot het uitvoeren van voor het doel geschikte bewegingen te dwingen en te gewinnen aan allerlei inspanning enz. Wordt dus de gymnastiek mensch- en oordeelkundig onderwezen — wat, ik twijfel hieraan niet, de Heer VAN AKEN kan — dan zal de *wilskracht* daardoor aanmerkelijk kunnen worden *versterkt*. Evenwel, nu wordt er ook nog een andere eisch aan den wil gesteld. Hij moet n.l. niet alleen toenemen in kracht, maar er moet ook voor worden gezorgd, dat die kracht zich uit in de *juiste richting*. Zoo als Dr. RITTER het zegt: de wil moet worden beschouwd naar zijne uitgebreidheid (kracht), èn naar zijne richting. En nu is het duidelijk, dat voor het zorgen van die juiste richting, alléén de *zedelijke* opvoeding kan dienen. *Zij* alleen kan er voor waken, dat die kracht van den wil steeds blijft streven naar het goede, het edele, het rein-menschelijke. Ziedaar de taak van de lichamelijke, èn van de zedelijke opvoeding, ten aanzien van het willen geschetst.

Alleen dus bij het *versterken van de wilskracht* kan de lichamelijke opvoeding *helpen*, en alleen in dat opzicht kan de Heer VAN AKEN zijn invloed ten goede aanwenden. Om echter de *richting* van den wil in het goede spoor te houden, daartoe is hij, met zijne uitsluitend toegepaste lichamelijke opvoeding, *onmachtig*. Nu zal men, naar ik hoop, inzien, waarom ik den Heer VAN AKEN op den 16en December j.l. onder het oog bracht, dat men met zijne lichamelijke opvoeding alléén, er niet verzekerd van kan zijn, of men van ons volk »struikroovers», dan wel »goede soldaten» zal maken. Immers, van een bloodaard kan de lichamelijke opvoeding een durver, een moedig man maken, maar of dit dan de durf en de moed zal zijn, voortspruitende uit eene eerlijke overtuiging, dan wel de durf en de moed van een bandiet, dit zal alleen afhangen van

de omstandigheid, of de *zedelijke* opvoeding naar behooren haar werk heeft verricht.

Zoals uit deze uiteenzetting blijkt, misken ik *geenszins* elken zedelijken invloed van goed geleide lichaamsoefeningen. Ik heb alleen in mijne voordracht die lichamelijke oefeningen gezet op de plaats, waar zij behooren. Toen de Heer VAN AKEN in December 1903 optrad met zijne voordracht over »Volksopvoeding en leger», gaf hij blijk niet te beseffen, dat de zedelijke opvoeding de *grondslag* moet wezen, en bij het daarop volgende debat verklaarde de Heer VAN AKEN zelfs, niet te gelooven aan een invloed der zedelijke opvoeding. (In het gedrukte verslag is dit laatste, verstandig genoeg, niet opgenomen). Die »paedagogische ketterij» werd mij te kras, en, al grieft het nu den Heer VAN AKEN, dat hij als gymnastiekleeraar in het tweede gelid der opvoeders moet staan, ik meende het aan eene rationeele volksoopvoeding ten bate van het leger verplicht te zijn, dit eens onomwonden te zeggen.

Met voldoening neem ik acte van de mededeeling, dat de geachte spreker de sportspelen niet in militairen geest geleid wenscht te zien. Evenzoo van dat deel zijner rede, waar hij het over de gymnastiek als leervak heeft. Wanneer de phantasie den Heer VAN AKEN hierbij geene parten gespeeld heeft, en *werkelijk* het gymnastiekonderwijs op de lagere school nog zóó weinig en slecht gegeven wordt, als hij heden avond heeft geschilderd, dan wil ik gaarne erkennen, Mijnheer de Voorzitter, dat ik daarover op den 16en December j.l. te optimistisch heb gedacht, en ook ik van meening nu ben, dat er op lichamelijk-opvoedkundig gebied, vooral op het platte land, nog veel te doen overblijft. Waar echter de Heer VAN AKEN in ellenlange beschouwingen treedt, om het nut van de gymnastiek voor het leger aan te toonen, en daarbij als speciaal *militair* opvoedkundige wil poseeren, daar houde hij mij ten goede, dat ik hem als onbevoegde wraak, èn omdat de Heer VAN AKEN geene ervaring en voldoende kennis omtrent militaire wetenschappen bezit, èn omdat het mij gebleken is en mij ook thans

weer blijkt, dat hij als opvoedkundige al te eenzijdig denkt.

En hiermede, Mijnheer de Voorzitter, zal ik het debat met den Heer VAN AKEN maar sluiten. De geachte spreker geeft telkens zóóveel bewijzen van ontstemming, is als gevolg hiervan zóó scherp en vinnig, dat eene in het belang van de zaak vruchtbare discussie niet mogelijk is. Gedachtig aan het *proverbe* "n'est que la vérité qui blesse", ga ik daarom thans over tot de beantwoording van een anderen spreker, en wel den Heer OUDENDIJK.

De Heer OUDENDIJK meent dat de wijze, waarop thans in het leger de opleiding geschiedt, niet zóó ver van het juiste systeem staat, als ik in mijne voordracht heb aangegeven.

Het is hier van belang te weten, welken recruit de Heer OUDENDIJK, als artillerist, op het oog heeft. Is dit slechts uitsluitend en alleen de recruit van de vesting-artillerie, dan kan ik het ten deele met hem eens zijn; wil hij daaronder ook rangschikken den recruit van het hoofdwapen, de infanterie, en beweren, dat deze tegenwoordig wordt opgeleid, zooals ik dit zeer in 't kort in acht punten aangaf, dan moet ik zijne meening beslist bestrijden. De infanterie, dus verreweg het grootste deel van het leger, wordt *thans* (ik heb dus volstrekt geene vroegere tijden op het oog!) nog in bijna geen enkel opzicht geoefend, zooals ik dit zou wenschen. Er bestaat hier, naar ik vrees, een misverstand. De Heer OUDENDIJK ziet het groote onderscheid voorbij in de eischen, die men aan de geoefendheid van den recruit moet stellen, wanneer deze als vesting-artillerist, dan wel als infanterist moet optreden. Tusschen beide bestaat werkelijk een groot onderscheid. Om den eersten als geoefend te kunnen aanmerken, moet hij verrichtingen kunnen doen, waarvan het aanleeren uit den aard der zaak eischt, dat men de drilmethode achterwege laat. Slechts bij de exercitiën zonder geschut, wat natuurlijk een zeer klein deel zijner geheele opleiding vertegenwoordigt, staat hij met den infanterist gelijk. Al het andere, wat van hem gevorderd wordt, als: exercitiën met het geschut, batterijdienst, gebruik

van werktuigen, leggen van beddingen, enz., eischt, dat men den man zijne geestelijke en lichamelijke krachten zelfstandig leert toepassen en gebruiken. Voor het bedienen van het geschut, lastslepers en bokken, heeft men den man met de hielen op dezelfde lijn en de oogen recht vóór zich op den grond gevestigd, niet noodig; men kan hem zóó eenvoudig niet gebruiken. En dit maakt, dat zijne opleiding ook eene geheel andere richting neemt, het zwaartepunt dier opleiding ook in geheel andere richting wordt gezocht.

Wanneer de Heer OUDENDIJK nu meent, dat de infanterie-recruut thans wordt gevormd in den geest, zooals dit bij de vesting-artillerie geschiedt, en ook *moet* geschieden, dan moet ik hem wel degelijk teleurstellen. De leerstof is tegenwoordig, wat de Heer SNEL hier ook van moge zeggen, nog *verre* van formeel en wordt *verre* van methodisch verwerkt; het soldatenonderwijs staat daarom nóg op losse schroeven. Den recruit begint men nóg altijd te oefenen op eene kazerneplaats of eene eentonige grasvlakte; nóg wordt een vijandelijke troep niet als *onmisbaar* leermiddel beschouwd; nóg is de opgewektheid daarbij weinig te vinden. Ik ontving hiervan de blijken van menig infanterie-officier, naar aanleiding van mijne voordracht.

Wanneer de Heer OUDENDIJK nu oordeelt, dat ik het personeel daarover niet hard mag vallen, dan heeft hij in zekeren zin gelijk, want immers, dat personeel is niet anders dan de vrucht van de opleiding, die het genoot. Ik meen hier echter te mogen ontkennen, dat ik dat personeel voor den toestand verantwoordelijk heb gesteld. Eenvoudig heb ik gemeend, die fouten te moeten aantoonen, die eene verbetering van den toestand in den weg staan, en bij het opsommen dier fouten, heb ik alleen die genoemd, welke op *paedagogische gronden* dringend noodig verbetering behoeven. Dat ik daarbij een »vljmend-scherp» ontleedmes gebruikte — gedachtig aan het »zachte geneesheeren, enz.» — kan mij, dit dunkt mij, niet als grief worden aangerekend. Ik moet den Heer OUDENDIJK echter ten ernstige tegenspreken, waar hij mij er van beschuldigt, als zou ik het kader beschouwen op gelijke wijze als

men dit ook in de *Fliegende Blätter* doet. Zeer goed weet ik, dat er tegenwoordig geene »ijzervreter» meer bestaan! Zoowel in het Nederlandsche als in het Indische leger behooren zij tot het verleden, wat echter niet wil zeggen, dat het reeds werkelijk *onderwijzers* zijn. En *dit* is de eisch, dien ik stelde en dien ik blijf stellen, omdat naar mijn oordeel daárvan, voor een niet gering deel, de toenadering tusschen leger en volk afhankelijk is, en de zedelijke kracht van het leger daardoor aanmerkelijk kan worden verhoogd.

Dat er bij de opleiding tot officier reeds naar wordt gestreefd, om hem op het moreele deel zijner taak voor te bereiden, wist ik. Toen ik in 1902 mijn opstel: »De opleiding tot troepen-officier» in *De Militaire Spectator* schreef, ging ik niet over één nacht ijs, maar informeerde vooraf bij officieren-leeraren. Toen is mij gebleken, waárin deze voorbereiding bestond. Het was slechts een zedelijk vormen van den aspirant *voor zijn persoon*, niet eene vorming, die dezen geschikt kan maken, om ook *anderen*, zijne inferieuren, zedelijk op te voeden. Daarvoor, meent men, dient meer speciaal de detachering bij den troep in de zomermaanden, maar de vruchten hiervan — alzoó een mijner zegsmannen — zijn niet bijzonder rijk. Om anderen te kunnen opvoeden is eene gave, en de een kan dit beter dan de ander, maar *allen* — en vooral zij, die de gave minder bezitten — moeten kennen de beginselen en regels, waarnaá men in het leger moet opvoeden. Wie dit ontkent, oordeelt ook, dat de troepen-officier geene tactische regels behoeft te leeren, daar er immers wel aanvoeders zijn geweest, die nimmer een tactisch leerboek in handen namen. Als het boekje van den Luitenant VAN EVERDINGEN aan de hier gestelde voorwaarde voldoet — ik ken het niet — waarom is het dan niet in den handel?

Dat ook de strijd der politieke partijen aan de verwijdering tusschen leger en volk schuld heeft, stemde ik reeds toe, maar ik kan het er niet geheel mede eens zijn, dat we nu maar alleen moeten »hopen», dat de toestand verbetert. Eene getrouwe plichts vervulling, gelijk de Heer OUDENDIJK wenscht,

eischt van het leger niet alleen dat het hoopt, maar ook, dat het de fouten herstelt, die nu nog die verbetering in den weg staan. En, dit voor oogen houdende, heb ik gemeend, datgene te moeten zeggen, waartoe ik op den 16en December j.l., door het Bestuur dezer vereeniging in de gelegenheid werd gesteld.

De Heer SNEL meent, dat ik het naturel van ons volkskarakter in verband met het beoogde doel onvolledig geteekend heb, daar ik geen nadruk legde op de omstandigheid, dat dit naturel maar al te dikwijls overslaat in eigenzinnigheid, afkeer van tucht en gebrek aan eensgezindheid.

Mijnheer de Voorzitter, wie zal er aan twijfelen, dat dit laatste maar al te dikwijls bij ons volk plaats vindt, en ook, wie zal er aan twijfelen, dat het noodig, hoog noodig is, dat »overslaan in eigenzinnigheid, enz.» door opvoeding te bestrijden?

Maar wil dit nu zeggen, dat ik ons *naturel* onvolledig teekende? Wat verstaan we dan eigenlijk onder het woord »naturel»? De troepen-officier SNEL is blijkbaar geen opvoedkundige, (de voornaamste grief, die ik tegen het leger heb, wordt hier uitgesproken) want dan zou hij begrijpen, dat het naturel van een volk hetzelfde beteekent als de individualiteit van den enkelen mensch. Volgens den wijsgeer en paedagoog HERBART nu, is het naturel van eenig volk: het onbewuste product der dat volk in zijne geestelijke en lichamelijke constitutie bepaald afteekenende natuurkrachten.

Door de *natuurkrachten* wordt derhalve het naturel beheerscht; laten we zeggen, het is over de natuurkrachten, ons volk bepaaldelijk eigen, als we over zijn naturel spreken, en wanneer de Heer SNEL nu zegt, dat dit naturel kan »overslaan» in eigenzinnigheid, enz. dan is dit oneigenlijk gezegd, want die natuurkracht en dus ook ons naturel, *kunnen*, op zichzelf beschouwd, niet »overslaan», veranderen of zich wijzigen. De *richting*, waarin deze krachten werken, kunnen gemakkelijker naar dezen of genen kant zich neigen, en zoo kan en zal ook onze volksnatuurkracht, die vrijheidszin heet, zich in de richting

van bandeloosheid en eigenzinnigheid kunnen uiten, als men dan maar weet, dat die kracht zelve, hier die vrijheidszin, op den bodem van ons volkskarakter onaangetast aanwezig blijft.

Het doel, waarmede ik dit zeg, Mijnheer de Voorzitter, is niet alleen, om U er van te overtuigen, dat ik geene onvolledigheid beging bij het teekenen van ons naturel, omdat ik het »overslaan in eigenzinnigheid, enz." niet bepaaldelijk vermeldde, want dan zou ik immers nog heel veel meer moeten noemen, maar om eens te doen opmerken, waartoe men komen kan, als men bij de volksopvoeding de juiste beteekenis van het woord »volksnaturel" uit het oog verliest. Immers, de waarheid, dat aan die natuurkrachten, op zichzelf beschouwd, niet te veranderen valt door opvoeding of opleiding, maar dat de opvoeding of opleiding die krachten alleen in de goede *richting* moet en kan sturen, dwingt er toe, af te zien van pogingen, dat naturel te wijzigen, m. a. w. *onzen volksaard te vervormen*. De ware paedagoog past er dan ook wel op, aan dat naturel te tornen. Evenals bij den mensch de individualiteit, is bij een volk het naturel de *basis*, waarop het gebouw der opvoeding verrijzen moet. En nu mogen onze volksnatuurkrachten, die ik in vrijheidszin èn *zucht naar rede* samenvatte, niet strooken met de begrippen eener legerinstandhouding, zooals mijne bestrijders van heden avond die wenschen, zij hebben nochtans de waarheid te erkennen, dat die natuurkrachten aanwezig zijn, en bovendien, dat zij ongeschonden behouden moeten blijven, wil datzelfde leger zedelijk gezond zich kunnen ontwikkelen en gelijken tred houden met de zedelijke ontwikkeling des volks. Juist het verkeerde begrip, dat men in het leger veelal heeft van »naturel" en »individualiteit", en het niet willen erkennen, dat beide de grondslagen moeten zijn, resp. der volks- en individueele opvoeding, maken, dat er zoo schromelijk in het leger gezondigd wordt tegen de meest elementaire beginselen der opvoedkunde 1) en

1) Ik zou dit met tal van in den laatsten tijd voorgekomen gevallen kunnen staven. De krijgstucht zou het echter schaden, wanneer ik die in het openbaar besprak.

dat het leger als maatschappelijke instelling en de militair als mensch, in de samenleving zulk een van volk en burger afgescheiden type vertoonen.

Dat ik hier in den Heer SNEL een onbevoegd bestrijder van mijne paedagogische denkbeelden ontmoet, meen ik ook op te mogen maken uit zijne mededeeling, dat hij zich eene andere dan eene tendentieuze opvoeding niet denken kan. Maar laat de Heer SNEL, die immers toch als troepen-officier in de voornaamste plaats *menschen te leiden* heeft, eens een opvoedkundig werk ter hand nemen, dan zal het eerste het beste hem leeren, dat de opvoeding slechts één doel najaagt, n.l. dit: het *meerder of beter* (zedelijk en lichamelijk) *maken van den mensch*. En, ligt aan dit doel een tendenz ten grondslag? De Heer SNEL verwacht hier op onvergeeflijke wijze »opvoeding» met »opleiding». De *opleiding* zal steeds tendentius zijn. Zóó de opleiding tot militair, tot geestelijke, voor eenig bedrijf of beroep, enz. Wil men nu deze opleiding ook met het woord »opvoeding» aanduiden — wat wel eens geschiedt — dan bestaat hiertegen geen bezwaar, mits men dan maar altijd zuiver en goed voor oogen houdt, dat men hier eene opvoeding van reeds aan de kinderschoenen ontwassen menschen bedoelt. Echter, waar ik in mijne voordracht eene tendentieuze opvoeding voor ons volk veroordeelde, had ik het alleen en uitsluitend over de opvoeding, die men aan *het kind* op de lagere school geeft. En *deze* opvoeding, ik herhaal het, zal zeker van ons volk eene caricatuur maken, zoodra zij zich een tendenz voor oogen stelt. Gebrek aan paedagogisch inzicht en paedagogische kennis, benevens een zich blind staren op specifiek militaire eischen, kunnen alleen de oorzaken zijn, dat men dit niet kan en wil inzien. Maar, terwijl het leger meent, het nog altijd zonder dit inzicht en deze kennis te kunnen stellen, de natie, geleid door mannen, die het beter inzien, is gelukkig op den weg der zedelijke ontwikkeling reeds zóó ver gekomen, dat zij er diep en innig van overtuigd is, op de lagere school een vooropgezet doel onherroepelijk te moeten verbannen en slechts door geleidelijke ontwikkeling van het kinderverstand,

te komen tot dit ééne doel: verbetering (in den ruimsten zin genomen) van den mensch. 1)

Het zou een ondankbaar werk zijn, Mijnheer de Voorzitter, wanneer ik de ideeën, die de geachte spreker toont te koesteren over opvoeding, alle ging bestrijden. Wat ik reeds vroeger in *De Militaire Spectator* schreef: »een ieder meent van opvoeding verstand te hebben», wordt ook weer bij den Heer SNEL bewaarheid. Zoo onder meer de apodictisch uitgesproken meening: »het 6- à 7-jarig kind is een onbeschreven blad papier», terwijl Dr. RITTER in zijne »Paedagogische Fragmenten» juist uitdrukkelijk vooropstelt: *Niet als een onbeschreven blad papier komt de mensch ter wereld* 2). Het bewijs, dat de Heer SNEL de alpha uit het alfabet der opvoedkunde niet kent, eene »a», die anders door elken opvoeder gedoceed wordt, geeft mij recht tot glimlachen, waar de geachte spreker zich verstout, eene wijziging in onze wettelijke Onderwijs-paragraaf voor te stellen! Ik zal den spreker in zijne naar aanleiding hiervan ten beste gegeven beschouwingen niet volgen, evenmin in zijne bespiegelingen, waar hij het leger gaat verheerlijken, als reeds te zijn een opvoedingsinstituut bij uitnemendheid. Gelukkig zijn er in dat leger nog mannen genoeg, die het wel anders weten!

Bij de rede van den Heer SNEL kwam mij het woord, dat ik aan het slot van mijne voordracht bezigde, in de gedachte, n.l.: *gebrek aan zelfkennis*. Ja, juist, gebrek aan zelfkennis ook hier. Het recht, om deze beschuldiging ook nu weer te mogen uitspreken, meen ik te kunnen putten uit de omstandigheid, dat de Heer SNEL in zijne rede ter verheerlijking van den bestaanden toestand, geene enkele duistere,

1) Ook de Bijzondere school heeft geen vooropgezet doel. Alleen meent zij de »verbetering van den mensch» te moeten zoeken langs *een anderen weg* en wel langs dien van leerstellige geloofsbeginzelen en bijbelsche overleveringen.

2) Een meerdere kan een mindere onmogelijk menschkundig en billijk beoordeelen, als die meerdere zich dit axioma in de opvoeding niet bewust is. Zie mijn opstel: »Over het beoordeelen van troepenofficieren.» (*Indisch Militair Tijdschrift* 1904 no's. 8, 10 en 11).

sombere of, laat ik den zachtsten toorn gebruiken, geene enkele minder goed verlichte plek aanwees. Er valt dus volgens den Heer SNEEL *niets* te hervormen? Hij zal het toch wel beter weten? Maar met welk doel is deze spreker mij nu eigenlijk komen bestrijden? Met het doel, mij als oud-Indisch officier eens te laten gevoelen, dat ik niet over Nederlandsche volks- en legerbelangen mag spreken, of met het doel, mij *te helpen*, om de zaak, die dringend verbetering behoeft, en die ons beiden blijkbaar ter harte gaat, een stap nader tot hare volmaking te brengen? Die vraag, waarop ik geen antwoord mag en wil eischen, stel ik trouwens aan al mijne bestrijders van heden avond. De een meer, de ander minder, heeft zich er op toegelegd, mijne voordracht, gedurende bijna twee maanden lang, uit te rafelen en na te pluizen; maar allen, en dit wil ik hier met nadruk constateeren, Mijnheer de Voorzitter, zijn oppervlakkig genoeg geweest, om bij al dat ziften en uit het verband rukken over het hoofd te zien, dat ik tot *twee malen* toe (op blz. 412 en 424) geconstateerd heb, dat ik onmogelijk in deze ééne lezing de door mij voorgestane verbeterde legeropvoeding kon toelichten en toetsen aan de bestaande, maar dat ik daarvoor moest verwijzen *naar mijne hierover handelende militair-opvoedkundige opstellen*. Heeft men het boekdeel, door deze opstellen gevormd, gelezen en bestudeerd, alvorens zich er op toe te leggen, mij op allerlei ondergeschikte punten te vangen? 1) Want ondergeschikte punten noem ik

1) Deze opstellen zijn:

Militaire opvoedkunde. Ind. Mil. Tijdschrift 1901 n°. 5, 6 en 7.

De opleiding tot troepenofficier. Mil. Spectator 1902 n°. 9.

De leiding van jonge officieren. Ind. Mil. Tijdschrift 1903 n°. 1 en 2.

De zedelijke vorming van kader. Idem 1903 n°. 6 en 7.

Opvoedkundige beschouwingen over recruten-opleiding. Ind. Mil. Tijdschrift 1904 n°. 1 en 2.

De beoordeeling van troepenofficieren. Ind. Mil. Tijdschrift 1904 n°. 8, 10 en 11.

Door deze opstellen nu zal men, mits *onbevooroordeeld* lezende, tot de erkenning moeten komen, dat er nog véél aan de huidige legeropvoeding, óók in Nederland, te verbeteren valt, wil zij voldoen aan rationeel *opvoedkundige* eischen.

het alle, Mijnheer de Voorzitter, die heden avond door den Heer SNEL ter tafel zijn gebracht. Zóó de klacht, dat ik het personeel te laag schatte, terwijl ik *niets* anders heb beweerd, dan dat dit personeel niet *opvoedkundig* is onderlegd, waarvoor mij nu de Heer SNEL zelf als bewijs kan dienen, om dit beweren te staven. Zóó de verzekering, dat er in het leger wèl eene methode van onderwijs bestaat, terwijl men verklaart, dat elke compagniescommandant zijne methode kiest, en er dus evenveel methodes als compagniescommandanten worden gevolgd, wat immers gelijk staat met de verzekering, dat er dus eigenlijk geene *onderwijs*-methode aanwezig is? Zóó de bloote verklaring van den Heer SNEL, dat het onderwijs wèl formeel is, zonder aan te geven het mogelijke en wenschelijke tot hoever, tot welken graad van hoogte, dit formeele onderwijs kan en moet worden opgevoerd. Zóó die verheerlijking van onze reglementen — waar ik over zal zwijgen — maar vooral die verheerlijking van den »Grondslag der Opleiding van de Infanterie”, die blijk geeft, niet te beseffen, dat men, alvorens het opvoeden te kunnen *gelasten*, eerst moet zorgen, dat er werkelijk ook opvoeders *gevormd* zijn, enz.

De reeds aangetoonde onbevoegdheid van den Heer SNEL, om de waarde van mijne voordracht in paedagogisch opzicht naar eisch te kunnen beoordeelen, doet mij afzien van de poging, hem aan het verstand te brengen, dat hij zich vergist, als hij meent, dat in het Nederlandsche leger de leerstof onaangevuld, de methode, de leervorm en de leertoon, onverbeterd kunnen blijven. Zooals ik reeds opmerkte tegen iemand, die, in antwoord op mijne op 16 December j.l. uitgesproken ideeën *en daarmede verband houdende militair-opvoedkundige opstellen*, niets anders in het midden weet te brengen, dan eene ophemeling van het nu bestaande, valt weinig meer te antwoorden. Eén punt echter wil ik hiervan uitsluiten; het is dat, waarin de Heer SNEL op goede gronden twijfelt aan de mogelijkheid om, in acht maanden tijds, een reeds door demagogen bedorven jongelingsgemoed geheel te kunnen vervormen. Ik schijn in mijne voordracht bij den Heer SNEL den indruk

te hebben teweeggebracht, dat ik aan die mogelijkheid wel geloof. Laat ik hier dan dadelijk het tegendeel constateeren. Vooral geloof ik, dat de onmogelijkheid hiervan zal blijven bestaan, wanneer men uitsluitend met het houden van improvisaties door officieren, de hierbedoelde bekeering bewerken wil. Het kan wel zijn, dat deze meening ook bij anderen ingang heeft gevonden, en gaarne wil ik dan aannemen, dat dit een gevolg kan zijn van mindere duidelijkheid van uitdrukking van mijn kant. Ik heb slechts willen beweren, dat men het den officier als *plicht* voortaan zal moeten opleggen, *pogingen* aan te wenden tot die bekeering, en dit niet uitsluitend en zelfs niet in de eerste plaats door het houden van voordrachten, maar door een meer kameraadschappelijken omgang, den geheelen diensttijd door; een omgang, waarbij de »verdorvene» de ervaring kan opdoen, dat men het goed met hem meent, en dat men genoeg op de hoogte is en objectief genoeg aangelegd, om zijne nooden en behoeften te kunnen begrijpen, zijne aspiratiën en wenschen naar behooren te kunnen leiden.

Hiervoor is geenszins noodig, dat de officier zich bij zijne manschappen als apoletisch leeraar in de sociologie opwerpt. Is dien officier reeds vroeger op de militaire schoolbanken de waarheid onder het oog gebracht, dat hij, die zedelijk wil opvoeden, steeds het individu, nimmer eene verzameling van individuën tot voorwerp van behandeling moet kiezen, dan weet hij ook, dat het hier voor hem in de eerste plaats zal aankomen op deze kunst: zich met zijn gedachtengang te leeren verplaatsen in dien van elken ondergeschikte afzonderlijk. Zijne manschappen te leeren kennen is dus voor dit onderrecht, evenals trouwens voor zijne geheele taak als militair opvoeder, een eerste vereischte. En wanneer de officier in *deze* kunst voldoende bedreven is, zal hij, zonder geleerdheid aan den dag te leggen en ook zonder voordrachten, in bovenbedoelde richting nuttig werkzaam kunnen zijn. Door met den man meer mede te leven en diens drijfveeren van handelen beter te leeren begrijpen, zal hij kunnen slagen in de pogingen, hem te leiden. Deze leiding nu kan en moet ten doel

hebben, den gezichtskring van den onontwikkelde te verruimen, zoodanig, dat deze het *eenzijdige* der vroeger verkondigde leerstellingen van volksleiders kan opmerken en begrijpen.

In antwoord aan den Heer KIERSCH zij gezegd, dat ik het in beginsel met hem eens ben, dat aan elkeen, en dus ook aan den militair, behoorlijke vrijheid van spreken moet worden gelaten. Evenwel, het is hier maar de vraag, wat men onder dat »behoorlijk» verstaat. Er wordt, dit weet de Heer KIERSCH even goed als ik, zoo dikwijls gemeend, dat, wat men zelf voor het juiste, het ware, houdt, ook werkelijk het juiste of ware is, er niet aan denkende, dat men (NATHAN DER WEISE heeft het immers reeds gezegd) slechts kan *streven* naar het ware. Als men dit laatste steeds indachtig is, blijft men bescheiden en zal men er zich nimmer toe laten verleiden, te critiseeren op hatelijken toon, en, vóóral niet, zonder vooraf te hebben nagedacht. Of nu de tegenwoordig hoogtij vierende critiek op militaire toestanden en maatregelen altijd deze twee, inzonderheid voor het leger noodzakelijke voorwaarden in acht neemt, staat natuurlijk niet ter mijner beoordeeling, maar wel wil ik hier mededeelen, dat, voor zoover *ik* kan streven naar waarheid, mijne ondervinding deze is, dat men dikwijls noch de bescheidenheid, noch den plicht van ernstig onderzoek, bij het spreken recht laat wedervaren. En dat het legerbestuur dan tusschenbeide komt is niet alleen verklaarbaar, maar ook zijn plicht.

En hiermede, Mijnheer de Voorzitter, meen ik de heeren, die aan het debat hebben deelgenomen, op de hoofdzaken te hebben geantwoord. Het zij mij nu nog vergund, een paar algemeene opmerkingen te maken. In de eerste plaats de opmerking, dat ik hier heden avond met uitsluitend *tegenstanders* van mijne denkbeelden te doen heb gehad; tegenstanders, van wier lippen geen *enkel* woord van waardeering, geen *enkel* blijk van instemming werd gehoord. Kon ik mij niet troosten met de gedachte: qui se fâche a tort, ik zou tegen den Heer

VAN AKEN zelfs even vinnig en scherp kunnen zijn geworden, als deze gemeend heeft, dit tegenover mij te mogen zijn. Ik wensch hier zoo in het algemeen de vraag te stellen, hoe het toch komt, dat alle vóórstanders van mijne inzichten (en zij zijn legio, te oordeelen naar de massa schriftelijke en mondelinge bewijzen, die ik ongevraagd ontving) hebben gezwegen? Teekenend is daarbij, dat slechts één reserve-luitenant bepaaldelijk toestemming gaf, zijn naam te noemen!

Zie, Mijnheer de Voorzitter, ik releveer deze feiten niet, uit zucht tot weklagen van mijn kant, over het gebrek aan openlijken steun in mijn streven; want ik heb eene te vaste overtuiging in het goed recht van dit streven, maar louter daarom, wijl het een toestand teekent, dien ik niet anders dan voor het leger ongezond en gevaarlijk kan noemen. Laat men zich ernstig en onbevooroordeeld de vraag stellen, of de tegenwoordige toestand behouden kan blijven; een toestand, waarbij men aan den eenen kant den drang naar blootleggen van misstanden moet onderdrukken, omdat dit dikwijls op te heftigen toon geschiedt en niet altijd op logische gronden berust en daarom schade doet aan tucht of gezag, en aan den anderen kant bezadigde en op studie gebaseerde meeningen maar door dik en dun gaat bestrijden, alleen, omdat ze afkomstig zijn van een oud-Indisch officier, die, naar men zegt . . . de toestanden niet kent. Aannemende, Mijnheer de Voorzitter, dat dit laatste werkelijk zoo is, (de betuigingen van instemmingen, waaronder van zeer hooggeplaatste actief dienende officieren, geven blijk van het tegenovergestelde) mag dan dit eene beweegreden zijn, zich hierop blind te turen en te meenen, dat nu alles is »pour le mieux dans le meilleur des mondes?» En, wanneer dit geene aanbeveling verdient, kan het dan nuttig zijn en in het waarachtige belang van het leger, wanneer men — en hier kom ik tot mijne tweede opmerking — het hoofddoel van mijne voordracht heden avond geheel uit het oog verliest? Want, Mijnheer de Voorzitter, het hoofddoel van mijne voordracht op den 16en December j.l. was, te doen inzien, dat *de officiers- en kader-opleiding moet worden gewijzigd* (blz. 426). Dat men dit doel bij het debat

onbesproken heeft gelaten, is voor mij het bewijs, dat men de strekking van mijne lezing niet begrepen heeft. Toch ben ik er innig van overtuigd, dat juist hier het hart der quaestie wordt aangeroerd, wanneer men spreekt en over de verwijdering tusschen leger en natie, en over de misstanden in het leger, door verkeerd gegeven militair onderwijs en verkeerd toegepaste maatregelen, tot handhaving van tucht en orde, in het leven geroepen. De eisch, dien ik op 16 December j.l. stelde, wil ik daarom hier nog eens duidelijk herhalen en er mede besluiten: *Ieder meerdere moet zich in het leger als opvoeder kunnen doen gelden; het is de eenige weg, die tot verbetering leidt.*

De VOORZITTER: Door den Heer SNEL is nog het woord gevraagd, en misschien zouden nog andere heeren een woord willen zeggen. Maar wanneer daartoe zou worden overgegaan, dan zou inderdaad aan het debat eene te groote uitbreiding worden gegeven. Ik geloof daarom, dat het wenschelijk is om, zonder aanzien des persoons, thans de vergadering te sluiten.

De Heer SNEL: Ik vraag enkel het woord voor eene quaestie, die mij betreft.

De VOORZITTER: Ik wensch den Heer SNEL nog te herinneren, dat de mogelijkheid bestaat om alsnog in korte trekken in het verslag te doen opnemen, wat uit gebrek aan tijd niet kon worden gezegd. Het is onze vereeniging in de eerste plaats te doen om ieder zooveel mogelijk in de gelegenheid te stellen, zijne meening in onze bijeenkomsten kenbaar te maken. Van daar dan ook de uitbreiding van onze verslagen.

Ik meen thans te kunnen overgaan tot sluiting der vergadering.

De Heer BOONACKER: Nog slechts een enkel woord. Wat omtrent het Zwitsersche leger is gezegd, was, naar ik meen, buiten de orde; ik zal er daarom ook niet eenigszins uitvoe-

rig op terugkomen, doch wil slechts een enkel woord van protest doen hooren tegen eene mededeeling omtrent het Zwitsersche leger door den Heer KIERSCH. Het is namelijk een min juist volksgeloof ten onzent, te meenen, dat men in Zwitserland de dienstplichtigen in zes weken geheel tot soldaat geschikt maakt. Men weet ook daar te lande zeer goed, dat dit in het algemeen niet kan. Men raadplege daaromtrent de mededeelingen o. a. van den Zwitserschen Kolonel WILLE.

Ik zal er echter niet verder over spreken, omdat dit punt nu niet aan de orde is.

De Heer KIERSCH : Ik heb niet over het Zwitsersche leger als zoodanig gesproken, doch er alleen op gewezen ter vergelijking.

Wat nu de opleiding tot soldaat betreft, daarin bestaan zeer zeker fouten; maar daarom juist zoeken de Zwitsers die op en willen zij die trachten te verbeteren.

Intusschen meen ik te mogen herhalen, dat, volgens buitenlandsche officieren, het Zwitsersche leger niettemin eene strijdmacht is, waarmede men ernstig heeft te rekenen.

De VOORZITTER : Ik geloof, dat wij in het aanstaande leersjaar wel gelegenheid zullen vinden, dit onderwerp meer à tête reposée te behandelen. Er nu verder over te spreken, zou eene afdwaling zijn van het onderwerp, waarmede wij ons thans hebben bezig gehouden.

Wanneer ik nu de gevoerde debatten naga, dan kunnen wij terugzien op twee hoogst verdienstelijke beschouwingen, van de Heeren VAN AKEN en RUITENBACH, omtrent de lichamelijke en zedelijke opleiding der natie ten dienste van het leger, gevolgd door eene gedachtenwisseling, die wij zeker allen met aandacht in het gedrukt verslag zullen nagaan en overwegen.

Toen ik in onze vergadering van den 16den December j.l. den Heer RUITENBACH, na het uitspreken van zijne welsprekende rede, den dank der vergadering overbracht, liet ik reeds dadelijk, als mijn persoonlijk gevoelen, de opmerking volgen, dat

de spreker ons, in meer dan één opzicht, in de ideale wereld eener toekomstige legeropleiding had verplaatst. Een paedagogisch gevormd opleidingspersoneel met hulpmiddelen, aan alle eischen beantwoordende, daarmede — wie zou het ontkennen — zouden wonderen kunnen worden verricht! Bij het aandachtig toelunsteren naar zijn van overtuiging tintelend betoog wilde het mij intusschen al dadelijk toeschijnen, dat de spreker te ver ging in het afbreken van het bestaande. Moge het al volkomen waar zijn, dat het thans vigeerend opleidingssysteem als stelsel, in meer dan één opzicht, deugdelijk moet worden herzien, de schets, die door spreker van den bestaanden toestand werd gegeven, scheen mij toe veel te donker te zijn geteekend. Ook zelfs zonder de paedagogische vorming, die de Heer RUITENBACH voor ons opleidingspersoneel van elken rang of graad verlangt, toonen tal van onze subalterne officieren en gegradueerden een tact, die zelfs de beste vruchten van die vorming zouden kunnen evenaren; een tact, die, wat de uitkomsten betreft, om geheel andere redenen, meermaalen, niet naar behooren tot zijn recht komt. Als gepensionneerd officier der Nederlandsche infanterie, doch met eene veeljarige, ook paedagogische, ondervinding achter mij, vermeende ik, al dadelijk dezen mijn indruk niet te mogen verzwijgen, het overigens, bij een later debat, aan actief dienende kameraden overlatende, in die richting eene lans te breken.

Het zij mij vergund, dat thans nog eens te herhalen, ook omdat mij door elders wonende leden onzer vereeniging het verwijft, zij het dan ook in hoffelijken vorm, niet is bespaard, dat ik, als Voorzitter en oud-officier toch zeker geen onbekende met hetgeen men zou kunnen noemen de tegenwoordige *legermalaise*, schier ongeroepen als mijne meening had verkondigd, dat de bestaande toestanden nog zoo kwaad niet waren. — Mij dunkt, het zal bij nader inzien aan die leden zijn gebleken, hoe mijne woorden geenszins betrekking hadden op die *malaise*, want Mijne Heeren, ware het mijn voornemen geweest, daarop te doelen, dan zou ik integendeel, het bestaan binnen zekere grenzen daarvan erkennende, met groote inge-

nomenheid hebben gewaagd van het laatste gedeelte van des Heeren RUITENBACH's lezing, dat, op bladz. 414 van het gedrukte verslag aanvangende, door mij met onverdeeld genoegen op nieuw werd gelezen en herlezen.

»Ik wil," aldus de Heer RUITENBACH, mer op wijzen, van hoeveel belang het is, dat in het Leger *opgewektheid* heerscht. De quaestie, waar het hier op aankomt, is deze, dat wij niet beseffen, dat het bevorderen van eene opgewekte stemming vereischt menschenkennis, tact en opvoedkundige kennis." Gaarne geef ik toe, dat kennis der opvoedkunde aan onze toekomstige officieren zeer ten goede zou komen en aan dit onderwerp, zij het dan ook eene bescheiden plaats, bij de opleiding verdient te worden ingeruimd. *Menschenkennis* is een product van de ondervinding, *tact* als 't ware een aangeboren iets, dat niet of bijna niet kan worden geleerd. Men eische echter niet te veel! Terwijl de Heer RUITENBACH onze toekomstige tweede luitenants de Academie of den Hoofdcursus wil doen verlaten met een helderen blik in het wezen van de menschelijke ziel, zou ik het mijnerzijds reeds eene zeer belangrijke schrede voorwaarts achten, wanneer deugdelijke grondslagen werden gelegd voor de vorming van toekomstige zelfstandigheid en het daarop steunende initiatief. Het is vooral in die richting, dat ik het streven naar verbetering wil verleggen. Er moge aan ons jeugdig en zeer wisselend kader gebreken kleven, de grondstof onzer jeugdige officieren is goed. Doch het is een teekenend verschijnsel, dat bij sommigen onder hen, die met illusiën de gelederen binnentreden, deze zoo snel in rook verdwijnen. En het komt mij daarom voor, dat het noodig is om, onder gebruikmaking van de vele nuttige wenken, ons door den Heer RUITENBACH geboden, allereerst ook de hand in eigen boezem te steken. Het woord *legermalaise* begint, als wij niet voorzichtig zij, het burgerrecht te verkrijgen; schier dagelijks tracht men in dagbladen of tijdschriften het bestaan daarvan te bewijzen en door voorbeelden te staven, en men is daarbij maar al te geneigd om het vele goede over het hoofd te zien en alleen op de donkere

plekken te blijven staren. Het is hier niet de plaats, dit nader te ontwikkelen, doch wel moge het gerechtvaardigd zijn, in herinnering te brengen, hoe noodig het is om vertrouwen te kweeken.

Eerbied voor de meerderen, het palladium van onze militaire maatschappij, moet *door* die meerderen zelven worden gekweekt. Zij moeten leerèn om tegen hen op te zien, vrij van vrees, met den moed der overtuiging en met de wetenschap, dat het uitspreken dier overtuiging, met de bescheidenheid, die bij ieder andersdenkende dient voor te zitten, nimmer kan schaden. Eerbied voor de meening van andersdenkenden schaadt nimmer aan het prestige van den meerdere. Integendeel, hij bouwt op en wekt vertrouwen. Men vergeete toch niet, dat de tijd van de machtspreuken ook voor het leger voorbij is en door de macht der overtuiging is verdrongen.

Mocht het werkelijk waar zijn, dat er in onze militaire huishouding nu en dan te klagen valt, en ik zou dit met eenigen grond moeten aannemen, wanneer ik let op de vertrouwelijke mededeelingen, mij gedaan door sommigen onzer correspondenten, in antwoord op door mij gestelde vragen in het belang der Vereeniging, dan moeten de oorzaken daarvan worden opgespoord en verdient een spoedig herstel te volgen.

Een eerste eisch is, mijns inziens, dat het geschokte vertrouwen terugkeert; de ambitie moet worden opgewekt, zelfstandigheid bevorderd. Vrijheid van handelen, verbonden met verantwoordelijkheid voor de uitkomsten, kweekt opgewektheid. Weg met de vrees, die haar oorsprong vindt in zelfbehoud, helaas, al te dikwijls aangetroffen in de hoogere rangen, en die zich uit in eene voortdurende controle. Daarvoor trede in de plaats een tactvol en vooral een *beschaafd* optreden van den meerdere tot in de hoogste rangen.

Juist, volkomen juist is het, wat de Heer RUITENBACH daaromtrent zegt op bladz. 418 e. v. van zijn betoog, met dien verstande, dat ik deze bladzijden nog veel meer geschreven acht voor de bovenste dan voor de onderste lagen onzer militaire hiërarchie. Wanneer in dezen geest wordt gehandeld, zal

reeds veel worden bereikt. Keeren de opgewektheid en het zelfvertrouwen terug, dan zal van lieverlede in de richting worden gestuurd van de idealen, die ons door den Heer RUITENBACH worden toegezegd en zal het woord *legermalaise* spoedig tot het verleden behooren.

Het ligt niet op den weg onzer vereeniging, verder op dit onderwerp in te gaan. Naar ik vertrouw, zal ieder uwer uit onze gedachtenwisseling, die hiermede wordt afgesloten, de overtuiging putten, dat alleen belangstelling in het leger en in de nationale weerbaarheid, de heeren, die aan het debat hebben deelgenomen, bewogen hebben om hun gevoelens te doen blijken.

Het is mij ten slotte een aangename plicht, ook namens de vergadering, bijzonderen dank te betuigen aan alle heeren, die aan het debat hebben deelgenomen, in het bijzonder aan den Heer RUITENBACH en aan de heeren, die van elders kwamen om aan deze beraadslaging deel te nemen.

En al moge nu onze vereeniging in haar streven om de krijgswetenschap ook onder de burgerij te populariseeren, nog niet op groot succes kunnen bogen, toch mag met genoeg worden geconstateerd, dat zich ook in die richting meer belangstelling begint te openbaren.

Laat ons trachten op den ingeslagen weg voort te gaan, om daarmede de belangen van Vaderland en Leger te bevorderen.

En hiermede sluit ik de vergadering.

BIJLAGE I.

—

**Nota van den Kapitein der Infanterie D. M. E.
de Ridder.**

Ook ik zou gaarne een en ander willen zeggen naar aanleiding van dat gedeelte der voordracht van den Majoor RUITENBACH, dat voor de hoofdzakelijk uit officieren bestaande leden dezer vereeniging naar mijne meening het belangrijkste is, n.l. de opleiding en opvoeding van den soldaat.

De spreker heeft uitvoerig stil gestaan bij de eischen, waaraan deze beide zaken moeten voldoen; en al waren ze niet nieuw, zoo vermeen ik toch, dat het niet van nut ontbloomt is, om telkens weer te wijzen op de noodzakelijkheid, om alle oefeningen zóódanig te leiden, dat de best mogelijke resultaten bereikt worden bij de vervulling der taak, om burgerjongelieden van allerlei afkomst, ontwikkeling, aard en karakter te vormen tot bruikbare soldaten.

In hoofdzaak zullen de voor die moeilijke taak aangewezen officieren dan ook zeker wel met *die* beschouwingen van den Majoor medegaan. Ik zeg „in hoofdzaak”; want niet iedereen zal in dezelfde mate den nadruk leggen op de noodzakelijkheid, om vóór alles daarbij rekening te houden met de zucht naar rede en vrijheid, die volgens den spreker aan ieder Nederlander eigen zijn. Niet iedereen ook zal het den Majoor RUITENBACH nazeggen, dat „het doel niet anders is dan den Nederlandschen burger te vormen tot Nederlandsch soldaat, op eene wijze, die èn volk èn leger bevredigt.” Wel krijgt, vermoedelijk na de opmerking van den Generaal-Majoor STAAL in de vergadering van 16 December j.l., het leger ten opzichte van de militaire opleiding eene stem in het kapittel, maar toch gaat bij den Majoor nog altijd de volkswensch voor. Naar mijne meening echter moet de wijze van soldatenvorming in de eerste plaats het leger bevredigen. Geschiedt zij dan tevens

in den geest van het volk, dan is dat een tweede voordeel; maar ook dan nog hoofdzakelijk . . . voor dat volk zelf.

Tot mijn spijt en, ronduit gezegd, ook tot mijne verbazing, heeft de Majoor RUITENBACH echter niet volstaan met er nog eens op te wijzen, hoe de soldaat gevormd en opgevoed moet worden, doch in één adem laat spreker er telkens op volgen, dat in ons leger met die eischen geene rekening wordt gehouden en dat de opleiding bij ons niet deugt.

Ik heb mij afgevraagd, doch, daar ik geen antwoord kon geven, doe ik de zelfde vraag aan den Majoor RUITENBACH, waarop dat oordeel wel gegrond kan zijn. Het zou natuurlijk eene dwaasheid zijn, om te veronderstellen, dat de spreker, vóór dat deze zijne ongunstige critiek uitsprak, zich niet op de hoogte gebracht had van de tegenwoordige regeling der opleiding, m. a. w. dat de spreker geene kennis genomen had van den van het vorige jaar dateerenden »Grondslag en regeling betreffende de opleiding van de manschappen, het kader en den troep bij de regimenten van het wapen der infanterie.” Maar wel meen ik in twijfel te mogen trekken, of de spreker dat boekje wel voldoende bestudeerd heeft, om doordrongen te zijn van den ruimen geest, dien het ademt. Niet alleen toch zou de spreker dan gezien hebben, dat de 8 punten (bladz. 412 van het gedrukte verslag der voordracht), waarnaar de soldatenopleiding, naar sprekers oordeel, geregeld moet worden, meerendeels ook daarin besproken worden; doch boven al zou de Majoor RUITENBACH dan bemerkt hebben, dat er geene sprake is van één methode bij het onderwijs, doch dat er op het oogenblik niet minder dan 172 zijn, d. w. z. even veel als onze infanterie compagniescommandanten telt; want deze zijn geheel vrij in de keuze van de wijze van opleiding, zooals de laatste zin van punt 45 van den »Grondslag der opleiding van de Infanterie” duidelijk aangeeft. De opmerking ligt nu voor de hand, dat er twee gevallen mogelijk zijn, in verband met het feit, dat de Majoor RUITENBACH *de* methode van opleiding van ons hoofdwapen afkeurt: of hij is onbekend met de bestaande, hierboven aangehaalde regeling, of wel hij kan zich

met geen der in ons leger gevolgde methodes vereenigen. Deze laatste uitspraak zon echter in zich sluiten, dat hij die alle — er zijn er 172 — kent; en dat ben ik zoo vrij om in twijfel te trekken.

Hoe weet de Majoor RUITENBACH, zou ik verder wel willen vragen, dat — om zijne eigen uitdrukkingen te gebruiken — het materieel onderricht bij alle compagnieën ten koste eener formeele behandeling op den voorgrond geschoven wordt? In den boven aangehaalden »Grondslag” wordt het tegenovergestelde bepaald; uit eigen aanschouwen kan de Majoor het evenmin hebben, want ik meen, dat het lang geleden is, dat hij in het Nederlandsche leger diende. Er blijft voor mij dan ook niets anders over dan het vermoeden, dat de Majoor RUITENBACH, bij het uitspreken van zijn ongunstig oordeel, in zijne gedachten een aantal jaren teruggedaan is en dat hem nog de tijd voor den geest stond, toen bijv. in dit garnizoen alle klassen van één bataljon netjes achter elkaar in de Maliebaan stonden om alle op het fluitsignaal van den bataljons-adjutant precies hetzelfde te doen: uren achtereen op den dag, en dagen en weken lang, niet anders dan gesloten exercitiën uit de toenmalige Recrutenschool. Toen werd er »gedrild”; doch de Majoor RUITENBACH moet toch wel weten, dat die tijd lang voorbij is. Meer en meer is en wordt bij de opleiding rekening gehouden met de werkelijke diensten, waartoe desoldaat in oorlogstijd geroepen kan worden, en besteedt men, daartoe door den zeer korten oefentijd gedwongen, veel minder tijd aan gesloten oefeningen dan voorheen. Dit is natuurlijk niet in eens gegaan; alle verandering gaat langzaam, en vooral was het lastig, de oudere onderofficieren van de vroeger hun aangegeven methode af te brengen. Thans zijn deze laatsten echter voor het meerendeel uit de gelederen verdwenen, om de burgermaatschappij de vruchten te laten plukken van de deugden — orde, betrouwbaarheid, ijver, plichtsbetrachting, enz. — die zij in het leger verkregen hadden. Indien de Majoor RUITENBACH nu weer eens in dezen tijd op de Maliebaan kwam, zou hij heel iets anders zien, dan hij zich voorgesteld heeft:

menige compagnie van het regiment zou op het appèl mankeeren; en toch worden alle geoefend, doch zij krijgen elders onderricht, en wel, in den geest van hem, formeel, want dat weten alle officieren, dat het daarop aankomt. Dat bewijzen immers ook de bezwaren, die de groote massa van hen tegen den korten eersten oefeningstijd heeft: de bewegingen, in de reglementen voorgeschreven, zijn den recruten spoedig genoeg te leeren; maar het gebruik maken van hun verstand, het handelen op eigen verantwoordelijkheid, het begrijpen van hunne verplichtingen, het verkrijgen van discipline begrippen — dat alles vordert meer tijd dan beschikbaar is.

Tegenover den gepensioneerden Majoor van het Indische leger RUITENBACH verklaar ik, als actief dienend officier van de Nederlandsche Infanterie, dat er bij dit wapen tegenwoordig geen enkel compagniescommandant gevonden zal worden, die zich niet houdt aan de bepaling van punt 16 van den »Grondslag der Opleiding van de Infanterie», dat »de onderwijzer den man doet begrijpen *waarom* hetgeen van hem wordt verlangd, aldus moet geschieden»; en toch beweerde de Majoor (bladz. 401, bovenaan, van het gedrukte verslag): »dat men steeds verzuimt, de leerstof voor den man te ontleden zoodanig, dat elk »*waarom*», hetwelk hem daarbij op de lippen komt, beantwoord wordt». Tegen die beschuldiging van plichtverzuim, blijkens het woordje »steeds», tegen alle bij de opleiding betrokken officieren gericht, teeken ik verzet aan; en in de uitspraak, dat het tegenwoordig systeem meer ten doel heeft te *temmen* dan te onderrichten (bladz. 404) vind ik vrijheid tot de verklaring mijnerzijds, dat de Majoor RUITENBACH daardoor toont, zich op een terrein gowaagd te hebben, waar hij tegenwoordig vreemdeling is. Voor de bewering, dat »eene methode van onderwijzen in het leger geheel ontbreekt» (bladz. 405) is een bewijs noodig, want zij treft alle officieren, en de compagniescommandanten in het bijzonder; doch in plaats daarvan, laat de Majoor RUITENBACH hierop slechts volgen: »dit aan te toonen zou mij te ver van het onderwerp voeren».

Daarmede kan de Majoor er zich echter, naar mijne meening, niet van af maken.

Hetzelfde geldt omtrent de generaliseering, dat »de onderwijzer geene levendigheid bezit», dat »hij niet welwillendheid betracht» en dat hij »in geen enkel opzicht aan opvoedkundige eischen voldoet.» Ook aan deze uitspraak, betreffende ons infanteriekader, kan zonder eene motiveering van de zijde van den Majoor, m. i. geene groote waarde gehecht worden.

Na het voorgaande zal het wel niet noodig zijn, er op te wijzen, dat de pessimistische conclusie, waartoe de Majoor komt, m. i. op zeer losse schroeven staat: »Op grond van hetgeen ik hier van het militair onderwijs heb aangevoerd, meen ik te mogen voorspellen, dat nimmer sympathie en vriendschap tusschen natie en weermacht ontstaan kan, zoolang in het leger het huidige africhtingssysteem van kracht blijft» (bladz. 410).

De taak van den officier, wat betreft de opleiding bij de infanterie, en bepaaldelijk die van den compagniescommandant, is tegenwoordig zeer zwaar. Hem wordt niet gevraagd, of hij kans ziet in 8 $\frac{1}{2}$ maand, laat staan in 4, een bruikbaar soldaat te vormen, hij wordt eenvoudig voor die wettelijke verplichting gesteld. Hij moet woekeren met den hem gegundden tijd, en nochtans heeft hij te waken tegen afbenling, omdat daaronder de opgewektheid (niet »vroolijkheid», die de Majoor RUITENBACH bij het onderricht vóór wil laten zitten) lijden zou.

En nu valt het zwaar, om in *deze* vereeniging en door een *oud-hoofdofficier* te hooren verklaren, dat zoodanig officier al zijn werk verkeerd doet, dat zijne methode niet deugt en dat alle hem toegevoegde onderwijzers onbevoegd zijn voor hunne taak ! Wil men verbetering brengen, zooals ieder wenscht en op menig punt nog noodig acht, dan heeft men meer heil te wachten van opbouwende critiek en een enkel woord van appreciatie dan van algeheele afkeuring van allen, die bij de militaire opleiding betrokken zijn.

Tegen dat gedeelte van de voordracht, waarin de Majoor RUITENBACH zich m. i. aan dit laatste schuldig maakte, wensch ik mijnerzijds, met allen eerbied voor den spreker, doch tevens met allen ernst, protest aan te teekenen.

D. M. E. DE RIDDER.

BIJLAGE II.

**Antwoord van den Majoor D. J. Ruitenbach aan
den Kapitein D. M. E. de Ridder.**

Waar de Heer DE RIDDER zegt, dat bij mij de *volkswensch* nog altijd bij de opleiding tot militair vóórgaat, wil ik opmerken, dat ik in mijn antwoord aan den Generaal STAAL gezegd heb, *dat de grondslag, waarop de zedelijke volksontwikkeling tegenwoordig steunt, ook de grondslag moet zijn, waarop de zedelijke militaire opvoeding zich heeft te ontwikkelen. Derhalve moet de laatste zich aan de eerste aanpassen.* Dit is toch, dunkt mij, heel iets anders, dan de militaire opleiding maar aan het bon vouloir van het volk over te laten. Ik denk er niet aan, dit laatste te willen verkondigen! De *volkswensch* heeft bij de militaire opvoeding niets, het *volksnaturel* alles te zeggen, — dit laatste wel te verstaan, wat het zuiver zedelijke deel dier opvoeding betreft. Het lichamelijke en specifiek militair-technische deel blijft natuurlijk geheel en en nitsluitend aan de bevoegdheid van het leger.

De vraag, die de Heer DE RIDDER mij stelt, waarop dan toch wel mijn ongunstig oordeel steunt, waar ik de tegenwoordige wijze van soldatenvorming aanval, kan ik beantwoorden, door naar mijne repliek aan den Heer SNEL te verwijzen. Nu wil ik eenvoudig nog in het midden brengen, dat het steunt op de wetenschap, dat geen enkel meerdere in het leger eene opvoedkundige opleiding genoot en deze daarom, strikt genomen, *onbevoegd* is om als leider van menschen op te treden. De verwachting, als zou het bestudeeren van den Grondslag der Opleiding van de Infanterie mij wel tot andere gedachten over de tegenwoordige soldatenvorming brengen, moet ik teleurstellen. Dit boekje, dat verleden jaar verspreid werd en dat ik in zijn geheel ken, bevat veel goeds — maar ook veel kwaads. Het kwade concentreert zich voor mij in de

omstandigheid, dat het maar eenvoudig weg het opvoeden gelast, zonder dat er voor gezorgd is, dat men werkelijk opvoeders bezit. Want, hoe onaangenaam men dit nu ook moge vinden, het zij nog eens gezegd : het personeel kan nog niet opvoeden. 1) Zeker, de wil en de toewijding bestaan, daaraan twijfel ik niet en heb ik nimmer getwijfeld, óók niet in mijne voordracht, maar de kennis ontbreekt. Alleen een enkele, met opvoedkundigen *aanleg*, zal, met den Grondslag der Opleiding van de Infanterie in de hand, groot nut kunnen stichten. Maar, zooals ik het reeds den Heer OUDENDIJK opmerkte, evenals er maar heel weinig goede tactici zijn zonder *tactische* kennis, evenzoo zijn er ook maar weinig goede opvoeders, zonder *opvoedkundige* kennis. En al die anderen — en zij zijn verreweg de meesten — zullen als meerderen, met *hetzelfde* boekje, voor tucht, orde en gezag, van onberekenbaar *nadeel* kunnen zijn.

Ook in den Heer DE RIDDER ontmoet ik weer iemand, die meent over onderwijsbelangen te kunnen spreken, zonder zich vooraf paedagogische kennis eigen te maken. Zoo alweer het bewijs, evenals bij den Heer SNEL, dat er wél eene methode bestaat, omdat er . . . 172 bestaan. Dadelijk wil ik hier bijvoegen, dat dit getal nog lang niet het juiste aangeeft, maar er thans in het leger feitelijk *ontelbare* bestaan, wijl elk compagniescommandant, zoodra hij als zoodanig aftreedt, door een ander vervangen wordt, die weer zijne eigene methode medebrenkt. Men kan er hier dus met recht van spreken : zooveel hoofden, zooveel zinnen. En dit wordt nu door den Heer DE RIDDER aangevoerd om te bewijzen, dat er werkelijk eene *onderwijs*-methode bestaat ! Maar begrijpt dan nu ook deze geachte debater niet, dat dus het soldaten- en kaderonderwijs

1) Men meene niet, dat ik hier alleen het Nederlandsche leger op het oog heb. Ook het Indische leger geldt dit verwijt. In dit laatste echter dwingt de practijk van het oorlogsveld, dat men er zich zelf voor bekwaamt, militair opvoeder te zijn. Een leven te velde kan veel studie over militaire opvoeding overbodig maken. Maar hoeveel meerderen zijn er niet, die deze leerschool moeten ontberen !

op te losse schroeven staat, en men eene zelfstandigheid van handelen aan den compagniescommandant geeft, die te ver gaat, hoe noodig en nuttig het ook is, die zelfstandigheid, in andere opzichten, in ruime mate te verleenen? Want, hoewel voor menschen op 20-jarigen en ouderen leeftijd de keuze van de leerstof van meerdere beteekenis is dan die van de methode, gaat het niet aan, dat men dit hoogst gewichtig onderwijsbelang maar aan elken compagniescommandant ter regeling overlaat, vooral niet, nu men dien compagniescommandanten voorsnog de noodige kennis van beoordeelen ontzeggen moet.

De Heer DE RIDDER meent verder, dat het materieele onderricht *niet* ten koste van het formeele op den voorgrond geschoven wordt. Ik zou wel eens willen vragen, hoe weet de Heer DE RIDDER dat? Die vraag heb ik het recht te doen, nu ieder compagniescommandant zijne methode kiest. De geachte spreker kan het in gemoede verklaren van zijne eigene compagnie, en mogelijk nog van een paar andere, die hij dagelijks ziet, maar van de overige 170? Omdat het in den Grondslag der Opleiding staat, dat het „waarom” moet worden verklaard? Maar nu blijft dan toch de hoofdzaak over, n.l. *hoe* en op *welke wijze* dat „waarom” wordt gedoceerd en in welke *volgorde* de verschillende materieele kundigheden den man worden bijgebracht? Om eene kleinigheid te noemen: wanneer de Heer DE RIDDER reeds in de eerste 14 dagen, dat de burger onder de wapens is, aan dezen de positie van den recruit, op het exercitieveld begint te leeren, dan oordeel ik, dat bij zijne compagnie het formeele onderricht wel degelijk ten bate van het materieele op den achtergrond raakt; want dat formeele onderwijs eischt, dat die burger in de *eerste* plaats militaire orde en tucht moet leeren, en men daarom allereerst de *beteekenis* van die positie voor die orde en tucht moet verklaren en ophelderen. En wat ik nu hier van de positie van den recruit heb gezegd, geldt ook voor alle andere zaken, die den eerstbeginnenden moeten worden geleerd, zooals de militaire groet, de rangen en graden, de verdeeling in ba-

taljons, compagniëen, pelotons, enz. (Zie mijn opstel : »Opvoedkundige beschonwingen over recrutenopleiding»). Uit deze »kleinigheden» zal de Heer DE RIDDER wel opmerken, dat ik geenszins de vroegere toestanden, zooals die bestonden, toen ik nog bij het Nederlandsche leger als officier diende, voor oogen heb gehad, bij het beoordeelen van het huidige militair onderwijs. Zeker, gaarne geef ik het toe, dat er bij de Infanterie reeds veel is veranderd, alles het gevolg van den goeden wil en de onverdroten plichtsbetrachting van het officierskorps en het overige personeel. Maar de kennis, die de evolutioneerende beweging kan beheerschen, ontbreekt. Daardoor is het geworden eene wijziging zonder grondslag, zonder leidende gedachte; een streven naar het goede, — in den blinde. En met dit streven zijn we heden ten dage aan een punt gekomen, van waar men niet verder kan en mag gaan. Dit wil ik hier niet alleen aan den Heer DE RIDDER, maar even in het algemeen zeggen. De goede bedoeling, om ons oogenschijnlijk strak tuchtstelsel een milder aanzien te geven, kan thans gevaarlijk worden voor de krijgstuicht en dus voor het leger, wanneer de *opvoedkundige* kracht blijft ontbreken, die het streven naar verbetering verder moet leiden.

De omstandigheid, dat alle heeren, die aan het militair gedeelte van het debat hebben deelgenomen, min of meer ontstemd zijn, heeft ten gevolge gehad, dat zij, behalve bitter, ook dikwijls onbillijk hebben geoordeeld. Reeds wees ik op het totaal negeren van mijne opstellen, waar ik tot tweemaal toe naar verwees. De Heer DE RIDDER gaat nu echter nog verder, door een deel van een zin uit mijne lezing te lichten en dit tot een punt van bestrijding te maken, zonder den geheelen zin aan te halen, waardoor een geheel ander licht op de zaak zou kunnen vallen. Zoo o. a. het op bladz. 405 van mijne voordracht aangehaalde : »dit aan te toonen zou mij te ver van het onderwerp voeren». Maar, zooals het daar staat heb ik het immers niet gezegd! Onmiddellijk liet ik hierop volgen : »het zal wellicht duidelijk worden, wanneer ik hier verder aangeef, welke methode (ik bedoel *onderwijs*-methode) naar mijn ge-

voelen in het leger moet worden gevolgd, en aan welke eischen deze moet voldoen”.

Dat de taak van den officier, en inzonderheid van den compagniescommandant, tegenwoordig zwaar is, geef ik den Heer DE RIDDER volmondig toe. Ik wil hier echter aan toevoegen, dat die taak vooral dáárom zwaar is, wíl noch de compagniescommandant, noch eenig ander officier, noch het kader, eene opleiding genoten heeft, die hen op het verrichten en volbrengen er van meer had kunnen voorbereiden, hen daarvoor geschikter had kunnen maken. Zooals ik het immers in mijne voordracht reeds heb gezegd (bladz. 415): »Een ieder meent van opvoeding verstand te hebben; zoo gaat het in de maatschappij en zoo gaat het in het leger. De 2e luitenant komt van de Academie of den Hoofdcursus met eene bekwame hocveelheid materieele kundigheden, maar niet met een zuiver inzicht in zijne taak als leider zijner manschappen.” Welnu, hoe kan het dan anders, of die taak *moet* wel zwaar wezen? Laat men inzien, dat de tijdsomstandigheden, waarin leger en volk thans verkeerden, een nieuw leervak op de militaire schoolbanken noodzakelijk maken, een leervak, in de toekomst voor elk meerdere van onschatbare waarde, n.l. *Militaire opvoedkunde*. Wat baat het, of men al veel spreekt over »legeropvoeding” en toont geene kennis van »opvoeding” te bezitten?

Waar de Heer DE RIDDER mij aan het slot van zijn betoog verwijt, dat ik geene opbouwende critiek geleverd heb, daar moet ik er mijne verwondering over te kennen geven, dat dit gezegd wordt door iemand, die op het zelfde moment eigenlijk niets anders doet, dan mijn werk afbreken. Wil men er over oordeelen en uitmaken, of ik met mijne voordracht afbreek dan wel opbouw, dan moet men met meer onbevangen blik rondzien dan de Heer DE RIDDER en al mijne bestrijders op den 24sten Maart j.l. Dan moet men mijn geheelen arbeid, waarnaar ik moest verwijzen, overzien. Wellicht dat men dan ook zal bemerken, hoe verkeerd het toch eigenlijk was, op dien 24sten Maart uitsluitend te blijven praten over eigen

voortreffelijkheid, en ontstemming aan den dag te leggen, alleen, omdat een vriend eenige feilen toonde. Met gelijken eerbied voor den Heer DE RIDDER, maar ook met den zelfden ernst als hij, beveel ik hem aan, zich eens wat opvoedkundige kennis eigen te maken, want dan zal hem kunnen blijken, van hoeveel waarde deze kennis is, bij het volbrengen van de zware taak, hem als compagniescommandant op de schouders gelegd, en tevens, hoe onbillijk hij was, met zijne, zoo niet afbrekende, dan toch zeer eenzijdige critiek.

D. J. RUITENBACH.
